

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาทำความเข้าใจลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้ของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ ดังนี้

1. บริบทของจังหวัดเชียงใหม่
2. สถานการณ์แรงงานข้ามชาติ
  - 2.1 สถานการณ์แรงงานข้ามชาติจังหวัดเชียงใหม่
  - 2.2 นโยบายและสิทธิแรงงานที่เอื้อต่อแรงงานข้ามชาติ
  - 2.3 ปัญหา และผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของแรงงานชาวไทใหญ่
3. ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของแรงงานชาวไทใหญ่
  - 3.1 แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต
  - 3.2 แนวคิดเรื่องความเป็นคนชายขอบ
  - 3.3 แนวคิดเรื่องทักษะชีวิต
  - 3.4 แนวคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคม
4. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดการวิจัย

บริบทของจังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เป็นศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรล้านนา เป็นระยะเวลากว่า 700 ปี ทำให้จังหวัดเชียงใหม่มีขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา ภาษาและวรรณกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ทัศนกรรมพื้นบ้าน ทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม และมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ จึงมีผู้คนจำนวนมากหลั่งไหลเข้ามาท่องเที่ยวตลอดทั้งปี รวมถึงผู้คนที่อยู่อาศัยเข้ามาตั้งถิ่นฐานและหางานทำในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งกลายเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาคเหนือ ที่มีเศรษฐกิจเติบโตอย่างต่อเนื่อง ความหลากหลายของผู้คนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้จังหวัดเชียงใหม่เกิดชุมชนที่มีศิลปวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่ม ได้แก่ ชุมชนอิสลาม วัดเกตฯ ชุมชนไทใหญ่วัดเป่าเป่า เป็นต้น

ดั่งที่ พระมหาสุรศักดิ์ สุรเมธี (ชะมารัมย์) นิสิตคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ได้ศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ไว้ว่าเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เคยเป็นศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรล้านนาซึ่งแผ่อิทธิพลปกคลุมทางตอนเหนือของประเทศไทย พญามังรายทรงเป็นปฐมกษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านนา ทรงย้ายเมืองราชธานีจากเดิมคือเมืองเชียงแสนมาที่เมืองเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 1839 เพราะทรงเห็นว่าเมืองเชียงใหม่มีทำเลที่ตั้งเหมาะสม มีทรัพยากรทางธรรมชาติอันมั่งคั่ง และมีแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ อันได้แก่ แม่น้ำปิง ซึ่งถือได้ว่าเป็นสายโลหิตของผู้คนในอาณาจักร

เมื่อทรงย้ายราชธานีมาที่เชียงใหม่ ได้ทรงสถาปนาชื่อเมืองว่า “นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่” นับแต่นั้น เมืองเชียงใหม่ได้กลายมาเป็นศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองแห่งอาณาจักรล้านนาแทนที่เมืองเชียงแสนอันเป็นราชธานีเดิม พญามังรายได้พัฒนาเมืองเชียงใหม่อย่างต่อเนื่อง ทั้งยังได้ทรงก่อสร้างวัดวาอารามขึ้นหลายแห่งมีวัดเชียงมั่น เป็นต้น รวมทั้งได้มีการตรากฎหมายที่เรียกว่า “มังรายศาสตร์” ขึ้นใช้ภายในอาณาจักรอีกด้วย

เมื่อพระองค์สวรรคต เชื้อพระวงศ์ที่ทรงสืบทอดราชบัลลังก์ต่อจากพระองค์ได้สลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันปกครอง บริหาร พัฒนาบ้านเมืองพระองค์แล้วพระองค์เล่าตามลำดับอยู่เรื่อยๆ ทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก โดยเฉพาะในด้านพระพุทธศาสนา มีการจัดทำสังคายนาขึ้น ใน พ.ศ. 2020 ตรงกับราชสมัยของพระเจ้าติโลกราช กษัตริย์องค์ที่ 9 แห่งอาณาจักรล้านนา พระองค์ทรงอุปถัมภ์การจัดทำสังคายนาในครั้งนี้ การทำสังคายนาในครั้งนี้ ถือได้ว่าเป็นการทำสังคายนาครั้งที่ 9 ของโลก และเป็นครั้งแรกที่ทำในดินแดนสยาม ต่อมาไม่นานอาณาจักรล้านนา ก็เข้าสู่ยุคเสื่อม เพราะถูกรุกรานจากอาณาจักรอื่นๆ มีอาณาจักรสุโขทัย เป็นต้น และต่อมาอาณาจักรล้านนาก็สูญเสียดินแดนและถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสุโขทัยในที่สุด

ตลอดระยะเวลาที่เชียงใหม่เป็นราชธานีและเป็นศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรล้านนานั้น เมืองเชียงใหม่ได้ถูกพัฒนาจากผู้ปกครองบ้านเมืองให้เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์และเจริญรุ่งเรืองในหลายด้าน อาทิ ด้านศาสนา การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เป็นต้น ความเจริญรุ่งเรืองดังกล่าวได้รับการสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งปัจจุบัน

จากการได้รับอิทธิพลจากหลายวัฒนธรรม ทำให้จังหวัดเชียงใหม่มีวัฒนธรรมที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ อาทิ วัฒนธรรมประเพณีความเชื่อ วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมการสร้างบ้านเรือน วัฒนธรรมการใช้ภาษา วัฒนธรรมการกิน เป็นต้น โดยเฉพาะ

ในด้านของวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีสงกรานต์ที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย มีทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาร่วมงานจำนวนมาก ประเพณีเข้าอินทขิลเพื่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขในบ้านเมือง ประเพณียี่เป็งหรือลอยกระทง เพื่อขอขมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จุลลจลิน เป็นกฐินที่ต้องอาศัยพลังความสามัคคีของคนจำนวนมาก เนื่องจากต้องมีการทอผ้าเพื่อให้ทันทอดถวายภายในหนึ่งวัน มีขบวนแห่ ตีกลองสะบัดชัย และการฟ้อนเจิงอันเป็นศิลปะพื้นเมืองดั้งเดิมของชาวเชียงใหม่ในช่วงของการแห่ขบวนจุลลจลิน โดยชาวเชียงใหม่นิยมแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองทำมาจากผ้าฝ้าย และสื่อสารด้วยภาษาท้องถิ่น ที่เรียกว่าภาษาลานนา หรือ คำเมือง

ในด้านของลักษณะทางเศรษฐกิจ โครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่ ประชาชนส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพ ดังนี้

1. การเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในการทำนา ไร่ยะละ 80 ของประชากรทั้งหมด ข้าวที่ปลูกจะปลูกข้าวเหนียวซึ่งเอาไว้รับประทานมากกว่าข้าวเจ้า ปลูกไว้ขาย รองลงมา คือ การปลูกพืชไร่ หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว พืชที่ปลูกได้แก่ ผักต่างๆ เช่น กะหล่ำปลี ผักกาดขาว ถั่วลันเตา แตงกวา เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการปลูกพืชเศรษฐกิจได้แก่ ถั่วเหลือง ถั่วลิสง กระเทียม ยาสูบและใบชา เป็นต้นรวมทั้งพืชเชิงเดี่ยว ที่กำลังรุกคืบสู่พื้นที่เกษตรกรในหลายอำเภอ ได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ยางพารา เป็นต้น การทำสวนผลไม้ พืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ลำไย ลิ้นจี่ มะม่วง ส้ม สตรอเบอร์รี่ เป็นต้น การทำป่าไม้ จากเดิมเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่จำนวนมากที่สุดในภาคเหนือ แต่ปัจจุบัน มีการบุกรุกทำลายป่าจำนวนมาก จึงทำให้หลายพื้นที่ประสบปัญหาเรื่องพื้นที่ทำกิน ภัยธรรมชาติ และความแห้งแล้ง การเลี้ยงสัตว์ มีการเลี้ยงเพื่อเป็นอาหาร ใช้แรงงาน และขาย ได้แก่ เป็ด ไก่ ปลา วัว ม้า เป็นต้น และการทำประมง ซึ่งเป็นการทำประมงน้ำจืดตามแหล่งน้ำธรรมชาติ เพื่อการบริโภคเป็นหลัก แต่ทางหน่วยงานได้มีการส่งเสริมให้เลี้ยงปลาที่สามารถสร้างรายได้ในเชิงเศรษฐกิจให้มากขึ้น

2. การอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลาง และอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น โรงสีข้าว โรงงานน้ำตาล โรงงานสุรา โรงงานเฟอร์นิเจอร์ โรงบ่มใบยาสูบ ผลไม้กระป๋อง เครื่องเงิน เครื่องเงิน การแกะสลักไม้ เป็นต้น ซึ่งจังหวัดเชียงใหม่มีวัตถุดิบที่สำคัญ และมีแรงงานจำนวนมาก โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ กระจายอยู่ในทุกภาคเศรษฐกิจของจังหวัด

3. การค้าและบริการ ธุรกิจส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ ซึ่งมีความสะดวกในการคมนาคมขนส่งเชียงใหม่มีตลาดสด ตลาดนัดสินค้า และศูนย์การค้าหลายแห่ง รวมถึง ธุรกิจด้านการบริการการท่องเที่ยว ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับ

นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณี

จากการเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้สถานประกอบการและภาคธุรกิจส่วนใหญ่ จำเป็นต้องมีแรงงานจำนวนมาก เป็นพื้นเพองในการทำงาน ชาวไทใหญ่ เป็นกลุ่มผู้ใช้แรงงานกลุ่มใหญ่ที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ และเป็นกลุ่มเชื้อชาติที่มีความสัมพันธ์กันมายาวนาน ในอำเภอที่ติดเขตชายแดนกับประเทศพม่า ได้แก่ อำเภอเชียงดาว อำเภอเวียงแหง อำเภอฝาง อำเภอแม่ฮาด เป็นต้น ซึ่งสะดวกต่อการเดินทางเข้ามาของชาวไทใหญ่ ทำให้มีชาวไทใหญ่อจำนวนมากเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ ชาวไทใหญ่ ยังมีการสืบสานศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทใหญ่อย่างเหนียวแน่น จากงานประเพณีที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เช่น งานปีใหม๋ไทใหญ่ งานปอยส่างลอง เป็นต้น มีชุมชนชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่อย่างหนาแน่นในอำเภอเมืองเชียงใหม่ เช่น ชุมชนวัดป่าเป้า ชุมชนช่างเคียน ชุมชนสันติธรรม เป็นต้น โดยมีภาษาและวัฒนธรรมการกินอยู่ที่คล้ายคลึงกับคนเมืองทางภาคเหนือเป็นทุนเดิมในการดำเนินชีวิต แต่ในฐานะของแรงงานข้ามชาติ ชาวไทใหญ่นั้น ยังต้องพบปัญหาอุปสรรคมากมายในการเรียนรู้เพื่อการปรับตัว และอยู่รอดในสังคมไทย

สถานการณ์แรงงานข้ามชาติ

สถานการณ์แรงงานข้ามชาติจังหวัดเชียงใหม่

“แรงงานข้ามชาติ” เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายแรงงานจากประเทศหนึ่งสู่อีกประเทศหนึ่ง โดยมีลักษณะที่มีปฏิสัมพันธ์กับอีกสังคมและ/หรืออีกวัฒนธรรมหนึ่ง ผ่านการว่าจ้างแรงงาน องค์การสหประชาชาติได้มีการกำหนดความหมายแรงงานข้ามชาติในอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของบรรดาแรงงานข้ามชาติ และสมาชิกในครอบครัวของเขา เหล่านั้น ไว้ในมาตรา 2 หมายถึง “บุคคลซึ่งจะถูกว่าจ้างให้ทำงาน กำลังถูกว่าจ้าง หรือเคยถูกว่าจ้างทำงาน โดยได้รับค่าตอบแทนในรัฐที่ตนไม่ได้เป็นคนของชาตินั้น”

รัฐบาลไทยได้เริ่มมีนโยบายอนุญาตให้มีการจ้างแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านที่มีสถานะเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายโดยอาศัยอำนาจตามพ.ร.บ. คนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 และพ.ร.บ.การทำงานคนต่างด้าว พ.ศ. 2521 อนุญาตให้จ้างผู้หลบหนีเข้าเมือง โดยผิดกฎหมายอยู่ระหว่างรอการส่งกลับ แต่อนุญาตให้อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นการชั่วคราว ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 โดยเริ่มให้มีการจ้างแรงงานข้ามชาติจากพม่าในพื้นที่จังหวัดชายแดนไทย-พม่า 10 จังหวัด เชียงราย เชียงใหม่ กาญจนบุรี ตาก ระนอง ประจวบคีรีขันธ์

แม่ฮ่องสอน ราชบุรี เพชรบุรี และชุมพร หลังจากนั้นก็เปิดให้มีการจ้างแรงงานข้ามชาติเพิ่มขึ้น เป็นสามสัญชาติ คือ พม่า ลาว และกัมพูชาในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ ที่ขาดแคลนแรงงาน ต่อมารัฐบาลไทยมีนโยบายการจัดการแรงงานต่างด้าวทั้งระบบ โดยให้แรงงานต่างด้าว ที่ทำงานในประเทศไทยทั้งหมด ไม่ว่าจะเคยขออนุญาตทำงานหรือไม่ รวมทั้งครอบครัว ผู้ติดตาม มาขึ้นทะเบียนรายงานตัวต่อกระทรวงมหาดไทย และขออนุญาตทำงานกับกระทรวง แรงงาน โดยมีจุดประสงค์ที่ต้องการทราบจำนวนแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยทั้งหมด เพื่อนำไปสู่กระบวนการทำให้ถูกต้องกฎหมาย โดยการให้ประเทศต้นทางพิสูจน์สัญชาติและ ออกเอกสารแทนหนังสือเดินทางต่อไป

ค่านโยบายแรงงานข้ามชาติ ที่ผ่านมา พบว่า พ.ศ. 2535 ให้จ้างงานแรงงานข้ามชาติ จากประเทศพม่าในพื้นที่จังหวัดชายแดนไทย-พม่า 10 จังหวัด คือ เชียงราย เชียงใหม่ กาญจนบุรี ตาก ระนอง ประจวบคีรีขันธ์ แม่ฮ่องสอน ราชบุรี เพชรบุรี และชุมพร และใน พ.ศ. 2547 มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ กล่าวคือ มีนโยบายการจัดการแรงงานต่างด้าว ทั้งระบบ โดยให้แรงงานข้ามชาติที่ทำงานในประเทศไทยทั้งหมดที่มีและไม่มีเอกสารอนุญาต ทำงาน รวมทั้งครอบครัวและผู้ติดตาม ขึ้นทะเบียนรายงานตัวต่อกระทรวงมหาดไทย และได้เอกสารประจำตัว หรือ ทร.38/1 (Migrant Registration Form) มีเลข 13 หลัก สำหรับผู้ที่ประสงค์จะทำงานให้ขออนุญาตทำงานกับกระทรวงแรงงาน โดยต้องตรวจสอบภาพ ต่ออายุใบอนุญาตทำงาน และทำประกันสุขภาพทุกปี โดยอาชีพที่อนุญาตให้แรงงานข้ามชาติ กลุ่มนี้ทำงานได้ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา มีสองประเภทใหญ่ คือ งานกรรมกร และงานคน รับใช้ในบ้าน

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สศก.) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เปิดผล สสำรวจแรงงานต่างด้าวในกิจการเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ ในรายการเศรษฐกิจการเกษตร เพื่อเกษตรกร ออกอากาศ วันอาทิตย์ ที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2554 ระบุ มีแนวโน้มการจ้างลดลง เหตุจากผู้ประกอบการบางส่วนเลิกกิจการ และแรงงานต่างด้าวหันไปทำงานบริการและ ก่อสร้างแทน เผย การจูงใจให้แรงงานไทยทำงานแทนแรงงานต่างด้าวยังทำได้ยาก เพราะเป็น คำนิยมในการทำงาน แนะนำให้มีผู้แทนเกษตรกรรายย่อยในคณะกรรมการแรงงานต่างด้าว ของจังหวัดเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานให้แก่ภาคเกษตร

นายอภิชาติ จงสกุล เลขาธิการสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สศก.) กระทรวง เกษตรและสหกรณ์ เปิดเผยว่า จากการดำเนินการของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ในการลงพื้นที่สำรวจกลุ่มผู้ประกอบการ หอการค้าจังหวัด เกษตรอำเภอ และเกษตรกร พร้อมศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวในกิจการเกษตรที่สำคัญ

จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งนับเป็นจังหวัดแรก ที่ได้ทำการศึกษาจาก 10 จังหวัดที่มีการใช้แรงงานต่างด้าวมากที่สุดในประเทศไทย (สมุทรสาคร สุราษฎร์ธานี เชียงใหม่ ภูเก็ต ตาก ระนอง สมุทรปราการ ชลบุรี นครปฐม และสงขลา) พบว่า การใช้แรงงานต่างด้าวในกิจการเกษตรที่สำคัญของเชียงใหม่ มีมากในกิจการ สวนส้ม หอม กระเทียม ลิ้นจี่ ทำนา และโรงสี แต่มีแนวโน้มการจ้างแรงงานต่างด้าวลดลง เนื่องจากผู้ประกอบการบางส่วนได้เลิกกิจการไป และแรงงานต่างด้าวที่ทำงานมานานมีฝีมือมากขึ้นจึงเปลี่ยนไปทำงานบริการ และก่อสร้างแทน เพราะจังหวัดเชียงใหม่เป็นเมืองท่องเที่ยวมีการขยายตัวของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ทำให้ผู้ประกอบการในกิจการต้องการแรงงานเป็นจำนวนมาก จึงจูงใจให้แรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานด้วยการให้อัตรากำลังสูงกว่างานในภาคเกษตร เป็นเหตุให้ผู้ประกอบการในกิจการเกษตรและเกษตรกรขาดแคลนแรงงาน

นอกจากนี้ การจูงใจให้แรงงานไทยทำงานแทนแรงงานต่างด้าวนั้นทำได้ยาก เพราะเป็นค่านิยมในการทำงาน อีกทั้งแรงงานไทยมีการศึกษาดีขึ้นจึงไปทำงานนอกภาคเกษตร เพราะมีค่าจ้างและสวัสดิการที่ดีกว่า ซึ่งแรงงานต่างด้าวในพื้นที่เชียงใหม่ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานต่างด้าวเชื้อสายไทใหญ่ ที่ต้องการอยู่เมืองไทยอย่างถาวร โดยจะเข้ามาอาศัยกันแบบชั่วคราว ไร่ ไร่ ไร่ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้ประกอบการเกษตรรายใหญ่และหอการค้าจังหวัดจะมีส่วนร่วมในคณะอนุกรรมการแรงงานต่างด้าวของจังหวัดในการแก้ปัญหาแรงงานต่างด้าว และต้องการช่วยเหลือให้แรงงานต่างด้าวได้รับการคุ้มครองตามสิทธิมนุษยชนก็จริง แต่ว่าเกษตรกรรายย่อยนั้น ไม่มีผู้แทนในคณะอนุกรรมการนี้รวมทั้งคณะอนุกรรมการใหญ่ระดับประเทศ (ฉัตรพร ฐิติพรขจิต, 2554)

จากข้อมูลสถิติจำนวนแรงงานข้ามชาติ พบว่าแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่ามีจำนวนมากที่สุด ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพก่อสร้าง แม่บ้าน และการเกษตร โดยมีแรงงานข้ามชาติที่จดทะเบียนแรงงาน ในจังหวัดเชียงใหม่ ในช่วง พ.ศ. 2551-54 พบว่า

ตาราง 1 สถิติจำนวนแรงงานข้ามชาติ ในช่วง พ.ศ. 2551-54

ปี พ.ศ.	สัญชาติพม่า (คน)	สัญชาติลาว (คน)	สัญชาติกัมพูชา (คน)	รวมจำนวน (คน)
ปี 2550	41,244	43	5	41,292
ปี 2551	38,104	21	2	38,127
ปี 2552	52,481	68	8	52,557
ปี 2553	37,968	24	6	37,998
ปี 2554	53,952	119	88	54,159

ที่มา: สำนักงานแรงงานจังหวัดเชียงใหม่

นางพรรณวดี พลอยทับทิม จัดหางานจังหวัดเชียงใหม่ กล่าวว่า จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านระยะทางหลายกิโลเมตร ทำให้ยากต่อการควบคุมเรื่องการหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าว ประกอบกับนายจ้างในพื้นที่ยังคงมีความต้องการแรงงานในระดับล่างอยู่ ทำให้ยังคงมีแรงงานต่างด้าวทั้งที่หลบหนีเข้าเมืองและมีใบอนุญาตทำงานอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งทางสำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงใหม่ มีวิธีการแก้ไขหลายวิธี ทั้งการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวอย่างเป็นระบบ การพิสูจน์สัญชาติ และการนำเข้าแรงงานต่างด้าวให้เข้ามาทำงานอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ทั้งนี้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งเจ้าหน้าที่ทหาร เจ้าหน้าที่ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง ได้ร่วมมือกันป้องกัน แก้ไข และปราบปรามอย่างต่อเนื่อง (สำนักข่าวแห่งชาติ, 2553)

นอกจาก ปัจจัยเอื้อในการเข้ามาเป็นแรงงานข้ามชาติ ในประเทศไทย จากสภาพภูมิประเทศของรัฐฉานที่มีเส้นพรมแดนติดต่อกับประเทศไทย เป็นระยะทางถึง 227 กิโลเมตร ยังมีเหตุผลหลักของแต่ละกรณีศึกษา ที่สะท้อนถึงวิถีคิด และมุมมองต่อประเทศไทยของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่มีเหตุผลความจำเป็นจากความไม่สงบภายในประเทศ มีการอพยพชาวบ้านในหมู่บ้านชนบท ความไม่ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี สภาพเศรษฐกิจที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินชีวิต รวมถึงปัจจัยเรื่องการขาดแคลนแรงงานในภาคอุตสาหกรรม และเกษตรกรรมของประเทศไทยด้วยเช่นกัน ที่เป็นปัจจัยดึงดูดให้มีการจ้างแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ ซึ่งไม่เลือกงานหนักเบา และมีความขยันขันแข็งกว่าแรงงานไทยบางส่วน ที่มีระดับทักษะฝีมือที่สูงขึ้น มีระดับการศึกษาที่สามารถมีช่องทางในการเลือกประกอบอาชีพได้หลากหลายกว่าแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่

นโยบายและสิทธิแรงงานที่เอื้อต่อแรงงานข้ามชาติ

ทศพล ทรรศนกุลพันธ์ (2552) ได้กล่าวในบทความเรื่องการคุ้มครองสิทธิแรงงานต่างด้าว กับ ความมั่นคงของรัฐไทย ซึ่งพยายามอธิบายทำความเข้าใจต่อการไม่ละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของแรงงานข้ามชาติทั้งที่ถูกต้องกฎหมายและผิดกฎหมาย โดยสามารถสรุปความได้ว่า รัฐไทย มีข้อกังวลเกี่ยวกับการข้ามพรมแดนของคนชาติอื่น คือ เกรงว่าคนจากที่อื่นจะเข้ามาสร้างปัญหาต่อความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย และคนจากที่อื่นจะเข้ามาแย่งชิงทรัพยากรในการจัดบริการสาธารณะของรัฐ ในสายตารัฐไทยจึงมีความห่วงใยที่มีต่อความมั่นคงสงบเรียบร้อยของชาติ และความกังวลในการจัดสรรงบประมาณเพื่อสร้างบริการสาธารณะให้คนไทย ในขณะที่ รัฐไทยประกาศตนเป็น “นิติรัฐ” ที่ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือสูงสุดในการปกครองประเทศ และอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีกฎหมายระหว่างประเทศผูกพันรัฐบาลไทยบางประการ ชุดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาแรงงานต่างด้าวนอกจากส่วนที่เป็นกฎหมายเรื่องการเข้าเมืองแล้ว ก็จะเป็นในส่วนของกฎหมายประกันสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่อยู่ในรูปแบบของกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ กฎหมายรัฐธรรมนูญภายใน และกฎหมายที่มีลักษณะประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล อาทิ รัฐธรรมนูญ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นต้น

แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายถือเป็นมนุษย์และบุคคลตามนิยามของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ที่ต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิต่างๆ ตามที่กฎบัตรรับรองแน่นอน รัฐบาลไทยในฐานะที่มีพันธกรณีอยู่กับกฎบัตรสิทธิมนุษยชนย่อมมีหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและงดเว้นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของแรงงานต่างด้าว แต่กลุ่มดังกล่าวมิใช่พลเมืองสัญชาติไทย ดังนั้นจึงมีการถกเถียงกันว่าหากรัฐไทยต้องประกันสิทธิเสรีภาพทั้งหมดให้กับ แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายอาจจะสร้างภาระและมีผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐไทย คำถามที่เฉพาะเจาะจงกับปัญหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายมากขึ้นก็คือคือ “สิทธิใดบ้างที่แม้แต่คนต่างด้าวหรือไร้สัญชาติพึงได้รับการคุ้มครอง” ไม่ว่าจะด้วยผลของกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ อาทิ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง หรือผลของกฎหมายภายใน อาทิ รัฐธรรมนูญ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฯลฯ

สิทธิที่รับรองโดยกฎหมายนั้น มีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ คือ

- 1) สิทธิที่จะไม่ถูกละเมิด (Passive Rights) คือ สิทธิเสรีภาพที่มีติดตัวบุคคลทั้งหลายอยู่แล้ว แม้รัฐมิได้ยื่นมือเข้ามาคุ้มครองบุคคลเหล่านั้นก็มีสิทธิอยู่แล้ว เช่น สิทธิในชีวิต เนื้อตัว ร่างกาย ปลอดภัยจากการกระทำที่โหดร้าย ทรมาณ สิทธิในการกระบวนกายุติธรรม

กล่าวคือ หากรัฐจะจับบุคคลมาลงโทษจะต้องมีกระบวนการพิสูจน์ความผิดก่อนที่จะลงโทษ ดังนั้นหน้าที่ของรัฐในสิทธิประเภทนี้จึงมีลักษณะเป็นการงดเว้นการละเมิด สิทธิ เช่น ไม่อุ้ม ฆ่า ทรมาน หรือขังลิ้ม โดยไม่มีกระบวนการลงโทษตามวิธีการที่กฎหมายกำหนด ซึ่งสิทธิเหล่านี้มิได้สร้างภาระในเชิงงบประมาณหรือความรับผิดชอบมากนัก เพียงงดเว้นการใช้อำนาจโดยมิชอบและใช้กระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่แล้วจัดการ กับคนที่ต้องสงสัยว่ากระทำความผิด ข้อสังเกตที่สำคัญต่อสิทธิประเภทนี้ คือ สิทธินี้เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานส่วนบุคคล หากบุคคลไม่ได้รับการคุ้มครองก็อาจตายได้ เพราะฉะนั้นในการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ จึงต้องงดเว้นการละเมิด สิทธิเหล่านี้ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นคนไทยหรือไม่ก็ตาม ดังเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ปรากฏอยู่ในตอนร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ พ.ศ.2540 และ พ.ศ.2550

2) สิทธิก่อตั้ง (Active Rights) คือ สิทธิเสรีภาพที่บุคคลใช้แล้วอาจมีผลเปลี่ยนแปลงอนาคตของชุมชน สังคม หรือรัฐชาติ เช่น สิทธิในการกำหนดอนาคตตนเอง ผ่านกระบวนการเลือกตั้ง ประชามติ ประชาพิจารณ์ สิทธิในการจัดสรรทรัพยากรชุมชน/รัฐ ดังนั้นหน้าที่ของรัฐในสิทธิประเภทนี้ คือ จัดหากระบวนการมารองรับการตัดสินใจของบุคคลแล้วมีกระบวนการมารองรับผลการตัดสินใจให้เปลี่ยนไปเป็นนโยบาย กฎหมาย หรือแม้กระทั่งเปลี่ยนแปลงรัฐบาล อาทิ การจัดเลือกตั้งและรับรองการเลือกตั้ง การจัดการประชามติ การจัดลงประชามติ หรือกระบวนการรับฟังความคิดเห็นต่างๆ ที่ผลเปลี่ยนแปลงนโยบาย ข้อสังเกตของสิทธิประเภทนี้คือ เป็นสิทธิในการเปลี่ยนแปลง โฉมหน้าสังคมหรือรัฐที่ผลต่อบุคคลอื่นๆ หรือสังคม ด้วย ประเทศส่วนใหญ่ในโลกจึงไม่ให้สิทธิเหล่านี้แก่คนต่างด้าวหรือคนไร้สัญชาติ เพราะ ไม่มีจุดเกาะเกี่ยวที่ต้องมารับผิดชอบต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

การจัดการปัญหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายจึงจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการไม่ละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน (Passive Rights) แต่มีต้องให้สิทธิก่อตั้ง (Active Rights) เนื่องจากแรงงานต่างด้าวมิใช่คนชาติที่ต้องมาร่วมรับชะตากรรมจากการใช้สิทธิ ก่อตั้งกำหนดอนาคตของสังคมอันมีผลกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของรัฐ แนวทางในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายโดยไม่กระทบต่อความมั่นคงของรัฐไทย ก็คือ การนำตัวผู้อพยพข้ามพรมแดนมาอย่างผิดกฎหมายเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม แล้วใช้กระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่พิสูจน์ความผิดและลงโทษตามกฎหมายการเข้าเมืองฯ กำหนดไว้ ซึ่งมาตรการขั้นเด็ดขาดอาจนำไปสู่การเนรเทศก็ได้

ทั้งนี้ ในด้านของสิทธิทางการศึกษา เป็นสิทธิที่แรงงานควรได้รับตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยหลักฐานในการรับนักเรียน นักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษา พ.ศ. 2548 ตามมติคณะรัฐมนตรี 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 โดยหลักฐานทางการศึกษา ได้แก่ เอกสารอันเป็นหลักฐานทางการศึกษาของนักเรียนนักศึกษา ได้แก่ ทะเบียนนักเรียนนักศึกษา สมุดประจำตัวนักเรียนนักศึกษา สมุดประจำชั้น บัญชีเรียกชื่อ ใบส่งตัวนักเรียนนักศึกษา หลักฐานแสดงผลการเรียน ประกาศนียบัตร หรือเอกสารอื่นใดในลักษณะเดียวกัน หรือเอกสารที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้เป็นหลักฐานทางการศึกษาตามระเบียบนี้ การบันทึกในหลักฐานทางการศึกษา ให้สถานศึกษาปฏิบัติดังนี้ ในกรณีที่เป็นหลักฐานทางการศึกษา เป็นรายบุคคล เช่น สมุดประจำตัวนักเรียนนักศึกษา ใบส่งตัว ประกาศนียบัตร เป็นต้น ไม่ต้องบันทึกหมายเหตุใดๆ และในกรณีที่เป็นหลักฐานทางการศึกษาเป็นหลักฐานรวมที่ใช้บันทึกข้อมูล ของนักเรียนนักศึกษาทั้งชั้นเรียน หรือจำนวนมากกว่าหนึ่งคน เช่น ทะเบียนนักเรียนนักศึกษา สมุดประจำชั้น บัญชีเรียกชื่อ เป็นต้น ให้หัวหน้าสถานศึกษาหรือผู้ได้รับมอบหมายบันทึกไว้เฉพาะในสมุดทะเบียนนักเรียนนักศึกษา โดยบันทึกลงในช่องหมายเหตุพร้อมกับลงนามกำกับข้อความว่า “ไม่มีหลักฐานตามกฎหมาย ว่าด้วยการทะเบียนราษฎร”

นอกจากนี้ การศึกษาต่อของนักเรียนต่างด้าวที่จบจากศูนย์การเรียน หรือ โรงเรียน (ชั่วคราว) ในการเข้าเรียนต่อในสถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (โรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ) นั้น สามารถทำได้ การศึกษาในการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทางเลือกทางการศึกษาของแรงงานข้ามชาติ จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับแรงงานข้ามชาติที่จะได้รับการศึกษาคือการเข้าศึกษาในการศึกษานอกระบบ หรือ การศึกษาตามอัธยาศัยตาม พ.ร.บ.ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ซึ่งสาระเกี่ยวกับประโยชน์ของ พ.ร.บ.ส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย นั้นคือสามารถยกระดับการศึกษาของแรงงานที่ต่ำกว่าม.ปลาย ซึ่งมีกว่า 39 ล้านคน และที่ต่ำกว่า ป.6 ซึ่งมี 2.1- 6 ล้านคน ให้สูงขึ้นอย่างน้อยระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งสายสามัญและสายอาชีพได้ ซึ่งมีการเปลี่ยนชื่อจากสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนเป็นสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ส่วนศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ก็ได้เปลี่ยนเป็นสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่ง พ.ร.บ.ฉบับนี้ เน้นการปรับรูปแบบการทำงานของ กศน. จากเดิมที่เป็นผู้จัดการศึกษาเพียงฝ่ายเดียว แต่จะมีการส่งเสริมภาคี เครือข่ายให้มามีส่วนร่วมในการจัดมากขึ้น โดยมี การวางระบบประกันคุณภาพว่าใครก็ตามที่เข้ามาจัดก็ต้องมีคุณภาพ ใกล้เคียงกัน รวมถึงมีการวางระบบผู้ให้บริการที่ชัดเจนว่าใครจะจัดหลักสูตรใด รูปแบบไหน

(1) ปัญหา และผลกระทบต่อการค้ามนุษย์ของแรงงานชาวไทยใหญ่ และการแก้ไขปัญหาเบื้องต้น

อดิศร เกิดมงคล เครือข่ายปฏิบัติการเพื่อแรงงานข้ามชาติ (2552) ได้กล่าวในการอภิปรายของสำนักงานแรงงานระหว่างประเทศและโครงการจัดการแรงงานข้ามชาติ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ร่วมกับกระทรวงแรงงาน ซึ่งได้จัดอภิปรายและแลกเปลี่ยนในหัวข้อ “การให้ความคุ้มครองแรงงานข้ามชาติ โดยพิจารณาการเข้าถึงสิทธิ การละเมิดสิทธิ การตรวจแรงงาน บทบาทของ NGO และการสร้างเครือข่ายทางสังคมของแรงงานข้ามชาติ” ว่า

ประเด็นที่หนึ่ง สถานการณ์ละเมิดสิทธิแรงงานข้ามชาติ จากการทำงานมาสิบปี พอจะประมวลผลได้ออย่างน้อย 12 ประเด็นที่แรงงานถูกละเมิดสิทธิ

ประการที่หนึ่ง สิทธิในการมีสภาพการทำงานที่เหมาะสม และได้รับค่าจ้างที่เท่าเทียม พบว่าแรงงานข้ามชาติต้องทำงานในสภาพแวดล้อมที่เลวร้ายและอันตราย ถูกบังคับให้ทำงานล่วงเวลา การกักขัง กักบริเวณ และการบังคับใช้แรงงาน แรงงานข้ามชาติยังได้รับค่าแรงน้อยกว่าค่าแรงขั้นต่ำตามที่กฎหมายกำหนด และไม่ได้รับค่าแรงจากการทำงานล่วงเวลา

ประการที่สอง สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองโดยรัฐ ให้รอดพ้นจากความรุนแรงหรือการทำร้ายร่างกาย พบว่าแรงงานข้ามชาติเป็นกลุ่มที่เปราะบางต่อการถูกแสวงประโยชน์และละเมิดสิทธิในรูปแบบต่างๆ มากมายทั้งทางร่างกาย วาจา และจิตใจ รวมถึงการล่วงละเมิดทางเพศ

ประการที่สาม เสรีภาพในการโยกย้ายและการพำนักอาศัยในเขตแดนของรัฐ พบว่า แรงงานข้ามชาติสามารถเดินทางได้เพียงภายในเขตจังหวัดที่ขึ้นทะเบียนไว้เท่านั้น มีบางกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้อำนาจโดยมิชอบจับกุมและข่มขู่แรงงานข้ามชาติ ที่เดินทางระหว่างอำเภอซึ่งยังอยู่ภายในจังหวัดที่ขึ้นทะเบียน

ประการที่สี่ สิทธิในการครอบครองทรัพย์สิน พบว่า ในจังหวัดเชียงใหม่แรงงานไม่สามารถขยับซื้อมอเตอร์ไซด์ได้ เนื่องจากแรงงานข้ามชาติไม่มีใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว และหนังสือเดินทาง จึงถูกปฏิเสธสิทธิในการขอมีใบอนุญาตขับรถ เมื่อไม่มีใบอนุญาตขับรถจึงไม่สามารถขยับซื้อได้อย่างถูกกฎหมาย

ประการที่ห้า สิทธิในการจัดการศึกษาแก่แรงงานข้ามชาติ เด็กแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่ยังคงถูกปฏิเสธไม่ให้เข้าเรียน จากทัศนคติของครูและบุคลากรในโรงเรียนที่ยังคงแบ่งแยกความเป็นเด็กด้วย เรื่องสัญชาติ เช่น ในจังหวัดสมุทรสาคร

ประการที่หก สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติต่ออย่างเท่าเทียมในกระบวนการยุติธรรม แรงงานข้ามชาติจำนวนมากไม่ได้ขึ้นทะเบียนแรงงานอย่างถูกต้องตามกฎหมาย การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมจึงเป็นไปได้ด้วยความลำบาก เพราะเกรงว่าตัวเองจะถูกส่งกลับ

ประการที่เจ็ด สิทธิในการเข้าถึงบริการทางสุขภาพ มีแรงงานข้ามชาติที่จดทะเบียนและมีบัตรสุขภาพเท่านั้นถึงจะสามารถเข้าถึงการบริการได้ การไม่มีเงินจ่ายค่ารักษาโรค ความกลัวจากการถูกจับ ความไม่ปลอดภัยในการเดินทางมาโรงพยาบาล เป็นเหตุผลที่ทำให้แรงงานเข้าไม่ถึงบริการสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการปรากฏว่าเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ ตามหน้าหนังสือพิมพ์ ในฐานะของผู้กระทำ และผู้ถูกกระทำ กรณีตัวอย่าง บทเรียนการต่อสู้ของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ นางหนู่ม ไหมแสง ในการเรียกร้องเงินทดแทนจากประกันสังคม เนื่องจากบาดเจ็บระหว่างการทำงาน ซึ่งมีทางมูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา (มสพ.) ช่วยเหลือดำเนินการติดต่อยื่นเรื่องร้องเรียน ในปัจจุบัน

แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่บางราย ยังคงมีปัญหาการเข้าถึงการบริการของรัฐของแรงงานข้ามชาติที่ผ่านพิสูจน์สัญชาติแล้วบางราย ยังไม่ได้รับการเข้าสู่ระบบประกันสังคม อีกกรณีเกิดคดีสะเทือนขวัญ แรงงานชาวไทใหญ่ จำนวน 2 คน ข่มขืน และฆ่านักศึกษาสาว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ส่งผลกระทบต่อแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจกวาดล้างอย่างหนัก อย่างไรก็ตาม เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 ทางชมรมการศึกษาและศิลปวัฒนธรรมไทใหญ่จังหวัดเชียงใหม่ พร้อมด้วยตัวแทนชมรมผู้ใช้แรงงานไทใหญ่ ยื่นหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขอร่วมประณามการกระทำดังกล่าว

ประการที่แปด สิทธิทางวัฒนธรรม ที่จังหวัดสมุทรสาคร มีการควบคุมแรงงานข้ามชาติอย่างเคร่งครัด และไม่สนับสนุนให้เผยแพร่วัฒนธรรมของแรงงานข้ามชาติ

ประการที่เก้า สิทธิของการไม่ถูกเลือกปฏิบัติทางด้านเชื้อชาติ พบว่ามีการออกประกาศจังหวัดระนอง ระยอง พังงา ภูเก็ต เรื่องกำหนดมาตรการจัดระเบียบคนต่างด้าวสัญชาติพม่า ลาว และกัมพูชา ที่จดทะเบียนขออนุญาตทำงานกับนายจ้างในกิจการต่างๆ เช่น ห้ามใช้โทรศัพท์มือถือ ห้ามออกนอกที่พักในเวลากลางวัน ห้ามรวมกลุ่ม

ประการที่สิบ สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยในการทำงาน แรงงานข้ามชาติจำนวนมากมักจะทำงานในกิจการจ้างงานที่เกิดความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุได้ง่าย เช่น ก่อสร้าง ประมงทะเล กิจการเยือกแข็ง ภาคเกษตรที่ใช้สารเคมีสูง และกฎหมายไม่สามารถคุ้มครองแรงงานเหล่านี้ได้

ประการที่สิบเอ็ด สิทธิทางภาษา แรงงานข้ามชาติจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงการบริการต่างๆ ของภาครัฐได้ เช่น สาธารณสุข การจดทะเบียนแรงงาน เนื่องจากไม่เข้าใจ

ภาษา ไม่สามารถสื่อสารภาษาเดียวกับที่รัฐใช้ได้ ขาดล่ามหรืออาสาสมัครที่คอยแปลภาษา สอดคล้องกับจากผลการศึกษาของ โครงการวิจัย “การศึกษาและพัฒนาการสื่อสารสุขภาพ ในกลุ่มแรงงานข้ามชาติ: กรณีศึกษากลุ่มแรงงานไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่” ภายใต้การสนับสนุนของแผนงานวิจัยและพัฒนาระบบสื่อสารสุขภาพสู่ประชาชน สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) พบว่า แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ มีข้อจำกัดในเรื่องความสามารถในการอ่านภาษาไทยใหญ่และภาษาไทย โดยพบว่า มีผู้ที่อ่านภาษาไทยใหญ่ไม่ได้ร้อยละ 30 และอ่านภาษาไทยไม่ได้เลยถึง ร้อยละ 80 นอกจากนี้ ยังได้อาศัยสื่อจากบุคคลที่ให้ข้อมูลข่าวสารและคำปรึกษาด้านสุขภาพ ที่สุด โดยแรงงานไทใหญ่ 29.01 % เลือกรับสื่อในครอบครัวเป็นสื่อ รองลงมาคือคนที่อยู่ในชุมชน เดียวกัน และหมอหรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขสมัยใหม่ 23.82 % ส่วนหมอพื้นบ้านมีเพียง 8.06 % ประกอบกับการไม่มีโอกาสได้ซื้อหรือรับหนังสือพิมพ์หรือสิ่งพิมพ์ จึงทำให้ช่องทางการรับรู้ ข่าวสารค่อนข้างจำกัด และสุดท้าย สิทธิในการย้ายถิ่นอย่างปลอดภัย พบว่าใน พ.ศ. 2551 มีอุบัติเหตุจากการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติอย่างน้อยหกครั้ง มีแรงงานข้ามชาติเสียชีวิตถึง เก้าสิบเอ็ดคนเท่าที่สำรวจได้ เหตุการณ์ใหญ่ๆ เช่น กรณี โศกนาฏกรรมห้าสิบสี่ศพที่เกิดขึ้น เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2551 ที่ผ่านมา

ประเด็นที่สอง ปัจจัยที่ทำให้แรงงานข้ามชาติเข้าไม่ถึงสิทธิ ผมพบว่ามีปัจจัยหลัก อยู่หกประเด็น คือ เรื่องอคติทางเชื้อชาติ ที่คนความหวาดกลัวต่อกัน คนไทยกลัวแรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะแรงงานจากพม่า ส่วนแรงงานข้ามชาติก็กลัวคนไทย เมื่อคนหวาดกลัวต่อกันก็ไม่สื่อสารกัน ไม่เข้าใจกัน ต่อมาเป็นเรื่องของการขาดช่องทางการสื่อสาร ไม่มีภาษาที่ทำให้คนในสังคมสามารถสื่อสารร่วมกันหรือให้เข้าใจตรงกันได้ แรงงานจำนวนมาก ไม่เข้าใจภาษาไทย ทำให้ไม่สามารถติดต่อขอความช่วยเหลือได้ นอกจากนั้น แรงงานยังขาดอำนาจต่อรองกับนายจ้าง เพราะไม่สามารถรวมกลุ่มเป็นสหภาพแรงงานได้ การนำเสนอ ภาพของสื่อมวลชนบางส่วนยังมีทัศนคติที่เป็นลบ มองแรงงานข้ามชาติเป็นคนอื่น เป็นคนที่ไม่สามารถอยู่ร่วมกับคนไทยได้ ประการที่ห้า เป็นเรื่องของการไม่เข้าใจความซับซ้อนของคนที่ข้ามชาติ ที่มีทั้งผู้ถือสัญชาติไทย ผู้ถือสัญชาติพม่า กลุ่ม POC และกลุ่มแรงงานข้ามชาติ โดยตรง คุณตัวอย่างได้จากกรณี โรฮิงญาที่ยังพบความสับสนมาจนทุกวันนี้ว่าเขาคือใคร และจะจัดการอย่างไรต่อไป ประการสุดท้าย คือ ตัวกฎหมายเองที่มีปัญหา เช่น ใน พรบ. การทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551 กองทุนเงินทดแทนประกันสังคม กฎกระทรวงฉบับที่ 10 ไม่มีกฎกระทรวงคุ้มครองแรงงานรับใช้ในบ้าน

ประเด็นที่สาม บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน หลักๆ จะมี 5 เรื่อง คือ การช่วยเหลือรายกรณี การสร้างกลไกผลักดันเชิงนโยบายให้เอื้อต่อการคุ้มครองแรงงาน การสื่อสารสาธารณะ เป็นการเผยแพร่ความรู้ วรรณคดี ปรับทัศนคติคนในสังคม การสร้างความรู้ มีการทำงานวิจัย การทำรายงานสถานการณ์ประจำปี และงานเชิงประเด็น เช่น ด้านสุขภาพ การศึกษา สื่อ เด็ก ผู้หญิง

ประเด็นที่สี่ แรงงานข้ามชาติมีการสร้างเครือข่ายทางสังคมในสองรูปแบบ คือ การสร้างด้วยตนเอง กับการสร้างเครือข่ายผ่านคนอื่น การสร้างด้วยตนเองนั้นจะพบว่าแรงงานข้ามชาติจะมีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายองค์กรด้านแรงงานข้ามชาติเพื่อช่วยเหลือเรื่องต่างๆ ด้วยกันเองในกลุ่ม เช่น ในกลุ่มของ MKLU PA-O กลุ่มแรงงานสามัคคี บางครั้งยังพบว่าแรงงานจะมีการใช้โทรศัพท์มือถือเป็นเครื่องมือสร้างเครือข่ายทางสังคม โดยเฉพาะในกลุ่มแม่บ้านที่ไม่สามารถออกมาพบปะเพื่อนนอกบ้านได้ มีการชวัตนธรรมประเพณีของตนเอง มีการอธิบายตนเองผ่านคุณค่าทางเศรษฐกิจ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย เช่น ในพื้นที่มหาชัย แม่สอด ระนอง เป็นต้น ส่วนการสร้างเครือข่ายทางสังคมผ่านคนอื่นนั้นจะเป็นลักษณะของการที่องค์กรหรือสถาบันอื่นๆ นำเสนอประเด็นเรื่องสิทธิแรงงานข้ามชาติในมิติต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในสังคม เช่น กรณีของคณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทย สหภาพแรงงาน เครือข่ายแรงงานไทย-ระหว่างประเทศต่างๆ เช่น ITF สรส. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สภานายความ สถาบันวิชาการ จุฬาฯ ธรรมศาสตร์ มหิดล รวมถึงองค์กรระหว่างประเทศ เช่น ILO ด้วยเช่นกัน

ประเด็นสุดท้าย ข้อเสนอต่อการคุ้มครองสิทธิแรงงาน ซึ่งมีทั้งหมด 8 ข้อที่จะเอื้อให้แรงงานข้ามชาติเข้าถึงสิทธิได้จริง คือ ข้อที่หนึ่ง ต้องมีการสร้างกลไกที่เอื้อต่อการเข้าถึงการคุ้มครองทางกฎหมาย เช่น มีล่ามหรืออาสาสมัครคอยแปลภาษา ข้อที่สอง ต้องมีการแก้ไขระเบียบเพื่ออนุญาตให้แรงงานข้ามชาติที่ถูกเลิกจ้างโดยไม่เป็นธรรม หรือถูกละเมิดสิทธิสามารถพ่อนผันให้อยู่ในประเทศไทยได้ชั่วคราว ข้อที่สาม ต้องพิจารณายกเลิกการปิดกั้นสิทธิการรวมตัวของแรงงานข้ามชาติ เพื่อให้แรงงานข้ามชาติจัดตั้งสหภาพแรงงาน ข้อที่สี่ ต้องพิจารณาแก้ไขกฎกระทรวงฉบับที่ 10 เรื่องการคุ้มครองแรงงานประมงทะเลที่ออกนอกน่านน้ำเกิน 1 ปี และการออกกฎกระทรวง เพื่อคุ้มครองงานรับใช้ในบ้าน ซึ่งการจ้างงานในกิจการสองประเภทนี้ถูกยกเว้นในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ข้อที่ห้า ต้องเชื่อมโยงการคุ้มครองแรงงานเข้ากับกระบวนการจ้างแรงงาน เช่น มีบทลงโทษต่อนายจ้างที่ละเมิดสิทธิแรงงานข้ามชาติโดยตัดสิทธิในการจ้างแรงงานข้ามชาติในปีต่อไปลง ข้อที่หก ต้องมองมิติเรื่องการคุ้มครองให้กว้างไปถึงการคุ้มครองสภาพความเป็นอยู่หลังการทำงาน

ซึ่งจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัย และคุณภาพชีวิตของแรงงานข้ามชาติด้วย ข้อที่เจ็ด ในแง่ของการมีส่วนร่วมในโรงงาน จะต้องผลักดันแรงงานข้ามชาติได้รับรู้และมีโอกาสเลือกหรือได้รับเลือกให้เป็นคณะกรรมการลูกจ้างในสถานประกอบการ และคณะกรรมการความปลอดภัยในการทำงาน และข้อสุดท้าย จะต้องให้บริการให้คำปรึกษาแก่แรงงานข้ามชาติที่เป็นภาษาของแรงงานเองในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิในการทำงาน และการคุ้มครองสิทธิ

จากข้อมูลของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนด้านชนชาติ ผู้ไร้สัญชาติ แรงงานข้ามชาติและผู้พลัดถิ่น สภานายความ ที่อธิบายถึงสภาพปัญหาของแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย พบว่าแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านสามสัญชาติได้แก่ พม่า ลาว และกัมพูชา ที่เดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยโดยทั่วไปแล้วมักจะทำงานประเภทงานกรรมกร หรือกิจการที่มีการใช้แรงงานอย่างเข้มข้น เป็นงานที่ไร้ฝีมือหรือกึ่งฝีมือ เป็นงานที่สกปรก มีความเสี่ยง อันตราย และรายได้น้อย แรงงานกลุ่มนี้มักถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกเลือกปฏิบัติ การเดินทาง และการถูกละเลยและไม่สามารถเข้าถึงกลไกการคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการด้านต่างๆ ในสังคมไทยได้ แรงงานเหล่านี้ส่วนใหญ่มักจะประสบปัญหาในเรื่องของสถานะทางกฎหมาย ความไม่เข้าใจในกฎหมาย การถูกโกงค่าแรง การมีระยะเวลาการทำงานมากกว่าที่กฎหมายแรงงานของไทยกำหนดไว้ และการเข้าถึงการบริการด้านสุขภาพ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อแรงงานข้ามชาติและก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมไทยตามมา แท้จริงแล้วสิทธิดังที่กล่าวมาเป็นสิทธิที่แรงงานเหล่านี้พึงได้รับในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่งและในฐานะเป็นผู้ใช้แรงงาน สาเหตุหนึ่งเกิดจากการที่แรงงานเหล่านี้ไม่มีโอกาสได้รับรู้ หรือเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ที่ตนเองพึงมีพึงได้ตามกฎหมายที่กำหนดไว้ ขณะเดียวกันกลไกในการคุ้มครองสิทธิของแรงงานข้ามชาติตามกฎหมาย ก็ไม่เอื้ออำนวยต่อการเข้าถึงของแรงงานข้ามชาติมากนัก เนื่องจากยังมีปัญหาในเรื่องการสื่อสาร การทำความเข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับตัวแรงงานเอง อุปสรรคในเรื่องสถานะทางกฎหมาย และแนวปฏิบัติที่ยังคำนึงถึงสิทธิต่างๆ ของแรงงานข้ามชาติค่อนข้างน้อย การไม่สามารถรวมกลุ่มเพื่อสร้างกลไกการเจรจาต่อรองแรงงานสัมพันธ์ รวมทั้งทัศนคติของสังคมไทยต่อตัวแรงงานข้ามชาติ ปัญหาต่างๆ เหล่านี้เองก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิด้านต่างๆ ของแรงงานข้ามชาติในสังคมไทยเสมอมา และก่อให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบแรงงานข้ามชาติอย่างน่าเป็นห่วง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ส่วนใหญ่ ต้องเผชิญกับการเลือกปฏิบัติ การละเมิดสิทธิแรงงาน การเอารัดเอาเปรียบจากคนในสังคมไทย แต่ความรู้สึกที่ฝังลึกในจิตใจ คือ การเข้ามาพึ่งพิงอาศัยแผ่นดินไทย ในการเริ่มต้นชีวิตใหม่ ที่ทำให้แรงงานข้ามชาติ

ชาวไทยใหญ่ ได้มีงานทำ มีที่พักอาศัย และมีอิสระในการดำเนินชีวิต ภายใต้กฎระเบียบของสังคม และที่กฎหมายกำหนด

ในยามที่คนไทย ต้องประสบภัยพิบัติขึ้นในหลายพื้นที่ โดยเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 พี่น้องชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ หลายสาขาอาชีพทั้งกลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และแรงงานพลัดถิ่น นำโดยพระอธิการอินตา อินทวิโร เจ้าอาวาสวัดป่าเป้า ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ นำเงินจำนวน 121,560 บาท มอบให้กับเทศบาลนครเชียงใหม่ เพื่อนำไปสมทบทุนช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยในหลายพื้นที่ของประเทศไทย เงินจำนวนดังกล่าว ได้จากการจัดงานคอนเสิร์ตภายใต้ชื่อ “คอนเสิร์ตพี่น้องไทใหญ่รวมใจ ช่วยภัยน้ำท่วม” และได้จากการร่วมบริจาคของพี่น้องไทใหญ่ และได้มีการรวมพลังช่วยเหลือคนไทยอีกครั้ง เมื่อวันที่ 28-30 ตุลาคม พ.ศ. 2554 เครือข่ายพี่น้องชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่จากหลายกลุ่มองค์กรรวมตัวกัน จัดงานระดมทุนและรับบริจาคสิ่งของช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมในประเทศไทย ใช้ชื่องาน “งานคอนเสิร์ต: พี่น้องไทใหญ่รวมใจ ช่วยภัยน้ำท่วม” ที่วัดป่าเป้า ถนนมณีนพรัตน์ ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีศิลปินนักร้องชื่อดังจากรัฐฉานหลายคนมาร่วมแสดง ได้เงินบริจากรวมกว่า 2 แสนบาท (ระบบออนไลน์.แหล่งที่มา <http://www.khonkhurtai.org>, 2554)

จากการแสดงออกในการช่วยเหลือคนไทย ของเครือข่ายแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ สะท้อนให้เห็นถึงการเอื้ออาทร และการรับผิดชอบต่อสังคม ของกลุ่มคนที่ถูกเรียกว่าเป็น “แรงงานข้ามชาติ” แม้จะต้องเก็บหอมรอมริบจากการทำงาน แต่ยังคงแบ่งรายได้มาทำบุญช่วยเหลือคนไทย ซึ่งแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่น่าเสียดายว่าเป็นที่พึงพิงที่ให้ความร่วมมือกับชีวิตของชาวไทยใหญ่จำนวนหลายแสนคน การเรียนรู้เพื่อเอาตัวรอด และรู้เท่าทันคนรอบข้างในสังคมไทย จึงเป็นสิ่งที่แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ ต้องเรียนรู้ และพยายามปรับตัวเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมไทยได้อย่างมีความสุข

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของแรงงานชาวไทยใหญ่

ชาวไทยใหญ่ เป็นใคร

ชาวไทยใหญ่หรือฉาน หรือฉาน เป็นกลุ่มคนไทยกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในเขตพม่า ตอนใต้จีน และภาคเหนือของประเทศไทย บางท่านว่าคำว่า ฉาน คือที่มาของคำว่า สยาม ในพม่ามีรัฐใหญ่ของชาวไทยใหญ่ ชื่อ Shan State ใน พ.ศ. 2491 รัฐบาลพม่าได้ผนวกดินแดนรัฐฉานเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสหภาพพม่าตามข้อตกลงของสนธิสัญญาปางโหลง ซึ่งลงนามโดย ออองซาน ร่วมกับผู้แทนชนกลุ่มน้อยรัฐฉานเพื่อการหลุดพ้นจากการเป็นอาณานิคมของ

อังกฤษ โดยมีเงื่อนไขที่ว่า รัฐบาลพม่าจะยอมให้ชนกลุ่มน้อยปกครองตนเองและเป็นเอกราช เพื่อพ้นระยะเวลาสิบปี ต่อมาเมื่อถึง พ.ศ. 2500 ซึ่งครบกำหนดสิบปีของสัญญารัฐบาลพม่า กลับเพิกเฉย ชนกลุ่มน้อยจึงถือว่ารัฐบาลพม่าผิดคำมั่นสัญญา จึงเป็นมูลเหตุให้ชนกลุ่มน้อย ต่างๆ ดำเนินการต่อต้านรัฐบาลพม่าอย่างเปิดเผย โดยมีพื้นที่แต่ละชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่ เป็นฐานที่มั่นทางการพม่าทำการปราบปรามเกิดเป็นการสู้รบและสงครามที่ยืดเยื้อ ปัญหา เกี่ยวกับการต่อต้านรัฐบาลพม่าของชนกลุ่มน้อยจึงเรื้อรังสืบเนื่องมาจนทุกวันนี้และก็มีหลีกเลี่ยง ไม่ได้ที่จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงตลอดแนวชายแดนไทย-พม่า โดยอาณาเขตของรัฐฉาน นั้นติดกับแนวชายแดนไทยตั้งแต่บริเวณจังหวัดแม่ฮ่องสอนมาจนถึงจังหวัดเชียงใหม่ใน อำเภอเวียงแหง อำเภอฝางและอำเภอเชียงดาวและสิ้นสุดที่อำเภอแม่สายจังหวัดเชียงรายด้วย ความไม่สงบในพม่า การปกครองที่ไม่เรียบร้อย และการสู้รบ ทำให้ชาวไทยใหญ่จำนวนมาก ไม่น้อยอพยพเข้ามาสู่ประเทศไทย (สุรพงษ์ กองจันทึก, 2553)

ชาวไทยใหญ่ มีประเพณีวัฒนธรรมที่แสดงอัตลักษณ์ของตนเองได้อย่างชัดเจน ซึ่งประเพณีวัฒนธรรมส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา ชาวไทใหญ่จึงให้ความสำคัญกับการทำบุญ การทำกิจกรรมทางพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น ชาวไทใหญ่ยังมี ภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง และมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก การผลิตเน้นเพื่อการบริโภคมากกว่าการขาย เนื่องจากในหลายหมู่บ้านยังขาดการพัฒนา ด้าน โครงสร้างพื้นฐานจากภาครัฐ

ในเขตเมืองของรัฐฉาน แต่ละเมืองจะมีกองทหารพม่าประจำอยู่ทางเข้าและทางออก สำหรับด่านที่ไม่มีกองทหารตั้งทัพอยู่ก็จะเกณฑ์ให้ชาวบ้านสร้างรั้วล้อมรอบเขตชานเมือง ทุกด้าน ทางเข้าและทางออกจะมีด่านตรวจ และมีการเปิด-ปิดเป็นเวลา ด้านที่ไม่มีทหารอยู่ ประชาชนต้องทำด่านไว้ แล้วก็สับเปลี่ยนกันวันละบ้าน ไปเฝ้าเป็นยามตลอด 24 ชั่วโมง หากมีอะไรผิดปกติต้องรายงานให้ทราบทันที หากมีญาติมาพักแรมตามบ้าน หรือมีแขกมาพัก ตามโรงแรมต้องรายงานเจ้าหน้าที่ทหารให้ละเอียด แต่ละเมือง มีระบบการเก็บภาษีสองแบบ แบบหนึ่งต้องเสียเป็นรายปี แบบที่สองเป็นแบบที่ไม่มีข้อกำหนด โดยขึ้นอยู่กับความต้องการของเจ้าหน้าที่ แต่ประชาชนต้องเสียทั้งสองรูปแบบ เจ้าหน้าที่จะทำหนังสือถึงผู้ใหญ่บ้านเองว่า ต้องการอะไร จำนวนเท่าใด และต้องส่งให้ถึงมือเจ้าหน้าที่เมื่อใด สิ่งที่ถูกส่งให้จัดให้มีหลาย รูปแบบ เช่น เงิน รถ เกวียน กำลังคนทำงาน มีทั้งงานลูกหาบ และงานอื่นๆ การขูดหลุมเพาะ การเก็บเกี่ยวพืชผล พืชัญญาหารอื่นๆ ไม้สัก ไม้ไผ่ ไม้ฝ่า ไม้พิน ไม้รวัว พิน น้า ม้า วัว ควาย ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดนี้ ไม่มีการกำหนดเป็นระยะเวลาที่แน่นอนที่จะต้องส่งให้ แต่ขึ้นอยู่กับ ความต้องการของเจ้าหน้าที่ทั้งจำนวนรายการ และวันเวลาที่ต้องจัดส่งให้

หมู่บ้านในรัฐฉานส่วนใหญ่ ยังไม่ได้รับการพัฒนาด้าน โครงสร้างพื้นฐาน และ สาธารณูปโภคต่างๆ สภาพถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนลูกรังเต็มไปด้วยฝุ่นสีน้ำตาลแดง ใช้น้ำบาดาล หรือน้ำในลำห้วยตามธรรมชาติ ในการอุปโภคบริโภค หากใช้น้ำบาดาล มีการใช้น้ำบ่อร่วมกันของละแวกบ้าน 3-5 หลัง ส่วนการใช้น้ำในลำห้วย ทุกครัวเรือนต้องไปหาบน้ำมาใช้ในครัวเรือน ส่วนแสงสว่างยามค่ำคืนเติมอาศัยแสงไฟสลัวจากเทียนไขเล่มเล็กที่ให้แสงสว่างในแต่ละบ้าน การเดินทางใช้การเดินเท้า แต่มีเกวียนสำหรับขนผลผลิตทางการเกษตร ส่วนบ้านที่มีฐานะร่ำรวยก็จะมีรถจักรยาน และรถจักรยานยนต์ สำหรับใช้ในการเดินทาง ในแต่ละครอบครัว พ่อแม่จะสอนให้ลูกทำงานเป็นตั้งแต่เด็กทุกคน โดยการพาไปทำงานในนา ในสวน ไม่ได้สอนเป็นทางการโดยตรง แต่เป็นการชวนทำ และการทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง

ด้านการปกครอง ในหมู่บ้านชนบท มีการปกครองโดยผู้ใหญ่บ้าน รองผู้ใหญ่ เลขานายทะเบียน และลูกบ้าน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแลในหมู่บ้านทั้งในด้านการตัดสินใจ การตัดสินใจกับเจ้าหน้าที่ทหารพม่า และการจัดเก็บสิ่งของเงินทอง แรงงาน หรือลูกหาบ ฯลฯ ที่ถูกขอมมาจากทหาร การดูแลทหารของชาวชนบทมีความยุ่งยาก ซับซ้อน หนัก และต้องทำมากกว่าคนในตัวเมืองมาก ในแต่ละหมู่บ้านจะมีการจัดเวรกันเป็นยามตลอด 24 ชั่วโมง วันละ 2 ครอบครัวยุค เป็นคนคอยส่งข่าวความเคลื่อนไหวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตัวเมือง หมู่บ้านตนเอง และหมู่ใกล้เคียง หากมีความเคลื่อนไหวสิ่งใดเกิดขึ้น เช่น มีการเคลื่อนไหวกำลังทหารพม่า หรือฝ่ายต่อต้าน หรือมีเหตุการณ์ใด ต้องแจ้งให้คนในหมู่บ้าน เดินทางส่งข่าวให้หมู่บ้านใกล้เคียงให้ทราบในทันที ไม่ว่าจะเหตุการณ์นั้นจะเกิดขึ้นในเวลากลางคืน หรือกลางวัน หมู่บ้านอื่นก็เช่นเดียวกัน เมื่อทราบข่าวแล้วต้องแจ้งคนในหมู่บ้านตนเองทราบ แล้วไปแจ้งต่อที่หมู่บ้านใกล้เคียงต่อไปเรื่อยๆ คือ มีการแจ้งต่อกันเป็นทอดๆ หากมีทหารพม่าเข้าหมู่บ้าน ผู้ใหญ่จะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่หนักที่สุด เพราะต้องถูกสอบสวนในเรื่องเคลื่อนไหวของฝ่ายต่อต้าน หากพูดไม่ดีก็จะถูกทรมาน หรือฆ่า ดังนั้นจึงไม่มีใครอยากเป็นผู้ใหญ่บ้าน ในบางพื้นที่ที่ทหารพม่าควบคุมไม่ถึง แต่จะมีการลาดตระเวนเป็นครั้งคราว ในถิ่นชนบทที่ห่างไกลตัวเมืองประมาณ 10 กิโลเมตรขึ้นไป ถูกกำหนดให้เป็นเขตพื้นที่สีแดง เมื่อมีการลาดตระเวนในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะหนีเข้าป่า และเก็บทรัพย์สินของมีค่าไปซุกซ่อนหรือฝังดินไว้ ซึ่งทหารจะเข้ามาเรียกยึดทรัพย์สินและพืชพันธุ์ธัญญาหาร ข้าวสารอาหารแห้ง สัตว์เลี้ยง รวมถึงจับผู้ชายไปเป็นลูกหาบ คงเหลือแต่เด็ก ผู้หญิง และคนชรา หลายครั้งจึงเกิดเหตุการณ์ล่วงละเมิดทางเพศกับผู้หญิงในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงอยู่ด้วยความหวาดกลัว และพยายามอพยพย้ายเข้ามาสร้างชีวิตใหม่ในประเทศไทย

ในด้านการศึกษา ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน และค้าขาย เด็กส่วนหนึ่งในตัวเมืองมีโอกาสได้เรียนหนังสือในโรงเรียน แต่สอนเป็นภาษาพม่า เมืองขนาดเล็กสอนอนุบาล-ป.6 สำหรับเมืองใหญ่ อนุบาล-ม.4 (ม.4 พม่าเทียบกับ ม.6 ไทย) นักเรียนส่วนใหญ่นอกจากได้เรียนในเมืองของตนเองแล้ว ส่วนใหญ่ที่ผ่านชั้นที่สูงสุดในเมืองของตนแล้วพ่อแม่ไม่สามารถที่จะส่งไปเรียนต่อในเมืองใหญ่ อีกประการหนึ่ง ผู้ที่เรียนจบการศึกษาระดับ ม.4 (เทียบเท่า ม.6) แล้วก็ไม่มียานอะไรรองรับ นอกจากกลับมาประกอบอาชีพเดิมของครอบครัว สำหรับผู้ที่สามารถเรียนจนจบระดับปริญญา ซึ่งน้อยมาก ก็สมัครเป็นครู แต่เงินเดือนและสวัสดิการไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ ในขณะที่เด็กในหมู่บ้านชนบท ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ เพราะข้อจำกัดเรื่องฐานะทางการเงินและการเดินทางที่ไม่สะดวก มีเพียงบางหมู่บ้านเท่านั้นที่มีการเปิดการสอนหนังสือในวัด และบางครอบครัวก็ส่งลูกชายเข้าบวชเรียนในพระพุทธศาสนา ซึ่งถือเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้เด็กได้รับการศึกษา เพราะการบวชเป็นสามเณรถึงแม้ว่าจะต้องเสียค่าเรียน และเงินอุดหนุนวัดตามกำลัง

ในด้านวัฒนธรรมความเชื่อ วิธีคิดต่อสังคม และการดำเนินชีวิต ชาวไทใหญ่ มีพื้นฐานความคิด ความเชื่อ ที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางศาสนา การเคารพในจารีตประเพณี เป็นสิ่งที่มีการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น มีประเพณีวัฒนธรรมที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของ ชาวไทใหญ่ อย่างเช่น งานปอยส่างลอง เป็นประเพณีที่แสดงถึงการสร้างบุญบารมีให้กับพ่อแม่ หากบ้านไหนมีลูกชายต้องได้เข้าพิธีอุปสมบท ชีวิตผู้ชายไทใหญ่ที่สำคัญมี 2 ครั้ง ครั้งแรก เป็นการส่างลอง การส่างลอง คือ การเริ่มต้นเป็นผู้ใหญ่ เริ่มมีความรู้ในเรื่องสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่อยู่รอบตัวมากขึ้น ครั้งที่ 2 คือ แต่งงาน คนไทใหญ่นี้การแต่งงานครั้งแรกสำคัญมาก เป็นหน้าที่ของพ่อแม่ต้องดูแล ต้องจัดการให้ทั้งหมด ในการแต่งงานนั้น ผู้ชายจะไปอยู่บ้าน ผู้หญิงหรือผู้หญิงจะอยู่บ้านผู้ชายก็ได้ ต้องมีการรับรู้ทั้งทางผู้ใหญ่ของทั้งสองครอบครัว ผู้ใหญ่บ้านด้วย เพราะหากในอนาคตมีการทะเลาะหย่าร้างกันทรัพย์สินที่สร้างร่วมกันมาต้อง ตกเป็นของฝ่ายที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นจารีตของชาวไทใหญ่ที่มีมาแต่โบราณ

ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับคนไทใหญ่

ความสัมพันธ์ ระหว่างสยามกับชนกลุ่มน้อย ตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงต้นรัตน โกสินทร์ โดยเฉพาะกับมอญ กะเหรี่ยง ไทใหญ่นั้น มีความแนบแน่นลึกซึ้ง มอญ กะเหรี่ยง ไทใหญ่ คือ “ชาวด่าน” ที่คอยป้องกันขอบเขตสัมมาจากการรุกรานของพม่า หลักฐานทางไทใหญ่กล่าวอ้างถึงสัมพันธ์ภาพแน่นแฟ้นนี้ว่า จนแม่ไทใหญ่ที่ถูกกุมตัวเป็นเชลยอยู่กลางเมืองพม่าเอง ก็พร้อมจะแข็งขันไม่ยอมอยู่ใต้อาณาพม่า แต่มาฝึกฝายอยู่กับฝายไทยซึ่งเป็นเชื้อชาติเดียวกัน ดังที่

เคอแสน นักประวัติศาสตร์ชาวไทใหญ่บันทึกไว้ในบทความ “สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและเจ้าคำกายน้อยแห่งไทใหญ่” ในนิตยสารศิลปวัฒนธรรม ฉบับเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2555 ว่า สมเด็จพระนเรศวรฯ คือบุรพกษัตริย์ที่รวบรวมก่อตั้งอาณาจักรไทใหญ่ โดยทรงปรึกษากับเจ้าคำกายน้อย เจ้าฟ้าไทใหญ่ เพื่อจะสร้างกองทัพราชอาณาจักรไทย-ไทใหญ่ ให้เข้มแข็งถาวรต่อไปในวันข้างหน้า โดยทางไทใหญ่นั้นเจ้าคำกายน้อยรับอาสาที่จะเจรจากับเจ้าฟ้าไทใหญ่ทุกเมือง

ความสัมพันธ์ของคนไทยกับคนไทใหญ่ มีปรากฏในประวัติศาสตร์ที่คนไทใหญ่รับรู้อย่างยาวนาน ว่าพระนเรศวรฯ กับเจ้าคำกายน้อยเจ้าฟ้าของไทใหญ่ เป็นสหายร่วมรบ มีจุดมุ่งหมายเหมือนกัน คือต้องการรบพม่า ต้องการขับไล่พม่าออกจากแผ่นดินไทยและแผ่นดินไทใหญ่

ในพ.ศ. 2143 สมเด็จพระนเรศวรฯ มีรับสั่งให้เจ้าคำกายน้อยนำกำลังทหารส่วนหนึ่งเข้าไปเมืองปั่น เมืองนาย ของห้วย ไปจนถึงภาคกลาง และเจ้าฟ้าไทใหญ่ทุกเมืองพร้อมกันจัดตั้งเป็นพระราชอาณาจักรขึ้น โดยมีสมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงเป็นผู้นำ ส่วนช่วงที่เสด็จขึ้นไปสวรรคตที่เมืองหางหลวง ในแผ่นดินรัฐานประวัติศาสตร์ไทใหญ่ระบุว่า ในครั้งนั้น สมเด็จพระนเรศวรฯ ได้ทรงยกทัพขึ้นไปช่วยเจ้าคำกายน้อย ที่กำลังทำศึกกับทหารจีนและทหารพม่าซึ่งรุกรานเมืองไทใหญ่ แต่สมเด็จพระนเรศวรฯ สวรรคตเสียก่อน เจ้าคำกายน้อยจึงสู้รบต่อไปเพียงลำพัง และสิ้นพระชนม์กลางสนามรบที่เมืองแสนหวี ในพ.ศ. 2148 หลังการสวรรคตของสมเด็จพระนเรศวรฯ ไม่นานนัก

วันดี สันติวุฒิเมธี ศึกษาไว้ในวิทยานิพนธ์ของคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2555 หัวข้อ “กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทใหญ่ชายแดนไทย-พม่า กรณีศึกษา: หมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่” เกี่ยวกับการสถาปนาความเชื่อมั่นนับถือที่ทหารไทใหญ่มีต่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชว่า “หลังจากเจ้าน้อยชอหย่นตะเข้ามำตั้งกองกำลังกู้ชาติไทใหญ่ตามแนวชายแดนไทย-พม่า ประมาณ พ.ศ. 2501 เจ้าน้อยได้ติดต่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีของไทยในขณะนั้นเพื่อขอความช่วยเหลือทางการทหารและความจำเป็น ด้านอื่นๆ จากรัฐบาลไทย แลกกับข่าวจากประเทศพม่าและเป็นแนวกันชนให้รัฐไทยในการป้องกันภัยคุกคามจากประเทศพม่า ในช่วงเวลานั้นจอมพลสฤษดิ์ได้ตอบรับให้ความช่วยเหลือเจ้าน้อยเป็นอย่างดี ประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาภัยคอมมิวนิสต์รอบด้าน และหากพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างไทย-พม่าในเวลานั้นจะพบว่ายังไม่แน่นแฟ้น หรือยังไม่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ตรงกันข้ามภาพของพม่ากลับถูกปูพื้นและตอกย้ำภาพของ “ศัตรู” ผู้รุกรานอธิปไตย

ของชาติไทยมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ขณะที่ภาพความสัมพันธ์กับชาวไทใหญ่เริ่มถูกปูพื้น ภาพของ “มิตร” หรือผู้มีบรรพบุรุษร่วมกันมา และเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง ชาวไทใหญ่-ไทยน้อยให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น จอมพลสฤษดิ์จึงมองหาวีรบุรุษที่จะช่วยเชื่อม ความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทใหญ่-ไทยน้อยขึ้นมา และด้วยความประจวบเหมาะทางด้าน เนื้อหาในตัวพระนเรศวรฯ ซึ่งเคยมีประวัติการรบชนะพม่าและเคยสร้างความสัมพันธ์อันดี กับชาวไทใหญ่มา ก่อน ประกอบกับรัฐไทยในเวลานั้นกำลังเลือกท่านขึ้นมาเป็น “วีรบุรุษ ผู้ปกป้องอธิปไตยของแผ่นดินไทย” พอได้เห็นได้จากก่อนหน้าเจ้าน้อยจะเข้ามา ขอความช่วยเหลือประมาณ 2 ปี รัฐไทยเพิ่งเริ่มก่อตั้งอนุสาวรีย์พระนเรศวรฯ แห่งแรกที่ อำเภอคอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2499 โดยกลุ่มผู้ผลักดัน ให้มีการก่อสร้างอนุสาวรีย์พระนเรศวรฯ ดังกล่าวคือกองทัพบก ซึ่งขณะนั้นมีจอมพลสฤษดิ์ เป็นผู้บัญชาการสูงสุด...”

ความ เชื่อเรื่อง “สมเด็จพระนเรศวรฯ” ซึ่งเป็นวีรบุรุษนักรบของทั้งไทใหญ่-ไทยน้อย ได้รับการสืบทอดอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น เมื่อจอมพลสฤษดิ์กับเจ้าน้อยซอหย่นตะได้ร่วมกัน สร้างเหรียญบุชารูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราชขึ้นมา 1,000 เหรียญ ด้านหน้าของเหรียญเป็น รูปสมเด็จพระนเรศวรฯ หันข้างซ้าย เห็นเฉพาะพระพักตร์ด้านข้าง และมีพระนามสมเด็จพระนเรศวรฯ เป็นตัวอักษรไทใหญ่อยู่ทั้งด้านหน้าด้านหลัง ปัจจุบันเหรียญรุ่นแรกนี้ ถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์หายาก เพราะสร้างมา 47 ปี มีจำนวนน้อย ผู้ครอบครองมีแต่ันกรบผู้ชาติ ไทใหญ่รุ่นแรกเท่านั้น (ระบบออนไลน์.แหล่งที่มา <http://www.oknation.net>, บทความเรื่อง สมเด็จพระนเรศวรฯ กับคนไทใหญ่, 2550)

ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ของคนไทยกับชนกลุ่มน้อยในสมัยสยาม สืบต่อมาถึงความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อวีรบุรุษผู้กล้าของคนไทย รวมถึงลักษณะสังคมและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึง กับคนภาคเหนือ จึงทำให้คนไทใหญ่มีความสัมพันธ์อันดีกับคนไทยมาช้านาน

จุดเริ่มต้นของ “ชาวไทใหญ่” ในจังหวัดเชียงใหม่

เดิมที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนก่อตั้งโดยชาวไทใหญ่ ที่อพยพมาจากฝั่งตะวันตก เมื่อประมาณปี พ.ศ.2373 ซึ่งในขณะนั้นยังไม่ได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย เหมือนเช่นปัจจุบัน โดยเฉพาะในอำเภอแม่สะเรียง มีประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทใหญ่ ซึ่งมีสถาปัตยกรรม วิถีการกินอยู่ การแต่งกาย และวัฒนธรรมประเพณีที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ของชาวไทใหญ่ โดยในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 ชาวไทใหญ่ ได้อพยพเข้าทั่ว ภาคเหนือของประเทศไทย โดยทำงานด้านการค้าไม้เป็นหลัก และเป็นควาญช้างหรือเป็นครูฝึก ช้างที่มีความเชี่ยวชาญ ในช่วงที่มีการก่อตั้งชุมชนไทใหญ่ขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง และ

แพร่ และมีชาวลานจำนวนหนึ่งได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ในบริเวณอำเภอแม่แจ่ม ไปจนถึงฝั่งตะวันตกของคอยอินทนนท์ และอำเภอแมริมซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของ จังหวัดเชียงใหม่ ในปัจจุบันทั้งสองอำเภอนี้ยังคงมีชาวลานอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ชุมชนใหญ่ได้ก่อร่าง สร้างตัวขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ และมีลูกหลานที่แยกตัวออกไปตั้งถิ่นฐานตามชุมชนต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะในเขตแจ้งศรีภูมิข้างเฟือก มีวัดที่เป็นศูนย์กลางยึดเหนี่ยวจิตใจ ของชุมชนชาวไทใหญ่ ซึ่งเป็นวัดโบราณของชาวไทใหญ่ คือ วัดป่าเป้า ถนนมณีนพรัตน์ ซึ่งมีเจดีย์ขนาดใหญ่ทรงแปดเหลี่ยมสี่เหลี่ยม เป็นสถาปัตยกรรมไทใหญ่ที่โดดเด่น และเป็น สถานที่จัดงานประเพณีของชาวไทใหญ่ มีพระภิกษุและสามเณร ชาวไทใหญ่ เพียรภาวนา ศึกษาพระธรรม และเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านการศึกษารัฐบาลและวิทยาศาสตร์ไทใหญ่ รวมถึงเป็น ศูนย์การศึกษาอนุรักษนิยมและตามอัสสัมชัญ (กสน.) ให้กับชาวไทใหญ่ และผู้คนที่สนใจ โดยมีศรัทธาวัดเป็นชุมชนชาวไทใหญ่ขนาดใหญ่ ที่อาศัยอยู่บริเวณด้านหลังของวัดป่าเป้า

ใน พ.ศ. 2530 พม่าได้กวาดล้างคนไทใหญ่ 1,500 หมู่บ้าน 11 อำเภอ ไทใหญ่ไม่ต่ำกว่า 300,000 คนจึงกระจัดกระจายลี้ภัยเข้าไทย ประกอบกับเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทย ต้องการแรงงานจำนวนมาก จนกระทั่ง ใน พ.ศ. 2553 ของปัจจุบัน ประเทศไทยเต็มไปด้วย คลื่นผู้อพยพจากพม่าจำนวนหลายล้านคน ทั้งคนมอญ กะเหรี่ยง พม่า ไทใหญ่ จีน กะลีน กะยา โรฮิงยา ฯลฯ คนนานาเชื้อชาติเหล่านี้ หนีภัยสงครามเข้ามาอยู่ในพื้นที่พักพิง 9 แห่งของ ประเทศไทย จำนวน ประมาณ 1 แสน 4หมื่นคน ส่วนคนที่อพยพเข้ามาเป็นแรงงานขึ้นทะเบียน กับทางราชการอย่างถูกต้องมีประมาณ 1 ล้านคน หากมากกว่ามากนั้น ยังเป็นแรงงานผิด กฎหมาย ไม่ได้ขึ้นทะเบียนกับทางราชการ พวกเขามีมากกว่า 1 ล้านคน อาจได้ถึง 2 ล้านคน คนหลายล้านชีวิตนี้อยู่ในภาคธุรกิจ เกษตรกรรม ประมง อุตสาหกรรม หรือแม้กระทั่งเป็น ลูกจ้างในบ้าน เขากำลังเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยมากขึ้นทุกปี ขณะเดียวกันวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของพวกเขากำลังสร้างพื้นที่อยู่ในเมืองไทยด้วยเช่นกัน

ปัญหาต่างๆ ภายในประเทศ ทั้งด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม รวมถึง การละเมิดสิทธิมนุษยชน เป็นแรงผลักดันให้ชาวใหญ่จำนวนมาก ตัดสินใจอพยพย้ายถิ่นฐาน เข้ามาอยู่ในประเทศไทย โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นเมือง ศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาคเหนือตอนบน และมีความต้องการแรงงานจำนวนมาก อีกทั้ง ชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่ มีญาติพี่น้อง เพื่อนที่อาศัยอยู่ในเชียงใหม่มาก่อนแล้วจึงเป็นการสะดวก ในการเลือกที่จะเข้ามาอาศัยอยู่ในเชียงใหม่เป็นที่แรกก่อนที่จะย้ายถิ่นไปที่อื่นๆ นอกจากนี้ จังหวัดเชียงใหม่ยังมีวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกับชาวไทใหญ่ มีการนับถือพุทธศาสนาเหมือนกัน

มีประเพณีที่มีรูปแบบที่คล้ายกัน มีภาษาที่ใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ลักษณะภูมิประเทศตามแนวชายแดนนั้นสามารถที่จะเดินทางด้วยเท้าได้สะดวกเนื่องจากไม่มีแม่น้ำสายใหญ่กั้นพรมแดน (ปณิธิ อมาตยกุล, 2546 : 66)

ในฐานะของแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่นั้น มีการทำงานเพื่อเก็บเงินเลี้ยงตนเองและครอบครัว และมีการปฏิสัมพันธ์กับคนไทยใหญ่ด้วยตนเอง ผ่านการสืบทอดประเพณีพิธีกรรมสำคัญของชาวไทยใหญ่ โดยอาศัยพื้นที่ของวัด และเครือข่ายชมรมที่ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เป็นจุดสร้างสำนึกร่วมของชาวไทยใหญ่ นอกจากนี้ ยังมีการสืบทอดภาษาเขียนของชาวไทยใหญ่ ผ่านการจัดการเรียนการสอนของวัด และกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่จัดขึ้นเพื่อดำรงอัตลักษณ์ทางภาษาให้คงอยู่ ภาพของชาวไทยใหญ่ในความทรงจำของคนไทย นอกเหนือจากการเป็นแรงงานที่ขยันขันแข็ง นักเอาเบาสู้ ยังเป็นกลุ่มคนที่ยึดถือความเชื่อทางพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น เห็นได้จากงานบุญประเพณีในจังหวัดเชียงใหม่ จะมีชาวไทยใหญ่อจำนวนมากแต่งกายด้วยชุดชาวไทยใหญ่ มาร่วมทำบุญอย่างหนาแน่นเป็นประจำทุกปี

แหล่งเรียนรู้ของแรงงานชาวไทยใหญ่

แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ มีการเรียนรู้ในหลายลักษณะเพื่อการดำรงชีวิตอยู่รอดและการพัฒนาตนเอง เช่น ในครอบครัว ในสถานที่ทำงาน ในกลุ่มเครือข่าย เครือข่ายทางสังคม ช่องทางการสื่อสารต่างๆ โรงเรียน มหาวิทยาลัย กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรศาสนา หรือองค์กรเอกชนอื่นๆ เป็นต้น การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้จริงนั้นขึ้นอยู่กับแรงงานแต่ละคนจะสามารถนำความรู้เหล่านั้นไปปรับใช้ได้ สถานการณ์จริง เช่น ความรู้เรื่องสิทธิแรงงาน ทักษะด้านภาษา ความสัมพันธ์ของเครือข่าย การปฏิบัติตามกฎหมาย เป็นต้น ซึ่งในทุกการเรียนรู้นั้น มีบุคคลที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ เช่น พ่อแม่ เพื่อน ญาติพี่น้อง เครือข่าย ผู้รู้ครูภูมิปัญญา เป็นต้น ที่มีบทบาทในการสร้างการเรียนรู้ให้กับแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่

จากการศึกษา พบว่า แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ มีแหล่งเรียนรู้ในหลายลักษณะ โดยผู้วิจัยแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

ตาราง 2 แหล่งเรียนรู้ของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่

ประเภทแหล่งเรียนรู้	องค์กร/บุคคล	ประเด็นเรียนรู้
แหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม	พ่อครูต่างคำ	เป็นผู้รู้ด้านศิลปวัฒนธรรมชาวไทใหญ่
	ชมรมการศึกษาและวัฒนธรรมไต (ไทใหญ่) เชียงใหม่ มีคุณแสงเมืองมังกร เป็นประธานชมรมฯ สถานที่ตั้ง วัดคูเต่า อ.เมือง จ.เชียงใหม่	รวบรวมข้อมูลเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทใหญ่ มีการรวมกลุ่มอาสาสมัครนักแสดง การฟ้อนรำของชาวไทใหญ่
	เครือข่ายญาติพี่น้อง และเพื่อนชาวไทใหญ่	ให้ความรู้เรื่องที่พักอาศัย การทำงานทำ การร่วมงาน ประเพณี การสื่อสาร และการ
แหล่งเรียนรู้ด้านสิทธิมนุษยชนและสิทธิแรงงาน	มูลนิธิเพื่อสุขภาพและการเรียนรู้ของแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ (MAP Foundation)	ให้ความรู้เรื่องสุขภาพ การศึกษา สิทธิแรงงาน บัตรแรงงาน
	มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา (มสพ.) หรือ Human Rights and Development Foundation (HRDF)	ช่วยเหลือหรือให้คำแนะนำเรื่องกฎหมายแรงงาน สิทธิแรงงาน ให้กับแรงงานข้ามชาติ
	เครือข่ายปฏิบัติงานสตรีไทใหญ่ หรือ Shan Women's Action Network (SWAN)	ให้ความรู้เรื่องสิทธิผู้หญิง การศึกษา ข่าวสารเรื่องแรงงาน
	กลุ่มพลังเยาวชนแห่งรัฐฉาน หรือ Shan Youth Power	ให้ความรู้เรื่องการศึกษา สอนภาษาอังกฤษ ภาษาไทย คอมพิวเตอร์ ภาษาไทใหญ่ ด้านสุขภาพ ข่าวสารแรงงาน และการพัฒนาชุมชน

ตาราง 2 (ต่อ)

ประเภทแหล่งเรียนรู้	องค์กร/บุคคล	ประเด็นเรียนรู้
แหล่งเรียนรู้ ด้านการศึกษา	มหาวิทยาลัยในต่างประเทศ (การเรียนรู้ผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ต)	ทุนสนับสนุนจากองค์กรระหว่างประเทศ
	องค์กรสภาวะเพื่อสิ่งแวดล้อม หรือ Shan Sapawa Environment Organization	จัดการสอนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
	ห้องเรียนความคิด หรือ Migrant Learning Centre (MLC)	สอนภาษาพม่า ภาษาไทใหญ่ ภาษาไทย คอมพิวเตอร์ และการแสดงฟ้อนรำ
	ศูนย์การเรียนรู้วัดป่าเป้า	สอนภาษาไทย ภาษาไทใหญ่ ประวัติศาสตร์ไทใหญ่ และ กศน.
	วัดสวนดอก	สอนภาษาไทย ภาษาไทใหญ่
	สถาบันปัญญาอิสระ (สิ้นสุดการดำเนินงาน)	สอนภาษาไทย ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ กศน.
	โรงเรียนเยาวชนชาติพันธุ์ต่างๆ ในรัฐฉาน หรือ School for Shan State Nationalities Youth (SSSNY)	สอนภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์ งานข้อมูลข่าวสาร
	วิทยาลัยสารพัดช่าง	สอนเกี่ยวกับวิชาชีพ เช่น งานช่าง งานฝีมือ งานกิจกรรม เป็นต้น
	เว็บไซต์ www.taifreedom.org www.taiyai.org www.khonkhurtai.org www.shanmusic.tht.in www.taiyai.net www.shaninform.org	ช่องทางที่เผยแพร่เรื่องราวของ ชาวไทใหญ่ ประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม บุคคลสำคัญ การเรียนรู้ภาษาไทยไทใหญ่สิทธิ แรงงาน ข่าวสาร ข่าวประชาสัมพันธ์ ฯลฯ

จากการศึกษาเรื่องราวชีวิตของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ จำนวน 10 คน พบว่า แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ มีการเรียนรู้ ทั้งในเรื่องของการเดินทาง การสื่อสาร การปรับตัว ในสังคม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การสืบสานศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทใหญ่ ฯลฯ โดยช่องทางสำคัญที่เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัย สามารถจำแนกได้ดังนี้

ด้านการหางานทำ กลุ่มเพื่อน ทั้งเพื่อนจากหมู่บ้านเดียวกัน หรือเพื่อนที่รู้จัก จากที่ทำงาน ล้วนเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารในเรื่องการหางานได้เป็นอย่างดี แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ มีการสื่อสารภายในเครือข่ายคนรู้จัก หรือเพื่อนร่วมงานด้วยตนเอง อีกกลุ่มที่มีส่วนในการช่วยหางานได้ คือ ญาติพี่น้อง โดยเฉพาะในช่วงแรกที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ มักเข้ามาอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องก่อน และญาติจะหางานให้ทำ เมื่อสามารถทำงาน และมีช่องทางอื่นในการทำงานได้ แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ จึงค่อยหาช่องทางในการเรียนรู้ด้วยตนเองต่อไป

ด้านการทำงานกับผู้อื่น นอกจากประสบการณ์การเรียนรู้จากการทำงานที่หลากหลาย ทำให้ได้เรียนรู้รายจ่าย และเพื่อนร่วมงานที่หลากหลายแล้ว การเข้าร่วมทำกิจกรรมของเครือข่ายชาวไทใหญ่ เป็นช่องทางสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ในการปรับตัว การทำงานร่วมกับผู้อื่น การรู้จักวางแผนงานเป็นขั้นตอนชัดเจน และได้เรียนรู้การทำกิจกรรมที่นอกเหนือจากงานประจำที่ทำอยู่ ตัวอย่างกรณีของ นาย M ซึ่งมีโอกาสฝึกการกล้าแสดงออก ผ่านการเป็นนักจัดรายการวิทยุของสถานีวิทยุ 99 MHz โดยการแนะนำของเพื่อนที่ทำงานด้วยกัน ซึ่งเป็นการจัดรายการด้วยภาษาไทใหญ่ มีการเปิดเพลงและอ่านข่าวประชาสัมพันธ์ และให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับชาวไทใหญ่

เนื่องจาก โอกาสทางการศึกษาของชาวไทใหญ่ในรัฐฉานนั้น มีข้อจำกัดในเรื่องของฐานะทางการเงินภายในครอบครัว และการเดินทาง เนื่องจากบางหมู่บ้าน ไม่มีโรงเรียนของรัฐในหมู่บ้าน หากต้องการเรียนหนังสือ ต้องเดินเท้าไปเรียนที่โรงเรียนในตัวเมือง ซึ่งในระยะเวลาในการเดินทางประมาณ 1-2 ชั่วโมง จากกรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ จำนวน 10 คน พบว่ามีจำนวน 7 คน ได้เรียนหนังสือในโรงเรียนของรัฐ ตั้งแต่ระดับอนุบาล จนถึงชั้น 3-6 เท่านั้น ซึ่งเทียบได้กับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ในประเทศไทย มีเพียงบางคนที่ครอบครัวมีฐานะร่ำรวย พ่อแม่สามารถส่งเสียเล่าเรียนหนังสือได้ถึงชั้น 10 เทียบได้กับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในประเทศไทย ในขณะที่มีจำนวน 3 คน ที่ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือในโรงเรียนของรัฐ แต่ได้เรียนหนังสือจากการสอนที่วัดภายในหมู่บ้าน โดยพระสงฆ์ ครูชาวต่างชาติ และครูอาสาสมัครซึ่งเป็นคนในหมู่บ้านที่จบการศึกษาในระดับสูง ส่วนพ่อกับแม่ มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน และจัดการติดต่อเรื่องโรงเรียน

ให้กับลูก หากเป็นครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวย คาดหวังอยากให้เรียนสูงๆ เพื่อออกมามีโอกาสในการหางานทำที่มากกว่าคนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ ในขณะที่ ครอบครัวที่ต้องการเข้ากินค่าเก็บเงินเพื่อส่งลูกเรียนหนังสือ คาดหวังให้ลูกได้มีความรู้ติดตัว แต่ไม่มีคำตอบที่ชัดเจนให้ลูกว่าเมื่อเรียนจบแล้วชีวิตจะดีกว่าที่อยู่อย่างไร

การศึกษาของโรงเรียนในรัฐณานั้น อิงตามระบบการศึกษาของประเทศพม่า โดยมีการสอนรายวิชา เช่น ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาพม่า วิธีการสอนเน้นการท่องจำเป็นหลัก มีการลงโทษด้วยการตี หากนักเรียนไม่ตั้งใจเรียนหรือทำแบบฝึกหัดไม่ถูกต้อง แต่นักเรียนก็ได้เรียนรู้ในเรื่องกฎระเบียบในสถานศึกษา มีความรู้ด้านทักษะภาษาและความรู้รอบตัว ซึ่งมากขึ้นขึ้นอยู่กับระยะเวลา โอกาสทางการศึกษาของแต่ละคน

ในส่วนของแหล่งเรียนรู้ที่เปิดโอกาสสำหรับแรงงานข้ามชาติได้เรียนหนังสือ ในลักษณะของการเรียนคอร์สสั้นๆ และการเรียนหนังสือตามการรับรองของกระทรวงศึกษาธิการ พบว่ามี 3 แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ที่องค์กรอิสระจัดขึ้น โดยแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ นิยมไปสมัครเรียนหนังสือที่ห้องเรียนความคิด Migrant Learning Centre (MLC) ซึ่งอยู่บริเวณวัดเจ็ดยอด เปิดรับสมัครรุ่นละ 30 คน มีการเปิดสอนภาษาไทยและคอมพิวเตอร์โดยมาเรียนทุกวันตอนเย็นเวลา 18.00-20.00 น. มีผู้รู้ชาวไทยใหญ่ และครูชาวต่างชาติ เป็นผู้สอน

แหล่งเรียนรู้ที่องค์กรทางศาสนาจัดขึ้น เนื่องจากแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่มีความใกล้ชิดกับวัด ในฐานะที่เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งชาวไทยใหญ่ให้ความสำคัญกับความเชื่อ และศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก จึงเกิดชุมชนชาวไทยใหญ่อยู่รายรอบบริเวณวัดที่มีประวัตินักบวชชาวไทยใหญ่ เช่น วัดป่าเป้า วัดกู่เต้า วัดช่างเคี่ยน เป็นต้น อีกทั้งในอดีตวัดเป็นสถานศึกษาอีกแห่งสำหรับผู้ยากไร้ ไม่มีเงินเรียนหนังสือในโรงเรียนของรัฐ ปัจจุบัน วัดก็ยังเป็นสถานที่ให้ความรู้กับแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีการเปิดสอนภาษาไทย ภาษาไทใหญ่ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทใหญ่ วิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม การปฏิบัติตนในสังคม และความรู้รอบตัวอื่นๆ นอกจากนี้ ในวัดบางแห่งเจ้าอาวาสเปิดโอกาสให้ครูชาวต่างชาติ ซึ่งเป็นนักเผยแผ่ศาสนาคริสต์ เข้ามาสอนหนังสือให้กับเด็กชาวไทยใหญ่ได้ ส่วนแหล่งเรียนรู้ที่จัดขึ้นโดยศูนย์การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย (กศน.) ในปัจจุบัน มีศูนย์เรียนรู้ของ กศน. กระจายอยู่ทั่วทั้งจังหวัด ทั้งในระดับตำบลและระดับอำเภอ ซึ่งเปิดโอกาสให้แรงงานข้ามชาติ ที่มีหลักฐานบัตรแสดงสถานะบุคคล และบัตรอนุญาตทำงาน สามารถสมัครเข้าเรียนหนังสือได้ทุกศูนย์การเรียนรู้ ที่ผู้เรียนสะดวกในการเข้าเรียน ซึ่งมีแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่บางส่วนที่มีพื้นฐานทักษะภาษาไทยมาบ้าง

แล้ว และเห็นความสำคัญของการศึกษา รวมถึงการทำงานร่วมกับผู้อื่น จึงพร้อมเข้าเรียน
ในศูนย์การเรียนรู้แต่ละแห่ง โดยส่วนใหญ่ จะนิยมเรียนในศูนย์การเรียนรู้ที่เพื่อนเรียน
อยู่ก่อนแล้ว เพื่อให้เกิดความสนใจในการเรียน

แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต

มนุษย์เรียนรู้ในการดำรงชีวิตตั้งแต่เมื่อครั้งลืมตาดูโลก ผ่านช่วงวัยเด็ก วัยรุ่น
วัยแรงงาน จนถึงวัยชรา การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการเรียนรู้ในทุกรูปแบบ ทั้งในวิถีชีวิต
พิธีกรรม ในการประกอบอาชีพ เพื่อการดำรงอยู่และพัฒนาตนเอง

จตุรรัตน์ เอื้ออำนวย (2549) ได้อธิบายเรื่องของการเรียนรู้กับการศึกษา ไว้ว่า
การเรียนรู้กับการศึกษาดูเสมือนเป็นคำที่มีความหมายเดียวกัน แต่ที่จริงแล้วการเรียนรู้
เป็นรากเหง้าที่มาแห่งการดำรงชีพของมนุษย์ แต่การศึกษาเป็นวิธีการเรียนรู้องค์ความรู้
ร่องรอยความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีต ประเพณีของสังคมวิธีหนึ่ง โดยแต่ละศาสตร์สาขาได้
มีการนิยามคำว่า การเรียนรู้แตกต่างกัน เช่น ในทางสังคมวิทยาเรียกว่า การเรียนรู้ทางสังคม
การขัดเกลาทางสังคม เป็นต้น ในทางจิตวิทยา ใช้คำว่า การเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้
ทางสังคม

การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การรับรู้ความรู้ ทักษะ และเจตคติ ตั้งแต่เกิดจนตาย
จากบุคคลหรือสถาบันใดๆ โดยสามารถเรียนรู้ด้วยวิธีเรียนต่างๆ อย่างมีระบบหรือไม่มีระบบ
โดยตั้งใจหรือโดยบังเอิญก็ได้ ทั้งนี้สามารถทำให้บุคคลนั้นเกิดการพัฒนาตนเอง

ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์และระบบทุนนิยมที่ครอบงำในทุกกิจกรรมของมนุษย์
มนุษย์จึงต้องแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อที่จะได้ก้าวทันโลกที่เปลี่ยนแปลง การเรียนรู้ของคนเรา
จึงไม่หยุดเพียงที่โรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย แต่เราสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา มนุษย์เรียนรู้
ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงช่วงสุดท้ายของชีวิต นั่นคือการรวมเอาการศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal
Education) การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย
(Informal Education) เข้าด้วยกัน คนเราสามารถเลือกศึกษาได้ในช่วงเวลาต่างๆ ของชีวิตตาม
ความเหมาะสม การศึกษา และการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่งไม่ว่าจะ ในครอบครัว วัด ชุมชน
สถาบันการศึกษา สถานประกอบการ และแหล่งวิชาต่างๆ การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต
กลายเป็นความจำเป็นของมนุษย์ปัจจุบัน

ครุชิต มาลัยวงศ์ (2542) กล่าวว่าไว้ว่าความจริงแล้วการเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่ใช่
ของใหม่สำหรับคนไทย เรา รู้จักการเรียนรู้ตลอดชีวิตมานานแล้ว ในสมัยที่ไทยยังไม่มีโรงเรียน
เราก็ได้อาศัยวัดเป็นสถานที่เล่าเรียน โดยชายไทยทุกคนก็สมัครใจบวชเรียนก่อนที่จะมี

ครอบครัว ส่วนหญิงไทยก็อาจจะเรียนในบ้านพอให้รู้จักวิธีเย็บปักถักร้อย อ่านหนังสือ หรือ วิธีทำมหากินแบบอื่น แต่เมื่อมีอายุมากขึ้น ทั้งชายหญิงก็อาจจะเข้าวัดเพื่อฟังธรรมและ ปฏิบัติธรรมต่อไป

ความเห็นดังกล่าวนี้สอดคล้องกับมุมมองต่อการเรียนรู้ของ ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2544) ที่กล่าวว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีการเรียนรู้ได้อย่างมากมายมหัศจรรย์ สามารถใช้ความรู้นั้น เพื่อการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมของตนได้ จะโดยพัฒนาการทางร่างกาย และสมอง หรือโดยการพัฒนาการเรียนรู้ เพื่อการอยู่รอดในสังคมก็ตาม มนุษย์มีวิวัฒนาการ ของการเรียนรู้ที่น่าสนใจ เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้เพื่อที่จะมีชีวิตรอดตามสัญชาตญาณของสิ่งมีชีวิตไปสู่ การทำมหากินยังชีพ จนพัฒนาขึ้นเป็นวิถีชีวิตของชนเผ่า จนเริ่มมีการทำให้การเรียนรู้มี รูปแบบขึ้น เพื่อถ่ายทอดความรู้ ค่านิยมจากคนรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งในสังคมไทยนับแต่ บรรพกาล การเรียนรู้เริ่มจากบ้านจากครอบครัว เรียนรู้ที่จะทำมหากิน เรียนรู้ที่จะอยู่รอด จนวิวัฒนาการไปสู่การเรียนรู้ในวัด ในวัง และในสกุลช่าง ต่างๆ จนเมื่อก้าวเข้าสู่การพัฒนา ประเทศเข้าสู่ความเป็นสากล จึงเริ่มมีโรงเรียน โรงสอนขึ้น เมื่อกว่าศตวรรษที่ผ่านมาที่ทำให้มิติ ของการเรียนรู้หลากหลายมิติหายไป คงไว้แต่เพียงมิติของการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนทั้งที่มิติ ของการเรียนรู้ที่นอกกระบบ และหลากหลายยังคงอยู่มนุษย์มีการเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ กล่าวคือ

การเรียนรู้ที่เป็นทางการ มีการจัดระบบการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีหลักสูตร มีสื่อ มีวิธีการ ตลอดจนการวัดผล ประเมินผล จะเป็นในระบบ หรือนอกกระบบก็ตาม แต่เป็นเรื่องที่คาดหมาย ได้ วางแผนได้ ส่วนการเรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการ เป็นการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย ไม่ชัดเจน ตายตัว เรียนรู้โดยการเลียนแบบ เรียนรู้จากการทำงาน เรียนรู้จากการเล่น เรียนรู้จาก การสนทนา เรียนรู้จากการเข้าไปสัมผัสกับเหตุการณ์ต่างๆ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ตามธรรมชาติ ตามสถานการณ์ ไม่อาจคาดหมาย กะการล่วงหน้าได้ การเรียนรู้อย่างไม่เป็น ทางการ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาตามอัธยาศัย เพราะเหตุว่าการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการจัดสภาพแวดล้อม และปัจจัยเกื้อหนุน ทั้งสื่อ แหล่งความรู้ บุคคล สถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย เรียนตามความสนใจ ความพร้อม โอกาส แต่กระนั้นก็ตามก็อาจเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยไม่ได้ตั้งใจไว้ล่วงหน้าก็ได้

ในขณะที่คณะกรรมการชาตินานาชาติว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (2540) กล่าวถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิตในแง่มุมมองของการเป็นกระบวนการจัดการศึกษา โดยกล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องอาศัยวิธีเรียนรู้ใน 4 แบบ ซึ่งจะดำเนินไปตลอดชีวิต มองในอีกแง่หนึ่ง วิธีเรียนรู้ดังกล่าวก็คือเสาหลักแห่งองค์ความรู้นั่นเอง ซึ่งได้แก่ การเรียนเพื่อรู้ คือ การฝึกฝน

ให้รู้วิธีที่จะเข้าใจ การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง เพื่อจะได้สามารถสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ที่แวดล้อมเราอยู่ การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน เพื่อสามารถมีส่วนร่วมและร่วมมือกับผู้อื่นในกิจการ ทั้งปวงของมวลมนุษย์ และการเรียนรู้เพื่อชีวิต ซึ่งย่อมเป็นหลักการสืบเนื่องจากหลักการแรก เส้นทางไปสู่ความรู้ทั้ง 4 สายนี้ต่างต้องเป็นส่วนหนึ่งขององค์รวมเพราะมีส่วนสัมพันธ์กันในหลายจุดที่ตัดกัน และมีการแลกเปลี่ยนระหว่างกันอยู่ตลอดเวลา

รักกิจ ศรีสรินทร์ (2547) ได้แปลและเรียบเรียงบทความเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต ถึงคุณลักษณะพิเศษของแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่าต้องมีมุมมองแบบองค์รวม ที่ครอบคลุมกิจกรรมการเรียนรู้ทุกด้าน โดยมีเป้าหมายที่จะปรับปรุงความรู้และความสามารถในการแข่งขันของบุคคล ที่ปรารถนาเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้คุณลักษณะ 4 ประการ ของแนวคิดการเรียนรู้ ได้แก่

1. มีมุมมองอย่างเป็นระบบ สิ่งนี้คือคุณลักษณะที่พิเศษที่สุดของการเรียนรู้ตลอดชีวิต กรอบแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของอุปสงค์และอุปทานของ โอกาสการเรียนรู้ที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบที่มีความเชื่อมโยงกัน ซึ่งครอบคลุมวงจรชีวิตทั้งหมด และประกอบด้วยรูปแบบต่างๆ ของการเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ
2. มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการเปลี่ยนจากมุ่งเน้นด้านอุปทาน เป็นศูนย์กลางในรูปแบบการจัดการศึกษาเชิงสถาบันที่เป็นทางการ ไปสู่ด้านอุปสงค์ ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก
3. มีแรงจูงใจที่จะเรียน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งนี้ต้องมุ่งเน้นที่จะพัฒนาขีดความสามารถในการเรียนรู้ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ที่ตนเองเป็น ผู้ชี้แนะ
4. มีวัตถุประสงค์ของนโยบายการศึกษาที่หลากหลาย มุมมองวงจรชีวิตที่ให้ความสำคัญกับเป้าหมายการศึกษาที่หลากหลาย อาทิ การพัฒนาบุคลิกภาพ การพัฒนาความรู้ วัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และการจัดลำดับความสำคัญของวัตถุประสงค์เหล่านี้ อาจเปลี่ยนแปลงไปใน แต่ละช่วงชีวิตของคนๆ หนึ่ง

ทรงพล ภูมิพัฒน์ (2538) ได้เสนอเรื่องทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมไว้ว่า การเรียนรู้ทางสังคมเป็นกระบวนการที่บุคคลได้รู้จักมารยาทและกฎเกณฑ์ต่างๆทางสังคมโดยผ่านตัวแทนของสังคม ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และประพฤติปฏิบัติตาม ขบวนการเรียนรู้ทางสังคมเป็นขบวนการที่ช่วยกล่อมเกล่าให้บุคคลได้รับการอบรมมาตั้งแต่เด็กจากกลุ่มต่างๆ ที่แวดล้อมอยู่ เช่น การอบรมในครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน เป็นการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคม ค่านิยม เจตคติ ซึ่งเกิดจากการปะทะสังสรรค์ของคนภายในกลุ่ม

การเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นไม่จำกัดอายุ ช่วงเวลา สถานที่ หรือที่มาของการเรียนรู้ สถานที่ต่างๆ รอบตัวเรา เป็นสถานที่ที่จะให้ความรู้แก่เราได้ตลอดเวลา เป็นแหล่งที่มีความรู้ อย่างมหาศาล อยู่ที่ว่าจะมีโอกาสได้เข้าไปสู่สถานที่ที่จะให้เราได้เรียนรู้ได้อย่างไร บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจ ตามศักยภาพและโอกาส ตามความสามารถ โดยจะเรียนรู้ได้อย่างไม่เป็นทางการ

หากจะกำหนดลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ตามนัยของมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ จะพบว่าแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่ง ข้อมูล และแหล่ง การเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งอาจจำแนกประเภทแหล่งการเรียนรู้ไว้ 2 ประเภท คือ แหล่งการเรียนรู้ ที่จัดกระทำไว้เพื่อวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น และแหล่งการเรียนรู้ที่จัดกระทำไว้เพื่อวัตถุประสงค์อื่นเป็นหลัก โดยมีหรือไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ เช่น หอศิลป์ ศูนย์กีฬาและนันทนาการ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ เป็นต้น

ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ในทุกเวลาทุกสถานที่ แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่แต่เพียงแหล่งเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติเท่านั้น แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นเป็นตัวเชื่อมให้เกิดกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับกลุ่ม คนกับสื่อ กลุ่มกับกลุ่ม กลุ่มกับสื่อ คนกับเหตุการณ์ กลุ่มกับเหตุการณ์ ความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นโดยลำพังเฉพาะตัว เฉพาะกลุ่ม โดยไม่สัมพันธ์ กับสิ่งต่างๆ ก็ได้ ในขณะที่เดียวกันเป็นความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนการสนทนา เพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ซึ่งกันและกัน อาจจะเป็นทางการ หรือไม่เป็นทางการ อาจตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์จะพาไป

ในแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตแต่ละแห่งจะมีลักษณะที่เป็นธรรมชาติของแหล่งนั้นๆ อยู่ การจัดการจึงเป็นการจัดแบบไม่จัด โดยให้สภาพการเป็นแหล่งการเรียนรู้ จะโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ หรือมีวัตถุประสงค์หลักอย่างอื่นก็ตาม ควรให้เป็นไปตามธรรมชาติของแหล่งนั้นๆ การจัดการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เป็นเพียงการเพิ่มเติม โดยไม่ทำให้เกิดความแปลกแยกกับธรรมชาติของแหล่งการเรียนรู้นั้นๆ โดยจัดให้กลมกลืน เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในแหล่งการเรียนรู้นั้นๆ การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่กระตุ้น ให้เกิดการเรียนรู้อีกขึ้น ตื่นตาตื่นใจ รู้สึกว่าคุ้มค่า และเป็นสิ่งที่บุคคลสร้างการเรียนรู้ ของตนเองขึ้นเอง โดยอาจมีนักศึกษาดำเนินการตามอรรถศาสตร์เป็นคอยกระตุ้นส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมดังกล่าว เพื่อจะไม่ทำให้การศึกษาเป็นสิ่งที่แปลกแยกออกจากชีวิตจริง และเป็นการศึกษาที่จะหยั่งรากลงในภูมิปัญญาของแต่ละคน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องมีการจัดการมากมายเป็นพิเศษ แม้เป็นเพียงสถานที่ที่บุคคลจะได้มานั่งสนทนากัน ก็ถือเป็นแหล่งการเรียนรู้ขึ้นได้ จากนั้นค่อยพัฒนาไปสู่การนำสาระในแหล่งการเรียนรู้มาเป็นบทสนทนา และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างไม่เป็นทางการก็จะทำให้การจัดกิจกรรมแหล่งการเรียนรู้มีชีวิตขึ้นได้

ลักษณะแหล่งเรียนรู้ต้องมีความสร้างสรรค์จับต้องสัมผัสได้ สามารถเรียกให้คนเข้ามาใช้บริการ และให้ข้อมูลได้ครบถ้วน อย่าง พิพิธภัณฑสถาน นอกเหนือจากการจัดแสดงเนื้อหาแล้ว ควรจะมีผู้นำเสนอเรื่องราวให้ข้อมูล อธิบาย ตอบคำถาม ได้อย่างหลายด้าน อาจจะมีการใช้วิธีทัศน์ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมประกอบการนำเสนอเรื่องราวให้น่าสนใจยิ่งขึ้น เพื่อเชิญชวนให้คนทั่วไปอยากรู้อยากเรียน อยากค้นคว้า ต่อเนื่อง และควรคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายด้วย อาทิ กลุ่มเด็กกับกลุ่มผู้ใหญ่ก็ควรมีการนำเสนอเรื่องราวและให้ข้อมูลแตกต่างกัน ซึ่งแหล่งเรียนรู้ส่วนใหญ่ที่เรามีอยู่ในขณะนี้ไม่เพียงพอและไม่ทันสมัย ทั้งไม่เอื้อต่อการเรียนรู้จริงๆ อีกด้วย แล้วเรายังใช้ประโยชน์จาก แหล่งเรียนรู้ไม่มากพออย่างในประเทศญี่ปุ่น ทุกหนแห่งถูกสร้างให้กลายเป็นสถานเรียนรู้ในชุมชนต่างๆ จะมีสวนหย่อมสาธารณะพร้อมห้อง อ่านหนังสือในสวนสำหรับเด็กที่มาวิ่งเล่นมีโอกาสมาแวะอ่านได้ แม้แต่ในห้างสรรพสินค้าก็มีมุมอ่านหนังสือไว้ให้ เพราะการเรียนรู้มิได้จำกัดว่าเป็นแค่การอ่านหนังสือเท่านั้น แหล่งสาธารณะในชุมชน เป็นสถานที่ที่ให้การเรียนรู้ทักษะในเชิงสังคม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตพอๆ กับความรู้ที่เรียนในรั้วสถานศึกษา นอกจากนี้ก็ยังมีสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ แหล่งเรียนรู้มิได้จำกัดเฉพาะ สถาน ศึกษาเท่านั้น แต่น่าจะหมายรวมถึงบุคคลด้วย คือคนที่มีความรู้มากมายในประเทศเรา และในต่างประเทศ ผู้สูงวัยที่มีประสบการณ์ ในชีวิต ทำอย่างไรจึงจะให้แหล่งเรียนรู้เหล่านี้กับผู้ออกการเรียนรู้ได้พบกันเพื่อถ่ายทอดความรู้สู่กันได้

ผู้วิจัยมีความเห็นพ้องในแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตดังที่มีผู้ให้คำอธิบายไว้ข้างต้น แต่ผู้วิจัยมีความเห็นเพิ่มเติมจากคำอธิบายดังกล่าว คือ การเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นสามารถมองได้ใน 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการเรียนรู้ตั้งแต่การกำเนิดของมนุษย์จนถึงวันสิ้นอายุ แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ มีประสบการณ์ชีวิตที่หลากหลายตามพื้นฐานบริบทแวดล้อมและปัจจัยที่บีบคั้นจากภายนอก บางคนเรียนรู้ผ่านตัวเองและครอบครัว เครือญาติ บางคนได้เรียนรู้ชีวิตทั้งจากประสบการณ์ตรงและจากความรู้ในห้องเรียน อีกส่วนการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น

เกิดขึ้นในระหว่าง ในปลายทางของการศึกษาที่มีการจัดการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตาม อัยาศัย เมื่อทำการศึกษาก็เกิดความรู้ เกิดข้อค้นพบ ได้เรียนรู้จุดแข็ง จุดบกพร่อง เพื่อปรับปรุง และเป็นเกราะป้องกันในการปฏิบัติต่อไป แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่หลายคนต้องการวุฒิ การศึกษารองรับเพื่อหวังถึงอาชีพการงานที่ได้ค่าตอบแทนสูงขึ้น ได้รับการคุ้มครองดูแลดีขึ้น บางคนมีพื้นฐานการศึกษาจากประเทศบ้านเกิด รวมถึงโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ ของแต่ละบุคคลทั้งจากเครือข่าย เครือญาติ สื่อเทคโนโลยี ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อการเรียนรู้ ของแรงงานข้ามชาติที่แตกต่างกัน

แนวคิดเรื่องคนชายขอบ

ภาพสังคมที่เน้นเอกลักษณ์ความเป็นไทย ส่งผลให้คนบางส่วนบางกลุ่มในสังคม ทั้งในเชิงภูมิศาสตร์และสังคมวัฒนธรรมถูกทำให้เป็นคนกลุ่มน้อย เป็นคนชายขอบ ซึ่งถูกกีดกัน ปฏิเสธ เบียดเบียน ไม่มีตัวตน เป็นภาระของสังคม และขาดโอกาสในการเข้าถึง ทรัพยากรและบริการขั้นพื้นฐาน

ในมุมมองของนักสิทธิสตรี นันทิยา เพ็ชรเกตุ (2553) ได้นิยามความหมายของ คนชายขอบว่าเป็น คนที่มีชีวิตอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางทั้งในทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการศึกษา คนชายขอบเป็นกลุ่มคนที่ไม่มีส่วนในการกำหนดนโยบายใดๆ เลย เช่น นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ อีกทั้งไม่มีความสามารถเข้าถึงทรัพยากรและการได้รับ ผลประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาการศึกษา การสาธารณสุขเบื้องต้นของรัฐที่พวกเขาอาศัยอยู่กลุ่มคนชายขอบถูกมองเป็นเพียงแหล่งทรัพยากร แหล่งระบายสินค้าและเป็น แรงงานราคาถูกในกระบวนการผลิตเท่านั้น ตามข้อเท็จจริงแล้วความเป็นคนชายขอบ ไม่อาจถูกจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มคนที่อาศัยอยู่บริเวณแนวตะเข็บชายแดนทางภูมิศาสตร์เท่านั้น แต่ด้วยกระบวนการที่กลุ่มคนในประเทศหนึ่งๆ กลายเป็นคนชายขอบมีที่ไปที่มาค่อนข้าง จะซับซ้อน ดังนั้นเราอาจพิจารณาได้หลายบริบทด้วยกัน ทั้งในเรื่องของพื้นที่ เศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างของประชากรที่เป็นคนชายขอบในประเทศไทย เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ ผู้อพยพ สมัชชาคนจน ชาวนาชาวไร่ในชนบท กลุ่มสตรี กลุ่มคน ซึ่งอาศัยอยู่ในสลัม กลุ่มผู้ติดเชื้อเอดส์ กลุ่มคนพิการ กลุ่มรักร่วมเพศ กลุ่มผู้หญิงขายบริการ กลุ่มออกติสติก กลุ่มแรงงานต่างชาติ กลุ่มแรงงานไร้ทักษะฝีมือ เป็นต้น

ปริตดา เกลิมเผ่า กอนันตกุล (2545) ได้ให้ความเห็นว่าความเป็นชายขอบเกิดจากความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน อาจได้ภาพออกมาเป็นความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์กลางกับ ชายขอบ ศูนย์กลางเป็นบริเวณอำนาจที่เหนือกว่า มีทรัพยากรมากกว่า จึงมีกำลังที่จะสร้าง

ความจริงและพูดแทนหรือสร้างภาพของความด้อยกว่าให้แก่บริเวณที่เป็นชายขอบได้
ความเป็นชายขอบไม่ใช่เรื่องของการถูกกันให้ไปอยู่ในตำแหน่งในสังคมที่ด้อยโอกาส
ทางเศรษฐกิจหรืออำนาจ หรือไม่เข้าประเภทแต่เพียงอย่างเดียว หากเป็นเรื่องของความรู้และ
ความจริงที่คนอื่นสร้างขึ้นมองเขา แทนตัวเขา ความรู้และความจริงเหล่านี้กลายเป็นสามัญ
สำนึกที่รับรู้เข้าใจกันได้ ในสังคมโดยไม่ต้องตั้งคำถาม ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งชายขอบเองก็อาจจะ
รับหรืออ้างอิงไปเป็นความจริงเกี่ยวกับตนเองด้วย รวมทั้งมีการต่อต้านโต้แย้งปฏิเสธ
ในเวลาเดียวกัน

สุริชัย หวันแก้ว (2544) ได้พิจารณาความเป็นชายขอบในหลายลักษณะ ซึ่งทำให้เข้าใจ
ใจความเป็นชายขอบชัดเจนขึ้น โดยได้กล่าวถึงลักษณะของความเป็นชายขอบว่า

“ชายขอบของภูมิศาสตร์ คือ ใครก็ตามที่อยู่ขอบริบทของแผนที่คนเหล่านั้นก็คือ
คนชายขอบ แต่รายละเอียดของความเป็นชายขอบนั้นอาจมีเนื้อหาแตกต่างกัน เช่น บางคน
อยู่ชายขอบ กลับเป็นการเอื้อต่อการลงทุนที่เข้าไปลงทุนในชายแดนกับอีกประเทศหนึ่ง
บางคนเป็นผู้ซึ่งมีอิทธิพลต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจอยู่ตรงบริเวณนั้น เช่น มีโรงงาน
อุตสาหกรรม มีการร่วมลงทุนในทางธุรกิจการท่องเที่ยว ธุรกิจบ่อนการพนัน การฟอกเงิน
ส่วนบางคนถูกกีดกันในการเข้าถึงทรัพยากรในระดับพื้นฐานที่สุด เช่น ไม่มีที่ทำกิน
ถูกเอาเปรียบขูดรีดแรงงาน และถูกใช้เป็นกันชนในเขตชายแดนที่มีปัญหาข้อพิพาท เป็นต้น
ชายขอบของประวัติศาสตร์ สำหรับเรื่องนี้มันมีพลวัตเปลี่ยนแปลงไปมา และสัมพันธ์กับ
สภาพภูมิศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงไป อย่างเช่น สมัยอาณาจักรสุโขทัย อยุรยาก็เป็นเพียง
เมืองชายขอบ มาถึงสมัยอยุธยา สุโขทัยก็เปลี่ยนแปลงความสำคัญของตัวเองไป และศูนย์กลาง
อย่างกรุงเพทาก็จัดว่าเป็นดินแดนชายขอบของอาณาจักรอยุธยา เป็นต้น จะเห็นว่า หากมองจาก
แง่ของประวัติศาสตร์มันมีความเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต

ชายขอบของความรู้ หากมองที่ตัวของความรู้ ความรู้ใดที่ไม่สอดคล้องกับความรู้
อื่นๆ ความรู้ใดที่ไม่ใช่กระแสหลัก ความรู้นั้นก็เป็นชายขอบ แม้แต่คนที่อยู่ที่ศูนย์กลางขอบเขต
ทางภูมิศาสตร์ หากมีความรู้ต่างไปจากสังคม ต่างไปจากความเชื่อ ความคิด ความเห็นของ
คนส่วนใหญ่ ความรู้นั้นก็เป็นชายขอบในท่ามกลางศูนย์กลางนั่นเอง ตัวอย่างในเรื่องนี้ที่จะขอ
ยกขึ้นมาก็คือ ในสมัยเริ่มต้นการพัฒนาเมื่อประมาณ 40 กว่าปีที่แล้ว จอมพลสฤษดิ์
ได้มีจดหมายไปถึงเถระสมาคม ไม่ให้สอนเรื่องสันโดษ โดยทั้งนี้เข้าใจว่า หลักการดังกล่าว
ของพระพุทธศาสนา ไปขัดกับหลักของการพัฒนาประเทศ อย่างนี้ ความรู้เกี่ยวกับเรื่อง
ของสันโดษก็คือ เป็นความรู้แบบชายขอบ

สาเหตุแห่งปัญหาของการเป็นคนชายขอบนั้น สามารถสรุปออกมาให้เห็น 3 ข้อตามลำดับ ดังนี้

1. ยุคของการกำเนิดรัฐชาติ นับจากการกำเนิดรัฐชาติเมื่อร้อยกว่าปีมานี้ มีการสถาปนาดินแดนแถบนี้ขึ้นเป็นประเทศสยาม และต่อมาก็ตั้งชื่อประเทศโดยอาศัยชนเผ่า “ไท” ที่มีอยู่กระจายมาตั้งเป็นชื่อประเทศไทย จากเหตุการณ์ดังกล่าว ทำให้เกิดการนิยามและการแบ่งแยกเชื้อชาติขึ้นในดินแดนแถบนี้ ซึ่งมีผู้คนหลากหลายเชื้อชาติอาศัยอยู่ปะปนกัน และด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดคนชายขอบขึ้นมาตั้งแต่บัดนั้น หมายถึงคนที่ไม่ใช่ไทยกลายเป็นคนชายขอบ

2. ยุคของการพัฒนา ในยุคนี้ได้มีการนิยามศูนย์กลางของการพัฒนาซึ่งก็คือเขตบริเวณที่ลุ่มภาคกลางเป็นหลัก แล้วค่อยขยายออกไปตามลำดับทั้งในส่วนที่เป็นอาณาบริเวณและในมิติของเวลา แต่ก็ได้ทอดทิ้งบางส่วนซึ่งไม่ได้รับการพัฒนามาโดยตลอดด้วยการพัฒนาอันนี้ จึงได้ทำให้เกิดการแบ่งแยกระหว่าง พื้นที่ที่พัฒนาแล้ว และพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา ทำให้เกิดความเป็นชายขอบขึ้นมาอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นเรื่องที่ซ้อนทับลงไปกับเรื่องของความเป็นไทยที่กล่าวมาในข้อต้น

3. ยุคโลกาภิวัตน์ ในยุคนี้ซึ่งร่วมสมัยกันกับพวกเรา เป็นสมัยของการปรับตัวให้เข้ากับกระแสโลกาภิวัตน์ ใครก็ตามที่ปรับตัวเข้ากับกระแสโลกาภิวัตน์นี้ได้ก็ไม่ใช่พวกชายขอบ ส่วนคนที่ปรับตัวไม่ได้ หรือพวกที่หลุดไปจากกระแสโลกาภิวัตน์ ก็กลายเป็นพวกชายขอบ อันนี้ให้พิจารณาถึงมิติต่างๆ ด้วย ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม การศึกษา วัฒนธรรม ฯลฯ”

อดิศร เกิดมงคล และ บุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์ (2548) ได้ยกตัวอย่างกลุ่มคนที่ถูกทำให้เป็นคนชายขอบให้เห็นชัดเจนขึ้นไว้ว่า กลุ่มแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่า มีการสร้างสังคมกระบวนการสร้างตัวตนในการดำรงอยู่ และรูปแบบการดำเนินชีวิตเป็นของตนเองที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากพวกเขาในสายตาคนบางกลุ่มถูกทำให้กลายเป็นกลุ่มคนนอกพรมแดน ถูกจัดให้อยู่ในพื้นที่นอกระเบียบหรืออยู่ชายขอบ พร้อมกับความเชื่อบางอย่างที่ผลิตมาจากระเบียบศูนย์กลางว่าเป็นพวกสกปรกและอันตราย

มาร์ก ตามไท (2553) ได้ตั้งข้อสังเกตถึงความเกี่ยวข้องของสังคมไทยกับคนชายขอบไว้ว่า โครงสร้างและกฎหมายไทย ไม่มีกลไกที่จะทำให้คนชายขอบต่อสู้ด้วยตัวเองได้ เช่น ขาดสิทธิขั้นพื้นฐานในการเป็นคนไทย ทั้งๆที่เกิดในประเทศไทย แต่ด้วยกลไกความบกพร่องบางอย่างของรัฐและราชการ รวมทั้งปัญหาที่สลับซับซ้อนอื่นๆ ทำให้คนเหล่านี้ไม่มีสิทธิในฐานะของพลเมืองไทย เมื่อขาดสิทธิขั้นพื้นฐานเช่นนี้แล้ว ทำให้คนชายขอบ

ไม่สามารถที่จะต่อสู้เรียกร้องด้วยตัวของพวกเขาเองได้ ในการทวงความเป็นธรรม ความเสมอภาค หรือสิทธิที่พึงได้รับอื่นๆ รวมไปถึงปกป้องทรัพยากรของตนเอง การกระทำ การเรียกร้องในสิ่งต่างๆ เหล่านี้เพื่อให้ได้กลับคืนมา เพื่อความเป็นธรรม จึงต้องอาศัยกลไก อีกอันหนึ่งเข้ามาเสริม กล่าวคือ ต้องอาศัยองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ นักวิชาการ และนักกฎหมาย เช่น องค์กรสิทธิมนุษยชน องค์กรที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ชนเผ่า องค์กรเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน นักวิชาการทางชาติพันธุ์วรรณา นักวิชาการทางด้านกฎหมาย รวมไปถึงผู้ที่สนใจเกี่ยวกับปัญหาความไม่เสมอภาค และการเอารัดเอาเปรียบกันในสังคม

อดิศร เกิดมงคล (2548) ได้เสนอเรื่องของแรงงานข้ามชาติกับความเป็นชายขอบผ่าน ความรุนแรงเชิงอคติทางชาติพันธุ์ว่า สาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิต่อแรงงานข้ามชาติ คือ ปัญหาอคติทางชาติพันธุ์ที่มีต่อแรงงานข้ามชาติ มีการสร้างและผลิตซ้ำผ่านสื่อหรือกลไก ต่างๆ ในสังคมเพื่อตอกย้ำให้เห็นว่าแรงงานข้ามชาติเหล่านี้เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ต้องทำการควบคุมอย่างจริงจัง แรงงานข้ามชาติเหล่านี้เข้ามาแย่งงานแรงงานไทยต้องไล่ ออกไปให้หมด ทั้งที่เป็นงานที่แรงงานไทยส่วนใหญ่ไม่ทำกันแล้ว แนวคิดและการผลิตซ้ำ ทำให้สังคมไทยสร้างภาพความหวาดระแวงต่อแรงงานข้ามชาติโดยเฉพาะแรงงานพม่า คิดว่า แรงงานข้ามชาติเป็นตัวอันตรายน่ากลัว แรงงานข้ามชาติเองต้องคอยหลบๆ ซ่อนๆ ด้วยเกรงว่า จะถูกจับกุมทำร้าย สภาพการณ์เหล่านี้ถูกสร้างเป็นภาพมายาที่กดทับให้สังคมไทยหวาดระแวง แรงงานข้ามชาติ เกิดเป็นคำถามสำคัญว่าในฐานะมนุษย์ที่อยู่ร่วมพรมแดนติดต่อกันจะดำรง สถานภาพของมิตรภาพและสันติสุขต่อกันได้อย่างไรในเมื่อต่างหวาดระแวงปราศจาก ความไว้วางใจต่อกันและกัน

ความเห็นข้างต้น สอดคล้องกับข้อมูลจากการรายงานสถานการณ์ของแรงงานย้ายถิ่น หญิงในประเทศไทยและจีน ซึ่งจัดทำโดย Burmese Women's Union, 2552 ที่กล่าวถึงสภาพ ความเป็นชายขอบของแรงงานย้ายถิ่นหญิงไว้ว่า แรงงานย้ายถิ่นหญิงและเด็กหญิงจากพม่า มีโอกาสในการทำงานที่จำกัดเนื่องจากขาดสถานะทางกฎหมาย มักถูกผลักไสให้ทำงาน ที่สกปรก อันตราย ค่าต่ำ และได้รับสิทธิของแรงงานเพียงเล็กน้อยหรือไม่มีเลย อีกทั้งมักถูกทำให้เป็นชายขอบ เสี่ยงต่อการถูกล่วงละเมิดทางเพศ รวมถึงการได้รับค่าจ้างต่ำกว่ามาตรฐาน ซึ่งจากการศึกษาพบว่าแรงงานย้ายถิ่นหญิงนั้นถูกทำให้เป็นคนชายขอบตั้งแต่ ประเทศบ้านเกิด ในวัฒนธรรมพม่าหน้าที่งานในบ้านและงานดูแลเด็กนั้นถูกระบุว่าเป็นงาน ของผู้หญิง ทำให้แรงงานหญิงต้องทำงานหนักทั้งในบ้านและนอกบ้าน

คนชายขอบนั้น ไม่ได้ยอมจำนนต่อการทำให้กลายเป็นคนชายขอบอยู่ตลอดไป แต่มีการเรียนรู้และต่อสู้เพื่อขยับออกจากคำว่าชายขอบ ทั้งจากชายขอบทางด้านทุนและความรู้

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2545) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ในคนชายขอบกับความเป็นคน การเรียนรู้ และการต่อสู้ในสังคมไทย โดยกล่าวถึงคนชายขอบกับการเรียนรู้และการต่อสู้เพื่อความเป็นคน ว่าคนชายขอบไม่ได้ยอมตกเป็นฝ่ายถูกกระทำ แต่บางเงื่อนไขพวกเขาก็ยังสามารถตอบโต้ คือ การดิ้นรนต่อสู้ในลักษณะต่างๆ ทั้งในแง่ของการเรียนรู้และการต่อสู้ คนชายขอบไม่เคยยอมถุกักขังให้อยู่ในกรอบที่ตายตัวแต่จะขัดขืนต่อสู้ ด้วยการเรียนรู้และสร้างสรรค์ อยู่ตลอดเวลา เพื่อปรับตัวให้มีชีวิตอยู่ได้ในพื้นที่

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับการให้ความหมายและการอธิบายถึงคนชายขอบของนักวิชาการ หลายท่าน ซึ่งสรุปได้ว่าแรงงานข้ามชาติเป็นกลุ่มคนที่ถูกมองว่าเป็นคนชายขอบในสังคม เกิดการละเมิดสิทธิที่แรงงานพึงจะได้รับ การไม่ยอมรับ การเอารัดเอาเปรียบ และถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามความมั่นคง แรงงานข้ามชาติจึงได้รับการปฏิบัติจากสังคมอย่างไม่เป็นธรรม ในขณะที่เดียวกันก็มีหลายกลุ่มองค์กรที่พยายามเรียกร้องสิทธิให้กับแรงงานข้ามชาติกลุ่มคนที่ถูกสังคมจัดอยู่ในกลุ่มคนชายขอบในสังคมไทย ทำให้ผู้วิจัยมีความเข้าใจต่อการที่แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ถูกตีตราว่าเป็นคนชายขอบได้ชัดเจนขึ้น ว่าการเป็นคนชายขอบของชาวไทยใหญ่นั้นถูกพิจารณาให้เป็นคนชายขอบตั้งแต่ประเทศต้นทางเช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย จนถึงการอยู่ในฐานะแรงงานข้ามชาติที่ไม่ได้อยู่เพียงชายขอบของพื้นที่อยู่อาศัย แต่หมายรวมถึงโอกาสในการเข้าถึงสิทธิต่างๆ การดำเนินชีวิตที่ไม่สะดวกสบายและอิสระเต็มที่เนื่องด้วยสถานภาพทางกฎหมายที่ไม่เอื้ออำนวย ซึ่งสถานการณ์เหล่านี้ส่งผลให้แรงงานชาวไทยใหญ่ต้องดิ้นรนและพยายามเรียนรู้ชีวิตเพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองให้ดียิ่งขึ้น

แนวคิดเรื่องทักษะชีวิต

สถานะที่ต้องดำเนินชีวิตในบทบาทของแรงงานข้ามชาติ ความพยายามในการปรับตัว และเรียนรู้การดำเนินชีวิตในสังคมไทย การเปลี่ยนอาชีพการงานบ่อยครั้ง การทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิแรงงานที่พึงจะได้รับ ล้วนเป็นการเรียนรู้ที่แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ทุกคนต้องเผชิญแต่ละจะเอื้อประโยชน์มากน้อยแตกต่างกันตามพื้นฐานการรับรู้ เครือข่ายทางสังคม และประสบการณ์ชีวิตของแต่ละคน ทักษะชีวิตจึงเป็นอีกหนึ่งด้านของการเรียนรู้ที่จำเป็น เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและแก้ปัญหาที่ต้องพบเจอในแต่ละวัน มีหลายท่านได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตไว้คล้ายคลึงกัน ดังนี้

องค์การอนามัยโลก (2537) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่าเป็นความสามารถ ในการปรับตัวและมีพฤติกรรมไปในทิศทางที่ถูกต้องในการที่จะเผชิญกับสิ่งท้าทายต่างๆ

ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ กรมอนามัย (2539) ได้ให้เพิ่มเติมว่าความสามารถนั้นประกอบด้วยความรู้ เจตคติ และทักษะในอันที่จะจัดการกับปัญหารอบๆ ตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต

ทักษะชีวิต ในความหมายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ หมายถึง คุณลักษณะ หรือความสามารถเชิงสังคมจิตวิทยา เป็นทักษะที่ช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ทักษะในการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ทักษะการตัดสินใจ ทักษะด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทักษะในการประมาณตน และการควบคุมสถานการณ์ ทักษะในการสื่อสาร ต่อรอง ปฏิเสธ และโน้มน้าวจิตใจ ทักษะในการปรับตัว เป็นต้น

มัจฉารา ธรรมบุศย์ (2553) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่า หมายถึง ทักษะที่มนุษย์ทุกคนจำเป็นต้องมีและต้องใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อช่วยให้ตนเองมีความสุข สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ และประสบความสำเร็จ ทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์มีอยู่ 2 อย่าง ได้แก่ ทักษะชีวิตทั่วไป คือ ความสามารถพื้นฐานที่ใช้เผชิญปัญหาปกติในชีวิตประจำวันเช่น ความเครียด สุขภาพ การคบเพื่อน การปรับตัว ครอบครัวแตกแยก การบริโภคอาหาร ฯลฯ ส่วนที่สอง คือ ทักษะชีวิตเฉพาะ คือ ความสามารถที่จำเป็นในการเผชิญปัญหาเฉพาะ เช่น ยาเสพติด โรคเอดส์ ไฟไหม้ น้ำท่วม การถูกล่วงละเมิดทางเพศ ฯลฯ กล่าวได้ว่า ทักษะทั่วไปเป็นทักษะที่มนุษย์ต้องใช้ทุกวันเพื่อการมีชีวิตอยู่แต่ทักษะวิชาชีพเป็นทักษะที่มนุษย์จำเป็นต้องมีเพื่อใช้ในการหาเลี้ยงชีพ องค์ประกอบของทักษะชีวิตออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่

1. ทักษะการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ผู้ที่มีทักษะด้านนี้จะแสดงความสามารถออกมาให้ปรากฏจนเป็นนิสัยที่เห็นได้ อย่างชัดเจน ได้แก่

1.1 ความสามารถในการบริหารจัดการระบบการเงิน เช่น นับและทอนเงินได้ ถูกต้อง รู้จักออมทรัพย์และตรวจสอบบัญชีเงินฝากของตน รู้จักควบคุมงบประมาณการใช้จ่ายให้คงที่ รู้วิธีบันทึกค่าใช้จ่าย

1.2 ความสามารถในการเลือกและจัดการงานบ้าน เช่น รู้จักดูแลรักษาบ้านให้สะอาดน่าอยู่ ทำงานบ้านได้ รู้จักวางแผนและเตรียมอาหารของตนเอง

1.3 ความสามารถในการดูแลตนเอง เช่น รู้จัก เอาใจใส่สุขภาพของตนเอง มีจิตใจเบิกบาน แต่งกายได้เหมาะสม หลีกเลี่ยงการใช้สารเสพติด มีความรู้เกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ และสามารถดูแลป้องกันตนเอง

1.4 การตระหนักถึงความปลอดภัย เช่น มีความรู้เกี่ยวกับ เครื่องหมายหรือ สัญลักษณ์ที่แสดงถึงความปลอดภัย มีความไวต่อการรับรู้ที่ผิดแผกจากเดิมสามารถถอนตัวออกจากเหตุการณ์ที่คับขัน

1.5 ความสามารถในการจัดหา จัดเตรียม และการบริโภคอาหาร เช่น รู้จัก เลือกซื้อและวางแผนรายการอาหาร อ่านป้ายฉลาก และปฏิบัติตามคำแนะนำบนฉลากได้ มีนิสัยการกินที่ดี

1.6 ความสามารถในการซื้อและถนอมเครื่องแต่งกาย เช่น สามารถซ่อมแซม เสื้อผ้าและเก็บรักษาเสื้อผ้า ตลอดจนต่อรองราคาเสื้อผ้าได้

1.7 การแสดงออกถึงการเป็นพลเมืองดี เช่น แสดงความรับผิดชอบและมี ความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน ปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง

1.8 ความสามารถในการใช้เครื่องนันทนาการและการใช้เวลาว่าง เช่น รู้จักหา แหล่งพักผ่อนหย่อนใจเท่าที่มีอยู่ในชุมชนรู้จักเลือกและวางแผนทำกิจกรรมกับบุคคล และกลุ่ม ฯลฯ

1.9 ความสามารถในการอยู่ร่วมกับชุมชน เช่น สามารถแยกแยะบริเวณต่างๆ ในชุมชนและระบุสถานที่ตั้งของชุมชนได้ รู้กฎจราจร เข้าใจและรู้จักใช้แผนที่ของชุมชน ฯลฯ

2. ทักษะเฉพาะบุคคลและทักษะทางสังคม เป็นทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานและ การสร้างมิตรภาพ ได้แก่

2.1 ความสามารถในการรู้จักตนเอง เช่น สามารถบอก ความต้องการ ด้านร่างกายและจิตใจของตนเอง ระบุความสนใจ ความสามารถ และลักษณะอารมณ์ของตนได้ รู้วิธีดูแลบำรุงรักษาสุขภาพ

2.2 การสร้างความมั่นใจในตนเอง เช่น สามารถทำให้ ผู้อื่นเห็นถึงคุณค่า ของตน บอกได้ว่าผู้อื่นมีการรับรู้ในตนเองอย่างไร ยอมรับผู้อื่น กล่าวคำชมและวิจารณ์ผู้อื่นได้ ฯลฯ

2.3 การแสดงพฤติกรรมที่รับผิดชอบต่อสังคม เช่น ยอมรับในสิทธิและ ทรัพย์สินของผู้อื่น ตระหนักในอำนาจหน้าที่และรู้จักปฏิบัติตาม คำแนะนำต่างๆ แสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมในที่สาธารณะ มีมารยาททางสังคม และ มารยาทใน การรับประทานอาหาร ฯลฯ

2.4 ความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์ เช่น รู้จักฟังและโต้ตอบผู้อื่น มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นและสามารถดำรงความสัมพันธ์นั้นให้ยืนยาว เป็นต้น

2.5 ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง เช่น สามารถทำสิ่งต่างๆ ได้โดยไม่ต้องขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น สามารถท่องเที่ยวไปในสถานที่ต่างๆ ในชุมชนได้ตามลำพัง รู้จักเปลี่ยนแปลงตารางการเดินทางเมื่อเผชิญกับปัญหา รู้วิธีเลือกคบหาเพื่อน ฯลฯ

2.6 ความสามารถในการแก้ไขปัญหา เช่น รู้จักขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น ในยามจำเป็น รู้จักพัฒนาและประเมินทางเลือกในการแก้ปัญหา สามารถหาทางแก้ปัญหาและวางแผนแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง

2.7 ความสามารถในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น เช่น สามารถรับรู้และโต้ตอบกับผู้อื่นได้ทุกสถานการณ์ ติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นด้วยความ

3. ทักษะการประกอบอาชีพ เป็นทักษะที่จำเป็นต่อความสำเร็จ ในการประกอบอาชีพได้แก่

3.1 ความรอบรู้และความสามารถในการสำรวจทางเลือกอาชีพ เช่น รู้วิธีสำรวจความเป็นไปได้ของอาชีพ บอกผลตอบแทนที่เกิดจากการทำงานแต่ละอาชีพได้ สามารถจัดกลุ่มงานออกเป็นประเภทต่างๆ ได้

3.2 ความสามารถในการคัดเลือกและวางแผนทางเลือกอาชีพ เช่น บอกความถนัดในงานแต่ละประเภทได้ ระบุความ ต้องการที่จำเป็นของงานแต่ละชนิดได้

3.3 การแสดงนิสัยและพฤติกรรมที่เหมาะสมในการทำงาน เช่น รู้จักปฏิบัติตามกฎ/ระเบียบของสำนักงานได้ เห็นความสำคัญของการไปทำงานและการตรงต่อเวลา ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ตั้งใจทำงาน และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.4 ความสามารถในการแสวงหางาน/การรักษาความปลอดภัย และการรักษา งาน เช่น รู้วิธีหางาน วิธีสมัครงาน วิธีการตอบสัมภาษณ์ และรู้จักปรับตัวหลังจากเข้าไปทำงานแล้ว

3.5 ความสามารถในการดูแลสุขภาพ เช่น มีความแข็งแรง อดทน ทนทาน ร่างกายมีการทำงานประสานกันเป็น อย่างดี

3.6 ความสามารถในการประกอบอาชีพ เช่น รู้จักนำประสบการณ์ที่ได้จากการฝึกงานในโรงเรียนหรือจากการทดลองปฏิบัติงานไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำงาน

โดยสรุปทักษะชีวิต หมายถึง ความสามารถขั้นพื้นฐานของบุคคลในการปรับตัวและเลือกทางเดินชีวิตที่เหมาะสมเพื่อที่จะสามารถเผชิญปัญหาต่างๆ ที่อยู่รอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะทั่วไปเป็นทักษะที่มนุษย์ต้องใช้ทุกวันเพื่อการมีชีวิตอยู่แต่ทักษะวิชาชีพเป็นทักษะที่มนุษย์จำเป็นต้องมีเพื่อใช้ในการหาเลี้ยงชีพ

ผู้วิจัยมีความเห็นด้วยกับการอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับทักษะชีวิตดังที่มีผู้กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยได้เข้าใจถึงองค์ประกอบทักษะชีวิต ซึ่งเป็นทักษะชีวิตที่แรงงานข้ามชาติเกือบทุกคนได้ผ่านการเรียนรู้มาแล้วทั้งสิ้นแต่อาจเป็นในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ คือ เกิดการเรียนรู้เมื่อชีวิตต้องการแสวงหาสิ่งที่มาตอบสนองความต้องการ หรือเมื่อประสบกับปัญหาชีวิต ทักษะชีวิตบางอย่างจะเกิดขึ้นสะสมเป็นองค์ความรู้ในตัวตนของบุคคลนั้นๆ แล้วจะถูกนำมาปรับใช้รวมถึงการถ่ายทอดบอกต่อประสบการณ์ตรงหรืออุทาหรณ์ให้ญาติพี่น้องเพื่อนฝูงได้อีกด้วย

แนวคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคม

ผลกระทบจากการเอารัดเอาเปรียบในสังคม ส่งผลให้แรงงานข้ามชาติ ซึ่งถูกเรียกว่า คนชายขอบถูกข่มขู่มาจัดเส้นพื้นที่ ได้สร้างพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มตนเองเพื่อแสดงตัวตนให้คนในสังคมเห็นและยอมรับ

อภิญญา เฟื่องฟูสกุล (2542 : 98) กล่าวถึงการสร้างพื้นที่ทางสังคมไว้ว่า การปรากฏตัวของคลื่นผู้อพยพที่เดินข้ามพรมแดนรัฐชาติได้ก่อเกิดมุมมองต่อวัฒนธรรมใหม่ เพราะผู้อพยพเหล่านี้ได้สร้างพื้นที่ทางสังคมของตนเองผ่านวัฒนธรรมที่มีการผสมผสาน ซึ่ง “ไม่ได้จำกัดหรือผูกติดกับวัฒนธรรมที่เป็นต้นกำเนิด”

Sorensen (1997) กล่าวว่า ความหมายของการสร้างพื้นที่ทางสังคมนั้น มีการสร้างกิจกรรมทางสังคมเพื่อผูกมัดคนเข้าไว้ด้วยกัน สะท้อนความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์ของกลุ่มของตนเองเพื่อยอมรับเรื่องราวเหล่านั้น ในฐานะที่เป็นจริงในอดีต เป็นความพยายามที่จะรักษาหรือเรียกกลับมาใหม่ทั้งในเชิงบวกและความเข้มแข็งของอัตลักษณ์ของกลุ่มตนซึ่งได้จากการตีความจากสถานการณ์ปัจจุบัน

อานันท์ กาญจนพันธ์ (2546) กล่าวถึงพื้นที่ทางสังคมว่า สังคมในปัจจุบันมีลักษณะปรับเปลี่ยนและคลื่นไหล่ไปตลอดเวลา คือ มีความเป็นพหุสังคมค่อนข้างสูงเพราะมีผู้คนจากหลากหลายที่มาอยู่ร่วมกัน จึงเกิดปัญหาในการจัดการความสัมพันธ์ในสังคม ทำให้เกิดอคติขึ้นมากมาย ซึ่งมีผลให้ไม่สนใจใยดีในกลุ่มชนชายขอบเหล่านั้น เพราะมองเห็นเสมือนหนึ่งพวกเขาเป็นคนอื่น ทั้งที่พวกเขาก็เป็นสมาชิกร่วมสังคมเดียวกันและน่าจะมีส่วนและมีสิทธิในบางเรื่องเช่นเดียวกับคนในสังคมตามที่กฎหมายกำหนด การมีอคติและการมีทัศนคติอยู่แบบแบ่งแยกเป็นต้นเหตุของปัญหาสังคมมากมาย ดังนั้นแต่ละกลุ่มคนจึงต้องสร้างตัวตน มีการนิยามสิทธิหรือเท่ากันการสร้างพื้นที่ทางสังคมขึ้นมาใหม่ เพื่อจัดและปรับความสัมพันธ์

เชิงอำนาจกับกลุ่มอื่นๆ ในสังคม ให้กลุ่มของตนมีที่ยืนและเรียกร้องสิทธิในความเป็นตัวตนของพวกเขา

โดยการสร้างพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มแรงงานข้ามชาตินั้น มีในหลายรูปแบบ ทั้งในด้านศิลปวัฒนธรรม การเคลื่อนไหวทางสังคม การศึกษา ฯลฯ โดยอาจเกิดเฉพาะกลุ่มแรงงานด้วยกันเองและอาจเกิดจากการเปิดโอกาสของคนในสังคมไทยได้เช่นกัน พื้นที่ทางสังคมส่วนหนึ่งที่กลุ่มแรงงานข้ามชาติในวัยแรงงานนั้นเปิดพื้นที่ได้น้อยเต็มที คือ พื้นที่ด้านการศึกษา ทั้งด้วยความไม่รู้ ไม่เข้าใจสิทธิทางการศึกษา ความบีบบังคับของภาระงาน และการถูกปิดกั้นโอกาสจากนายจ้าง ฯลฯ ปัจจุบันการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมได้ถูกกล่าวถึงมากขึ้นในสังคม หลักปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในส่วนของแรงงานข้ามชาติถึงสิทธิที่แรงงานข้ามชาติพึงได้รับ คือ สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน และการคุ้มครองแรงงานขั้นพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นการห้ามการเลือกปฏิบัติ สิทธิในกระบวนการยุติธรรม สิทธิที่ได้รับ การสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์เมื่อตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย สิทธิในการเดินทางกลับภูมิลำเนา สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลที่เหมาะสมการคุ้มครองผู้หญิง และเด็ก สิทธิของลูกหลานแรงงานในการได้รับการศึกษา สิทธิในครอบครัว สิทธิในการได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรม และการได้รับการคุ้มครองแรงงานขั้นพื้นฐานอื่นๆ เป็นต้น

ผู้วิจัยมองว่าแนวคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคม จะสามารถอธิบายถึงความพยายามในการแสดงตัวตนชาวไทใหญ่ โดยมี “วัด” เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าความหมายทั้งในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และเป็นศูนย์รวมของชาวไทใหญ่ ในการทำกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การเรียนหนังสือ การจัดกิจกรรมประจำปี ประชาสัมพันธ์ข่าวสารชาวไทใหญ่ เป็นต้น การสร้างพื้นที่ทางสังคมเพื่อแสดงตัวตนของชาวไทใหญ่ ช่วยให้เกิดการรวมกลุ่ม และสร้างพลังการต่อรองของชาวไทใหญ่ในฐานะของแรงงานข้ามชาติในจังหวัดเชียงใหม่

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นสองส่วน คือ ส่วนแรกเป็นเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชาวไทใหญ่ และอีกส่วนเป็นเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตของแรงงานข้ามชาติ

ประวัติศาสตร์ชาวไทใหญ่

ชาวไทใหญ่ คือ กลุ่มชนที่มีถิ่นฐานอยู่ในเขตรัฐฉาน ประเทศพม่า ชาวไทใหญ่เรียกตนเองว่า “คนไต” รัฐฉานเคยมีเอกราชในการปกครองตนเองมาเป็นเวลาหลายพันปี กลุ่มไทใหญ่นับเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนมากเป็นที่สองรองจากชาวพม่าเขตบริเวณ

ที่อยู่อาศัยได้แก่ ที่ราบสูงฉาน จากหลักฐานต่างๆ ที่นักประวัติศาสตร์ได้พบค้นพบ เชื่อว่า ชาวไทใหญ่อพยพมาจากบริเวณ ตอนใต้ของประเทศจีนในปัจจุบันเมื่อประมาณศตวรรษที่ 7 โดยบางกลุ่มก็อาศัย อยู่ในบริเวณที่ราบร่วมกับชาวพม่าและชาวมอญ ในขณะที่บางพวกแยกตัว ขึ้นไปอยู่ในบริเวณที่ราบสูงและได้แบ่งแยกดินแดนออกเป็น 33 แคว้น แต่ละเมืองปกครอง ด้วยระบบเจ้าฟ้าสืบต่อเนื่องกันมาตั้งแต่อดีต แต่สำหรับเมืองเล็กๆ จะมอบหมายให้ “เต่าเมือง” เป็นผู้ดูแลหมู่บ้าน และถึงแม้จะมีเจ้าฟ้าปกครองหลายเมือง แต่ทุกเมืองก็รวมกันเป็นแผ่นดิน เดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐฉานกับราชสำนักพม่าเป็นไปอย่างหลวมๆ บางยุคสมัย อาณาจักรไทใหญ่ก็จะแยก ตัวเป็นอิสระ แต่ในบางยุคเมื่อพม่ามีความเข้มแข็งก็จะผนวกรัฐฉาน เข้ามาอยู่ในอำนาจ แต่ราชสำนักก็จะปล่อยให้บรรดาเจ้าฟ้าปกครองแคว้นแคว้นของตนเอง และ จะส่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มาประจำราชสำนักของรัฐฉาน เพื่อทำหน้าที่ที่ปรึกษา พร้อมกับ การส่งนายพล ซึ่งควบคุมกองทัพทหารพม่าจำนวนหนึ่งมาประจำการที่เมืองนาย เพื่อทำหน้าที่ ควบคุมควบคุมความเป็นระเบียบเรียบร้อย และคอยปราบปรามเจ้าฟ้าที่ยัง ทำทลายอำนาจ (ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2553)

เนื่องมาจากที่ตั้งของรัฐฉานอยู่ใกล้กับประเทศพม่า จึงมีการติดต่อค้าขายช่วยเหลือ และให้ความเคารพซึ่งกันและกันมาโดยตลอด เห็นได้จากในช่วงที่เจ้าฟ้าไทใหญ่ปกครอง ประเทศพม่าประมาณเกือบ 300 ปีไม่เคยมีการสู้รบกันเกิดขึ้น และการติดต่อค้าขายยังดำเนิน ไปอย่างสันติสุขเช่นกัน จนกระทั่งมาถึงสมัยพระเจ้าบุเรงนอง ได้มีการสู้รบกันกับเจ้าฟ้าเมืองไต กับกษัตริย์พม่าเกิดขึ้น โดยฝ่ายเจ้าฟ้ารัฐฉานเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ จึงทำให้ราชวงศ์เจ้าฟ้าบางเมือง ต้องจบสิ้นไปดังเช่นราชวงศ์เจ้าฟ้าเมืองนายซึ่งเป็นราชวงศ์ของกษัตริย์มังราย นอกจากนี้ยังมี อีกหลายราชวงศ์ที่ต้องสูญสิ้นไป

ในสมัยพระเจ้าอลองพญา (พ.ศ. 2305–2428) ซึ่งเป็นสมัยที่อยู่ชยาคตกเป็นเมืองขึ้น ของพม่า กษัตริย์พม่าได้ทำการปราบปรามราชวงศ์ หรือผู้สืบเชื้อสายของเจ้าฟ้าไทใหญ่ จนหมดสิ้นไปเป็นจำนวนมาก อาจกล่าวได้ว่ารัฐฉานได้เป็นเมืองขึ้นของพม่า จากนั้น ปี พ.ศ. 2428 อังกฤษได้ครอบครองพม่าและรัฐฉานเป็นอาณานิคม โดยอังกฤษได้แบ่ง การปกครองออกเป็นสองลักษณะ คือ ประเทศพม่าเป็นเมืองใต้อาณานิคม ส่วนรัฐฉาน เป็นเมืองใต้การอารักขา เจ้าฟ้าแต่ละเมืองยังคงมีอำนาจปกครองบ้านเมืองของตนเอง และได้ สถาปนาให้เมืองทั้งหมดเป็นสหพันธรัฐฉานขึ้นกับอังกฤษ มิได้เป็นส่วนหนึ่งของพม่า แต่อย่างใด

ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทางการพม่าพยายาม โน้มน้าวเหล่าบรรดาเจ้าฟ้า ไทใหญ่ ให้เข้าร่วมเรียกร้องเอกราชจากอังกฤษ เจ้าฟ้าไทใหญ่จึงได้ร่วมลงนามในสนธิสัญญา

ปางโหลง เมื่อปี พ.ศ. 2490 กับชาวพม่าและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เพื่อขอเอกราชจากอังกฤษ โดยสัญญาดังกล่าวได้นำไปสู่การร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งระบุให้ชนชาติที่ร่วมลงนามในสัญญาสามารถแยกตัวเป็นอิสระได้หลังจากอยู่ร่วมกันครบสิบปี แต่เมื่ออังกฤษได้ให้เอกราชกับพม่าและรัฐฉานแล้ว รัฐบาลกลางพม่าไม่ยอมทำตามสัญญา เหตุนี้จึงทำให้ชาวไทใหญ่ จึงก่อตั้งกองกำลังกู้ชาติของตนเองขึ้นในปี พ.ศ. 2491 ชาวไทใหญ่จึงต้องอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศพม่านับตั้งแต่นั้นมา สถานการณ์ความไม่สงบในรัฐฉานจึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน (Tambralinga, 2551)

ลักษณะภูมิประเทศของรัฐฉานเต็มไปด้วยภูเขาสูงและผืนป่า พื้นที่เต็มไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่า สินค้าส่งออกที่สำคัญของรัฐฉานจึงเป็นจำพวกแร่ธาตุและไม้ชนิดต่างๆ รัฐฉานมีตำแหน่งที่ตั้ง ดังนี้ ทิศเหนือ ติดกับ รัฐคะฉิ่น และมณฑลยูนนาน (เขตเต๋อหง เขตเป่าซาน เขตหลินชาง เขตซือเหมา และเขตสิบสองปันนา) ประเทศจีน ทิศใต้ ติดกับ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประเทศไทย รัฐคะยา และรัฐกะเหรี่ยง ทิศตะวันออก ติดกับจังหวัดเชียงรายประเทศไทย แขวงหลวงน้ำทา และแขวงบ่อแก้ว ประเทศลาว ทิศตะวันตก ติดกับ ภาคสะกาย และภาคมัณฑะเลย์ (วิถีพิเศีย, 2554)

ปัจจุบันชาวไทใหญ่มีถิ่นฐานอยู่ในประเทศต่างๆ หลายประเทศ ได้แก่ ประเทศพม่า ชาวไทใหญ่อาศัยอยู่ในเขตรัฐไทใหญ่ (รัฐฉานหรือรัฐชาน) ในภาคเหนือของประเทศพม่า มีเมืองต่างๆ ที่เป็นเมืองของชาวไทใหญ่มาแต่โบราณอันได้แก่ เมืองแสนหวี ลีป้อ น้ำคำ หมู่เจ เมืองนาย เมืองปั่น เมืองของห้วย เมืองตองจี เมืองกาเล เมืองยาง เมืองมิด และเมืองอื่นๆ อีกมากมาย ในประเทศจีนมีชาวไทใหญ่จำนวนมากอาศัยอยู่ในเขตภาคตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลยูนนานอันมีเมืองม่าว เมืองวัน เมืองหล้า เมืองตี เมืองซอน เจฝาง เมืองแลง เมืองฮิม เมืองยาง เมืองกึ่งม้า เมืองตั้ง เมืองแจ่งหรือเมืองแสง เมืองบ่อ หรือ เมืองเซียง หรือเมืองเซียงกู่ เมืองเมือง เป็นต้น

ประเทศไทยมีชาวไทใหญ่อพยพเข้ามาทำมาหากินในจังหวัด แม่ฮ่องสอน เชียงราย และเชียงใหม่ ส่วนใหญ่เพิ่งอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานได้ไม่มากนัก ประเทศอินเดีย ในรัฐอัสสัม มีชาวไทใหญ่ที่อพยพจากประเทศพม่าเข้าไปตั้ง รกรากทำมาหากินเป็นระยะเวลามากกว่า 600 ปีขึ้นไป และประเทศลาว ในภาคเหนือก็มีชาวไทใหญ่ที่เรียกตนเองว่าไทใหญ่เหนืออาศัยอยู่จำนวนหนึ่ง ด้วยเช่นเดียวกันจะเห็นได้ว่าปัจจุบันชาวไทใหญ่มีถิ่นที่อยู่อาศัยกระจายเป็นอาณาบริเวณกว้างขวางตั้งแต่บริเวณรัฐอัสสัมของอินเดียทางตอนเหนือของพม่า ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ทางเหนือของไทใหญ่และลาว เขตนี้อาจถือได้ว่าเป็นเขตตะเข็บชายแดนของอำนาจรัฐหรืออาณาจักรใหญ่มาแต่ เดิมไม่ว่า จะเป็น อาณาจักรปยู อาณาจักรจีน

อาณาจักรเวียดนาม อาณาจักรมอญ และแม้ในปัจจุบันก็ยังถือได้ว่าเป็นเมืองชายขอบชายแดนของอินเดีย พม่า จีน และ ลาว ด้วยเหตุที่ว่าเขตนี้เป็นพื้นที่เขตป่าใหญ่เขาสูง ทุ่งราบแคบ และไม่มีทางออกทะเล

ชาวไทยใหญ่อาศัยอยู่ตามพื้นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ ตามหุบเขา แต่ละหุบเขามักจะตั้งชื่อเป็นชุมชนระดับหมู่บ้าน หากเป็นที่ราบในหุบเขาที่กว้างใหญ่ก็อาจมีชุมชน ขนาดใหญ่ที่ก่อตั้งเป็นเมือง หมู่บ้าน หรือที่ชาวไทยใหญ่เรียกว่า ม่าน หรือ วาน (บ้าน) มีขนาดตั้งแต่ 20 หลังคาเรือน และมีขนาดใหญ่จนถึงขนาด 700–1000 หลังคาเรือน เมืองมักจะตั้งอยู่ในบริเวณที่มีหมู่บ้านหลายๆ หมู่บ้านอยู่ใกล้ เคียงกันและด้านหลังของเมืองมักจะเป็นเชิงเขาหันหน้าเข้าสู่ทุ่งนา ชีวิตของไทยใหญ่ผูกพันอยู่กับทุ่งนา ปลูกข้าว ปลูกผัก ถั่ว ใบบายสูบ แดงโมและพืชล้มลุกอื่นๆ ชีวิตถูกกำหนดด้วยฤดูกาล ที่จะเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตการทำงาน การประกอบ พิธีกรรม และประเพณีทางศาสนาต่างๆ ตลอดปี เมืองไทยใหญ่ใหญ่แต่ละเมืองเดิมมา นั้นมักจะมีต้นเสื่อเมืองอันเป็นต้นไม้ใหญ่ประจำเมือง อาจอยู่ห่างเมืองออกไป แต่ไม่ไกลนัก ทุกปีจะมีการไหว้เสื่อเมืองโดยมีเจ้าฟ้าขุนนางอำมาตย์ต่างๆ และ ปู่กั้ง ปู่เหง ปู่สิ่ง และปู่กาบ ของทุกเขต ทุกกั้งและทุกหมู่บ้านมาร่วมพิธีหมู่บ้าน ทุกแห่งจะมีเสื่อบ้านและหอเสื่อบ้านเพื่อให้ชาวบ้านทุกคนมาประกอบพิธีกรรม เพื่อ ความเป็นสิริมงคลของหมู่บ้าน และเพื่อความอยู่ดีกินดี พืชพันธุ์เจริญงอกงาม วัวควาย สัตว์เลี้ยงทั้งหลายเติบโต ปราศจากโรคภัย (ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2554)

ลักษณะสังคมวัฒนธรรมของอาณาจักรไทยใหญ่ ชาวไทยใหญ่เรียกตนเองว่า “ไต” และมีชื่อเรียกตามกลุ่มย่อยที่ตั้งอยู่ตามถิ่นฐานต่างๆ เช่น ชาวไทยใหญ่ที่อาศัยอยู่เมืองมา เรียกว่า “ไทมาว” ในเมืองเชียงตุงไทยใหญ่จะเรียกตนเองว่า “ไทเงิน” หรือ “ไทลื้อ” เป็นต้น เชื้อชาติส่วนใหญ่เป็นกลุ่มของไทยใหญ่นอกจากนั้นก็จะมีชาวพม่า ชาวจีน ชาวกะฉิน ชาวคณู ชาวอินทา ชาวปะหล่อง ชาว ปะโอ ชาวพม่าเชื้อสายอินเดีย ชาวกะเหรี่ยง ชาวไทลื้อ ชาวคำตี้ ชาวไตคอย เป็นต้น ด้านศาสนา ประชากรส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ รองลงมาจะเป็นศาสนาคริสต์ซึ่งมีอิทธิพลมากในหมู่ชาวเขา ศาสนาอิสลามในหมู่ชาวอินเดีย และฮ่อ ศาสนาฮินดูในหมู่ชาวอินเดีย และศาสนาพื้นเมืองเดิมดั้งเดิมในหมู่ชาวเขาที่ล่าหลัง

ชาวไทยใหญ่มีการติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มากมาย ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในเชิงของการเป็นผู้ให้ และในขณะเดียวกันก็เป็นผู้รับด้วย ไม่ว่าจะเป็นชนกลุ่มใหญ่กลุ่มน้อยที่มีอำนาจรัฐ ก่อร่างสร้างเป็นอาณาจักร เช่น ปยู (ผิว หรือ เผี้ยว) พม่า (ไทยใหญ่ใหญ่เรียกพม่าว่า ม่าน) ปาย หยี ฮั่น (ชาวไทยใหญ่เรียกชาวจีนฮั่นว่า แซ่หรือแซ่) และการรับเอาวัฒนธรรมอินเดียและจีนผ่านอาณาจักรใหญ่ ตลอดจนการติดต่อ

สัมพันธ์กับชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ในรูปของการติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้าเครื่องใช้จำเป็นอาหาร การ กินและอื่นๆ เป็นต้น

ในด้านเศรษฐกิจ ประกอบอาชีพส่วนใหญ่ ทำเกษตรกรรมที่มีการปลูกข้าวเป็นหลัก การปลูกพืชหมุนเวียนและปลูกพืชไร่ ในด้านความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมในวิถีการดำรงชีวิต ของชาวไทยใหญ่นั้น เป็นการผสมระหว่างความเชื่อในการนับถือผีและศาสนาพุทธ และมีความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถา เช่น มีความนิยมในการสักตัวทั้งผู้ชายและผู้หญิง ซึ่งลักษณะการสักขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้สัก รวมทั้งยึดถือในพิธีกรรมประเพณีทางพุทธศาสนา เป็นอย่างมาก ชาวไทใหญ่จึงให้ความสำคัญกับพิธีกรรมทางศาสนา โดยถือว่าการทำบุญเข้าวัด เป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่ และจากพิธีกรรมทางศาสนา ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของเครือญาติและเครือขายต่างๆ เป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน ในส่วนของพ่อค้าชาวไทยใหญ่มิอทธิพลทางการค้า ในรัฐฉานและเมืองอื่นๆ ใกล้เคียง ขณะเดียวกันเริ่มมีการเปิดเสรีทางการค้ากับอังกฤษทำให้มีพ่อค้าชาวจีนและอินเดียเข้ามาเปิดร้านค้า เกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ทำให้เมืองตองจิกกลายเป็นเมืองที่มีความเจริญและทันสมัยที่สุดในรัฐฉาน

ในด้านการศึกษาในอดีตของรัฐฉาน ทางอังกฤษได้ก่อตั้งโรงเรียนฝึกผู้นำฉาน (The Shan Chiefs School) สำหรับลูกหลานเจ้าฟ้าที่เป็นผู้ชายเพื่อเตรียมตัวเป็นผู้ปกครอง ในอนาคต ส่วนผู้หญิงถูกกันออกจากกิจกรรมทางการเมือง เจ้าฟ้าเริ่มส่งลูกหลานไปเรียนต่างประเทศ ในทางกลับกันได้มีการสร้างโรงเรียนในเมืองใหญ่แต่ชาวไทยใหญ่มิโอกาสน้อยมากที่จะได้เข้าเรียน ส่วนใหญ่จึงเป็นการเรียนการสอนในวัดซึ่งทำให้ผู้ชายมีโอกาสได้เรียนมากกว่าผู้หญิง ส่วนพม่าได้เริ่มแผ่ขยายวัฒนธรรมพม่าผ่านระบบการศึกษาเข้ามาในรัฐฉาน โดยการเปิดการเรียนการสอนภาษาพม่าในสถาบันการศึกษาชั้นสูง แต่ชาวไทยใหญ่ก็พยายามผลิตสร้างภาษาไทใหญ่ที่เป็นทางการขึ้น และมีการส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนภาษาไทใหญ่ขึ้น เรียกว่า “สมาคมยกย่องหนังสือไทใหญ่” ซึ่งได้มีการปรับปรุงพัฒนาเป็นอักษรไตสมัยใหม่ขึ้นมา

สถานการณ์ปัจจุบันในรัฐฉาน ประชาชนในตัวเมืองแต่ละเมืองจะมีกองทหารพม่าประจำอยู่ทางเข้าและทางออก สำหรับด้านที่ไม่มีกองทหารตั้งทัพอยู่ก็จะเกณฑ์ให้ชาวบ้านสร้างรั้วล้อมรอบเขตชานเมืองทุกด้าน ทางเข้าและทางออกจะมีด่านตรวจ และมีการเปิด-ปิดเป็นเวลา ด้านที่ไม่มีทหารอยู่ ประชาชนต้องทำด่านไว้ แล้วก็สับเปลี่ยนกันวันละบ้านไปเฝ้าเป็นยามตลอด 24 ชั่วโมง หากมีอะไรผิดปกติต้องรายงานให้ทราบทันที หากมีญาติมาพักผ่อนตามบ้าน หรือมีแขกมาพักตาม โรงแรมต้องรายงานเจ้าหน้าที่ทหารให้ละเอียด แต่ละเมือง

(จังหวัด) จะมีการเปิดบ่อนการพนัน และหวยอย่างเสรีทั้งกลางวันและกลางคืน โดยต้องส่ง
บำเหน็จให้ทหาร

ระบบเก็บภาษีมีสองแบบ แบบหนึ่งต้องเสียเป็นรายปี แบบที่สองเป็นแบบที่ไม่มี
ข้อกำหนด โดยขึ้นอยู่กับความต้องการของเจ้าหน้าที่ แต่ประชาชนต้องเสียทั้งสองรูปแบบ
เจ้าหน้าที่จะทำหนังสือถึงผู้ใหญ่บ้านเองว่า ต้องการอะไร จำนวนเท่าใด และต้องส่งให้ถึงมือ
เจ้าหน้าที่เมื่อใด สิ่งที่ถูกสั่งให้จัดให้มีหลายรูปแบบ เช่น เงิน รถ เกวียน กำลังคนทำงาน
มีทั้งงานลูกหาบ และงานอื่นๆ (ทหารพม่าทำไร่ ทำนาเอง โดยบังคับให้ชาวบ้านทำให้)
การขูดหลุมเพาะ การเก็บเกี่ยวพืชผล พืชธัญญาหารอื่นๆ ไม้สัก ไม้ไผ่ ไม้ฝ่า ไม้พิน ไม้รวัก พิน
น้ำ ม้า วัว ควาย ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดนี้ ไม่มีการกำหนดเป็นระยะเวลาที่แน่นอนที่จะต้องส่งให้
แต่ขึ้นอยู่กับความต้องการของเจ้าหน้าที่ทั้งจำนวนรายการ และวันเวลาที่ต้องจัดส่งให้

ส่วนประชาชนในชนบท ระบบการปกครองของชาวบ้านชนบท จะประกอบด้วย
ผู้ใหญ่บ้าน รองผู้ใหญ่ เลขานุการ นายทะเบียน และลูกบ้าน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแลในหมู่บ้าน
ทั้งในด้านการตัดสินใจ การตัดสินใจกับเจ้าหน้าที่ทหารพม่า และการจัดเก็บสิ่งของเงินทอง
แรงงาน หรือลูกหาบ ฯลฯ ที่ถูกขอมมาจากทหาร การดูแลทหารของชาวบ้านที่มีความยุ่งยาก
ซับซ้อน หนัก และต้องทำมากกว่าคนในหัวเมืองมาก ในแต่ละหมู่บ้านจะมีการจัดเวรกันเป็น
ยามตลอด 24 ชั่วโมง วันละ 2 ครอบครั้ว เป็นคนคอยส่งข่าวความเคลื่อนไหวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตัว
เมือง หมู่บ้านตนเอง และหมู่บ้านใกล้เคียง หากมีความเคลื่อนไหวสิ่งใดเกิดขึ้น เช่น มีการ
เคลื่อนไหวกำลังทหารพม่า หรือฝ่ายต่อต้าน หรือมีเหตุการณ์ใด ต้องแจ้งให้คนในหมู่บ้าน เดินทาง
ส่งข่าวให้หมู่บ้านใกล้เคียงทราบในทันที ไม่ว่าเหตุการณ์นั้นจะเกิดขึ้นในเวลากลางวัน หรือ
กลางคืน หมู่บ้านอื่นก็เช่นเดียวกัน เมื่อทราบข่าวแล้วต้องแจ้งคนในหมู่บ้านตนเองทราบ
แล้วไปแจ้งต่อที่หมู่บ้านใกล้เคียงต่อไปเรื่อยๆ คือ มีการแจ้งต่อกันเป็นทอดๆ หากมีทหารพม่า
เข้าหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่หนักที่สุด เพราะต้องถูกสอบสวนในเรื่อง
เคลื่อนไหวของฝ่ายต่อต้าน หากพูดไม่ดีก็จะถูกทรมาน หรือฆ่า

ชนบทเป็นถิ่นที่ทหารพม่าควบคุมไม่ถึง แต่จะมีการลาดตระเวนเป็นครั้งคราว
ในถิ่นชนบทที่ห่างไกลตัวเมืองประมาณ 10 กิโลเมตรขึ้นไป ถูกกำหนดให้เป็นเขตพื้นที่สีแดง
การเก็บภาษี หรือส่วนนั้น มีอยู่เป็นประจำ ไม่ประกอบด้วยกาลเวลา แต่ขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ทหารเป็น
หลักว่า ต้องการอะไร จำนวนเท่าใด และต้องส่งให้ถึงมือเจ้าหน้าที่เมื่อใด สิ่งที่ถูกสั่งให้จัดให้มี
หลายรูปแบบ เช่นเดียวกับคนในหัวเมือง แต่จำนวนความถี่จะมีมากกว่า เช่น เงิน รถ เกวียน
กำลังคนทำงาน มีทั้งงานลูกหาบ และงานอื่นๆ (ทหารพม่าทำไร่ ทำนาเอง โดยบังคับให้
ชาวบ้านทำให้) การขูดหลุมเพาะ การเก็บเกี่ยวพืชผล พืชธัญญาหารอื่นๆ ไม้สัก ไม้ไผ่ ไม้ฝ่า

ไม้พืน ไม้รวัก พิน น้ำ ม้า วัว ควาย ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดนี้ ไม่มีการกำหนดเป็นระยะเวลาที่แน่นอน ที่จะต้องส่งให้ แต่ขึ้นอยู่กับความต้องการของเจ้าหน้าที่ทั้งจำนวนรายการ และวันเวลาที่ต้อง จัดส่งให้ สิ่งใดที่ขอมมาจากเบื้องบน หากไม่มีก็ต้องเก็บเป็นเงินแล้วซื้อของให้

ส่วนการศึกษาของชาวเมือง ประชาชนในเมืองก็ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน และค้าขาย เด็กส่วนหนึ่งในตัวเมืองมี โอกาสได้โรงเรียน แต่สอนเป็น ภาษาพม่า เมืองขนาดเล็กสอนอนุบาล-ป.6 สำหรับเมืองใหญ่ อนุบาล-ม.4 (ม.4 พม่าเทียบกับ ม.6 ไทย) นักเรียนส่วนใหญ่นอกจากได้เรียนในเมืองของตนเองแล้ว ส่วนใหญ่ที่ผ่านชั้น ที่สูงสุดในเมืองของตนแล้วพ่อแม่ไม่สามารถที่จะส่งไปเรียนต่อในเมืองใหญ่ อีกประการหนึ่ง ผู้ที่เรียนจบการศึกษาระดับ ม.4 (เทียบเท่า ม.6) แล้วก็ไม่มีงานรองรับ นอกจากกลับมาประกอบ อาชีพเดิมของครอบครัว สำหรับผู้ที่สามารถเรียนจนจบระดับปริญญาซึ่งน้อยมาก ก็สมัครเป็น ครู แต่เงินเดือนและสวัสดิการไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ บางครอบครัวก็ส่งลูกชายเข้าบวช เรียนในพระพุทธศาสนา ซึ่งถือเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้เด็กได้รับการศึกษา เพราะการบวช เป็นสามเณรถึงแม้ว่าจะต้องเสียค่าเรียน และเงินอุดหนุน วัดตาม แต่ก็ประหยัดมากกว่า การส่งเรียนทางโลก

ชาวไทยใหญ่มีภาษาพูด ภาษาเขียน และวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ภาษาพูดคล้ายคลึง และใกล้เคียงกับภาษาทางภาคเหนือ ภาษาภาคกลาง และภาษาอีสานปะปนกัน แต่สำเนียง อาจผิดเพี้ยนกันบ้าง สำหรับภาษาเขียนมีลักษณะเป็นตัวกลม เหมือนภาษาล้านนา และ ภาษาพม่า ก่อนปี พ.ศ.2503 (ค.ศ.1960) ได้ใช้ภาษาเขียนแบบเก่ามีวรรณยุกต์ 3 เสียง แต่สามารถผันได้ 5 เสียง ในปี พ.ศ.2503 เป็นช่วงที่รัฐฉานมีรัฐบาล หรือคณะบริหารบ้านเมือง เป็นของตนเอง ดังนั้น คณะบริหารได้ตั้งคณะกรรมการฝ่ายการศึกษาทำการปฏิรูปภาษาเขียน เสียใหม่ และเพิ่มวรรณยุกต์ขึ้นมาอีก 2 ตัว เพื่อให้ง่ายต่อการอ่าน โดยทำเป็นหลักสูตรตั้งแต่ อนุบาล-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และประกาศใช้ทั่วรัฐฉานเมื่อปี พ.ศ.2503 แต่หลังการประกาศใช้ ได้ไม่นานก็ถูกสั่งให้เลิกสอน และมีให้มีการเผยแพร่ทุกกรณีจากทหารพม่า (ในรัฐบาลเนวิน) คนที่มีหนังสือที่ปรับปรุงใหม่นี้อยู่ในครอบครองถูกจับ และประกาศมิให้มีการสอนภาษา ไทยใหญ่ทั่วรัฐฉาน กลุ่มคนที่เปิดสอน หรือแอบทำการสอนได้ถูกจับกุมทั่วรัฐฉาน กรณีที่โด่งดังที่สุดเห็นจะเป็นเหตุการณ์ที่นักศึกษาชาวไทยใหญ่กลุ่มหนึ่งจำนวนกว่า 40 คน ได้ไปเปิดสอนภาษาไทยที่ตำบลชะเนน เมืองปางหลวง พม่าได้ส่งกองกำลังทหารเข้าทำ การยึดหมู่บ้าน บ้างก็ถูกจับกุม บ้างก็ถูกฆ่า บ้างก็สามารถหนีตัวเอารอดออกมาได้ ในช่วงนี้ จึงเป็นยุคมีดมนของภาษาไทยใหญ่ยุคหนึ่งเลยทีเดียว หลังจากมีการสั่งให้มิให้สอนภาษาไทยใหญ่ ทั่วรัฐฉานแล้ว ภาษาไทใหญ่ก็เงียบไปพักหนึ่ง คนที่เกิดและเติบโตในช่วงนี้ มีน้อยมาก

ที่สามารถอ่านออกเขียนได้ แต่ที่วัดมีความจำเป็นต่อการเขียนและการอ่านธรรม จึงเป็นทางรอดทางเดียวของภาษาไทยใหญ่ที่พระสงฆ์ได้สอนให้กับพระภิกษุสามเณรอย่างไม่เป็นทางการ สอดคล้องกับคำกล่าวของชายจีน คำแดงยอดไผ่ (2540) ซึ่งสะท้อนภาพการศึกษาของชาวไทใหญ่ว่า ชาวไทใหญ่ในประเทศพม่า ไม่มีสิทธิเปิดโรงเรียนสอนภาษาตนเอง ในเมื่อเด็กยังอยู่ในวัยเรียนต้องเรียนรู้ หากจำเป็นต้องเรียนในโรงเรียนของรัฐซึ่งสอนแต่ภาษาพม่า เมื่อเด็กเหล่านั้นเติบโตขึ้นจึงเขียนและอ่านภาษาของตนเองไม่ได้ หากเป็นนักวิชาการก็จำเป็นต้องใช้ภาษาพม่าเขียนหนังสือ มีเพียงวัดไทยบางแห่งซึ่งเข้าอาวาสมีใจแข็งเปิดสอนภาษาตนเองเป็นครั้งคราว จึงมีเด็กชาวบ้านจำนวนน้อยที่ได้เล่าเรียนศึกษา

ชาวไทใหญ่เพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่จะได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนเพราะในชนบทซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของรัฐพม่าไม่มีโรงเรียน ไม่มีสถานศึกษาของภาครัฐ เด็กไทใหญ่ส่วนใหญ่จึงไม่ได้รับการศึกษา มีทางเดียวที่เด็ก ๆ เหล่านี้ได้เกิดการเรียนรู้มีอยู่ 3 ทาง คือ

1. การศึกษาในระบบโรงเรียน ในตัวหัวเมืองไทใหญ่ที่มีประชากรมากและมีศูนย์ราชการพม่าอยู่ที่นี่ เด็กไทใหญ่ส่วนหนึ่งก็ได้เข้าศึกษาในระบบโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งในแต่ละเมืองมีโรงเรียนอย่างน้อยที่สุด 1 โรงเรียน หากได้จบระดับประถมศึกษาหรือในบางเมืองที่จบระดับมัธยมศึกษา มีเด็กจำนวนน้อยที่ได้ไปศึกษาต่อในเมืองหลวง เนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่ยังคงมีพ่อแม่บางคนส่งลูกไปเรียนที่ย่างกุ้งหรือมณฑลเฉย ซึ่งนักศึกษาชาวไทใหญ่ที่ได้ไปศึกษาในเมืองเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ โดยจัดทำหนังสือภาษาไทยใหญ่ออกมาเผยแพร่และรวมตัวกันอาสาสอนภาษาไทยใหญ่ตามหัวเมืองต่างๆ ในฤดูร้อนเสมอ

2. การศึกษาโดยอาศัยวัด การศึกษาของชาวชนบท ขึ้นอยู่กับพระสงฆ์เป็นหลัก วัดในรัฐพม่านอกจากเป็นที่พึ่งทางใจแล้วยังเป็นความหวังของพ่อแม่อีกด้วย ที่หวังจะให้ลูกของตนได้รับการศึกษาและสามารถอ่านออกเขียนได้ เมื่อพระสงฆ์ในวัดมีการศึกษา ชาวบ้านก็จะส่งลูกชายเข้าเรียน โดยเป็นเด็กวัดบ้าง โดยส่วนใหญ่จะบวชเป็นสามเณรบ้าง เด็กสามารถเข้าศึกษาในพระพุทธศาสนาโดยการบวชเณรตั้งแต่อายุ 7 ขวบขึ้นไป แต่เพื่อศึกษาพระธรรมวินัย บางรูปก็จะถูกส่งให้ไปศึกษาต่อในตัวเมืองในรัฐพม่าเอง หรือส่งไปศึกษาวัดไทใหญ่ที่ย่างกุ้งต่อ พระอาจารย์บางรูปก็เข้ามาศึกษาต่อตามชายแดนไทย และต่างประเทศ เด็กที่อยู่ที่วัดจะได้รับการศึกษา 4 ด้าน คือ ภาษาไทใหญ่ ภาษาบาลีเพื่อศึกษาพระธรรมคำสอน ประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ และมารยาทการใช้ชีวิตในสังคม นอกจากนี้ เด็กที่เข้าพิธีบวชสงฆ์หรืองานบวชลูกแก้ว เป็นประเพณีเฉพาะอย่างที่สำคัญของชาวไทใหญ่ เด็กที่เข้าสู่พิธีเป็นสามเณรได้รับการอบรมทั้งวิชาและจริยา พ่อแม่จะได้รับการยกย่องในสังคมว่าเป็นพ่อส่ง

แม่สาว คือ เป็นผู้ใหญ่ที่ดีที่มีค่าแก่การยกย่อง และหากพ่อแม่คนใดได้บวชอุปสมบทให้ลูกจะได้รับการยกย่องสูงส่งเป็นพ่อบุญ แม่บุญ ผู้ที่ผ่านกระบวนการศึกษาในระบบนี้ต่อไปจะได้เป็นปราชญ์ผู้มีความสามารถในการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาให้เกิดขึ้นกับสังคมไทใหญ่อย่างกว้างขวาง

3. การศึกษาพิเศษ ในชนบทที่ยังคงมีเด็กและผู้ใหญ่จำนวนมากที่ยังไม่รู้จักหนังสือมาก่อน เด็กที่ได้ไปศึกษาต่อในที่อื่นมีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่จึงไม่ได้เรียนหนังสือ โดยเฉพาะเด็กผู้หญิง ไม่มีโอกาสใดเลยที่จะได้รับการศึกษาในทุกรูปแบบ จึงเกิดการเปิดโครงการอบรมภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ภาคฤดูร้อน ได้เกิดความนิยมจัดกันเพิ่มเพื่อเปิดโอกาสการศึกษาให้กับเด็กด้อยโอกาส นิยมจัดในช่วงพฤษภาคมถึงมิถุนายนของทุกปี เนื่องจากพระสงฆ์สอบเสร็จ นักศึกษาเปิดภาคเรียน และเป็นช่วงว่างของชาวไร่ชาวนา พระสงฆ์และนักศึกษาจึงรวมตัวกันเปิดสอนถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็ก ในโครงการนี้ได้อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และเปิดสอนภาษาไทใหญ่เป็นบางส่วน โดยเปิดโครงการในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และเมืองต่างๆ ถึงแม้ว่าโครงการนี้จะไม่สามารถเปิดได้อย่างทั่วถึง และครอบคลุมทั้งรัฐฉาน แต่ก็สามารถให้ความรู้แก่เด็กและประชาชน และทำให้เด็กและประชาชนได้เรียนรู้ภาษาของตนเองได้เป็นบางส่วน ด้วยเหตุนี้ จึงก่อให้เกิดชมรมอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมขึ้นในบางหัวเมือง และได้มีการจัดงานฉลองปีใหม่ไทใหญ่ขึ้นในหัวเมืองใหญ่อีกด้วย (ระบบออนไลน์ <http://www.taiyai.net/education07.html>, 2551)

ชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่

สมพงษ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์ (2541) ได้ศึกษาถึงชาวไทใหญ่ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดเชียงใหม่ไว้ว่า จากตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ในระหว่าง พ.ศ.2317-2325 ในยุคที่เจ้ากาวิละได้กอบกู้อิสรภาพจากพม่าได้แล้ว หลังยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ประมาณ 200 กว่าปีก่อน ด้วยการรวบรวมผู้คนจากเมืองต่างๆ โดยรอบที่เป็นชาติพันธุ์ต่างๆ เข้าไว้ในบริเวณเมืองเชียงใหม่และลำพูน ทั้งกะเหรี่ยง ลัวะ พม่า และกลุ่มคนไทกลุ่มต่างๆ เช่น ไทใหญ่ ยอง ลื้อ และจีน เป็นต้น

จังหวัดเชียงใหม่กลายเป็นศูนย์กลางการค้าขาย มีผู้คนจากจีน ชาวเงิน ไทใหญ่ เดินทางมาค้าขาย ประกอบกับมีเหตุการณ์ผู้รบในรัฐฉาน พม่า และอังกฤษ ทำให้มีผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์อพยพย้ายถิ่นเข้าพักพิงในเมืองเชียงใหม่เป็นจำนวนมาก เหตุผลสองประการที่ทำให้เชียงใหม่เป็นดินแดนที่ผู้คนหลั่งไหลเข้ามา คือ เป็นเส้นทางการค้า และมีกำลังคนมากเพียงพอจะรักษาเมืองและรักษาความสงบมั่นคงไว้ได้

ชาวไทใหญ่ เป็นหนึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามาตั้งหลักปักฐานในเมืองเชียงใหม่มาเป็นเวลานานร้อยปี ชุมชนชาวไทใหญ่ที่รู้จักกันดี คือ ชุมชนชาวไทใหญ่เขตประตูเชียงใหม่ ศรีภูมิ ประตูช้างเผือก และมีวัดป่าเป้า เป็นศูนย์กลางของชาวไทใหญ่ ซึ่งเป็นกลุ่มชาวไทใหญ่ที่อพยพเข้ามารุ่นแรกๆ นอกจากนี้ยังมีชุมชนไทใหญ่ที่บ้านกาดและบ้านหัวฝาย กิ่งอำเภอแม่วาง ซึ่งติดกับอำเภอสันป่าตอง นอกจากนี้ไม่ปรากฏชุมชนไทใหญ่ในบริเวณใกล้เคียงเลย แต่จะพบในอำเภอรอบนอก เช่น ชุมชนไทใหญ่ในเขตตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว อำเภอเวียงแหง เขตตำบลเวียงแหง ตำบลเปียงหลวง และมีกระจัดกระจายอยู่ใน ตำบลสันมหาพน อำเภอแม่แตง ตำบลน้ำแพร่ อำเภอพร้าว รวมทั้งชาวไทใหญ่ที่อพยพมาอยู่ใหม่ ในเขตตำบลท่าตอน ตำบลแม่ลาว อำเภอแม่เอย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่อพยพเข้ามาเพื่อแสวงหาที่ทำกินที่อุดมสมบูรณ์กว่า และเพื่อหลบหนีความวุ่นวายทางการเมือง สงครามในประเทศ และภัยธรรมชาติ ทำให้ชาวไทใหญ่อพยพเข้ามาสู่ประเทศไทย โดยเฉพาะในระยะหลังเข้ามาทางอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน และอำเภอฝางจังหวัดเชียงใหม่ แต่รัฐยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนกับประชากรเหล่านี้ คือ ไม่มีการกำหนดให้ไทใหญ่กลุ่มนี้เป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งในประเทศไทย และไม่ยอมรับให้คนกลุ่มนี้เป็นชาวไทใหญ่ รวมทั้งไม่ยอมรับว่า กลุ่มไทใหญ่เป็นผู้ลี้ภัยจากรัฐไทใหญ่ที่ต้องช่วยเหลือตามหลักมนุษยธรรม เพื่อรอการส่งกลับประเทศเมื่อในประเทศมีความปลอดภัย เมื่อรัฐไม่จัดพื้นที่พักพิงชั่วคราวไว้รองรับที่ชายแดน ทำให้ชาวไทใหญ่จำนวนมากทะลักเข้าสู่ประเทศไทย โดยเฉพาะในเขตภาคเหนือตอนบน (ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน, 2554)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของแรงงานข้ามชาติ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งมีงานวิจัยหลายชิ้นที่กล่าวถึงการเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตของแรงงานข้ามชาติ ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

ประเด็นการจัดการศึกษาให้กับแรงงานข้ามชาติ จากรายงานวิจัยการพัฒนาศักยภาพของวัดในการสร้างระบบสวัสดิการแก่ผู้ด้อยโอกาสของนิมิต นพรัตน์ พบว่า กรณีของวัดป่าเป้าที่ให้บริการด้านการศึกษาแก่แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ ซึ่งเป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยชาวไทใหญ่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 วัดป่าเป้า จึงเป็นเสมือนสัญลักษณ์ของชาวไทใหญ่ เป็นแหล่งรวมจิตใจและการทำกิจกรรมประเพณีของชาวไทใหญ่ ชาวไทใหญ่หลายคนมีความเป็นอยู่แบบไร้ญาติ รู้สึกไม่มีความแน่นอนในชีวิต มักพักอาศัยร่วมกับเพื่อนตามบริเวณใกล้วัด บางส่วนพักอาศัยย่านสันติธรรม ถูกเอารัดเอาเปรียบจากเพื่อนร่วมงานและนายจ้าง ไม่มีความปลอดภัยในชีวิต ฯลฯ วัดและครูจึงเป็นที่พึ่งทางใจที่ดีที่สุด วัดป่าเป้าได้ให้

ความช่วยเหลือด้านการศึกษาโดยเปิดการเรียนตามหลักสูตรของ กศน. ถึงระดับมัธยมศึกษา ปีที่ 3 ชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่ที่มารับบริการทางการศึกษาต้องการมีความรู้เพิ่มเติมด้านภาษาไทย เพื่อนำความรู้ไปพัฒนางานอาชีพหรือเปลี่ยนงานที่ทำเพื่อให้ตนเองมีรายได้ที่ดีขึ้น แต่ที่ประสบปัญหาในด้านของงบประมาณสนับสนุนการบริการของวัด ปัญหาเรื่องของการเรียนการสอนที่ไม่สอดคล้องกับอาชีพการทำงาน และปัญหาความไม่ต่อเนื่องในการเรียนของนักเรียน เนื่องจากส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป ทำงานไม่เป็นเวลาแน่นอน มีการเปลี่ยนงานบ่อยทำให้ขาดเรียน และไม่จบหลักสูตร มีข้อเสนอแนะว่าควรมีการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับอาชีพของนักเรียน เช่น การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ สอนทักษะงานดูแลผู้สูงอายุ งานฝีมือต่างๆ เป็นต้น ขณะเดียวกันควรสอดแทรกคุณธรรม หลักธรรมะ ในการดำเนินชีวิตควบคู่กันไปด้วย เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าสู่ตลาดแรงงานได้กว้างขึ้น และเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมต่อไป

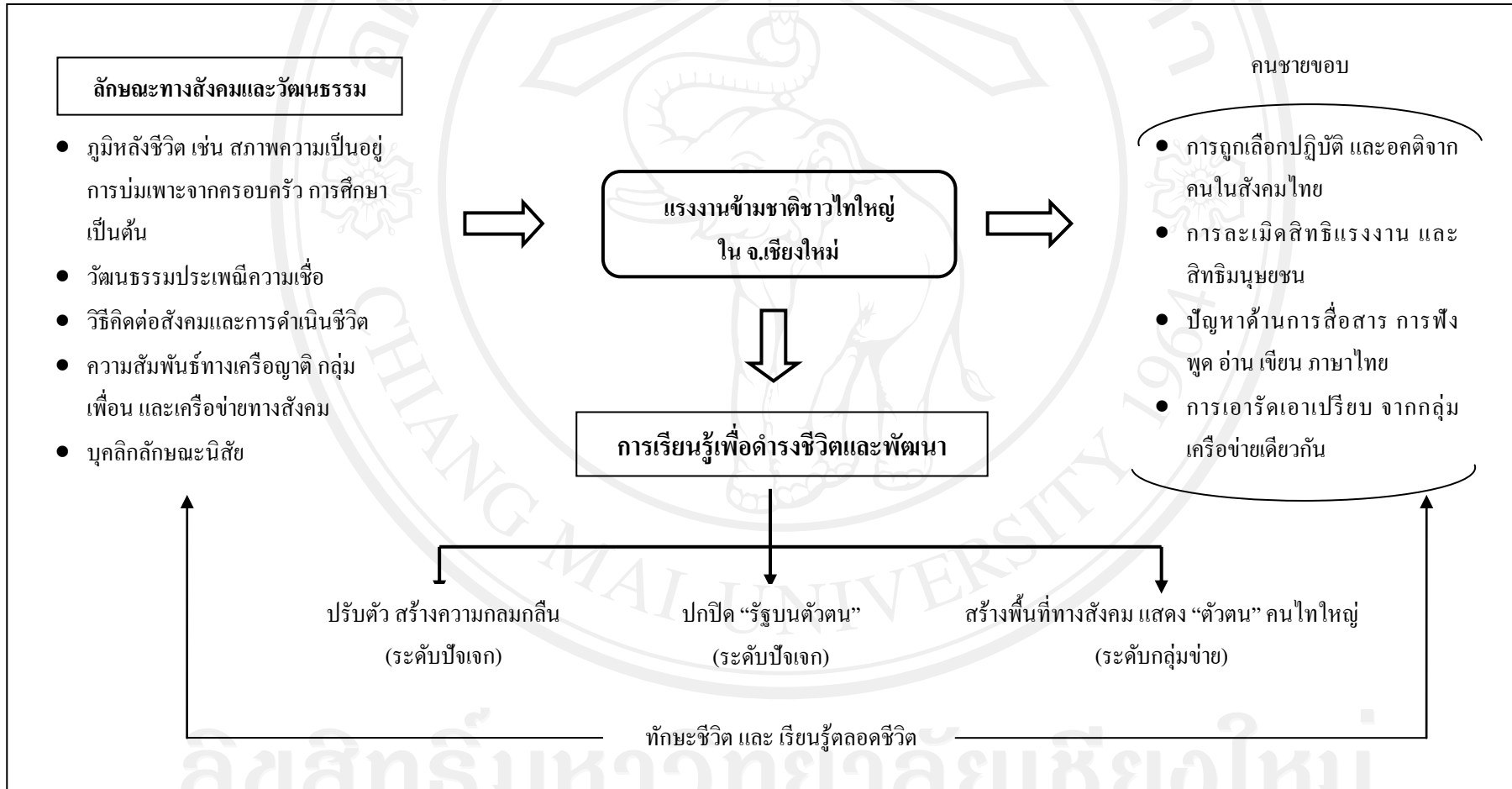
คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า ได้ทำการวิจัยเรื่องการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของเด็กแรงงานพม่า กรณีศึกษาพื้นที่ แม่สอด มหาชัย และคุระบุรี พบว่ามีปัจจัยหลายด้านที่มีผลต่อการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของเด็ก ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ด้านหลักสูตรและบุคลากรด้านการศึกษา ที่ใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการที่ใช้ร่วมกันทั้งประเทศและใช้ภาษาไทยสอน ทำให้เกิดปัญหาในการเรียนรู้และการสื่อสาร และแนวทางการสนับสนุนเตรียมความพร้อมก่อนให้เข้าเรียนพร้อมเด็กไทย ด้านสถานภาพทางกฎหมาย พ่อแม่ที่เป็นแรงงานข้ามชาติที่ไม่ได้จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายจึงไม่กล้านำลูกหลานเข้าศึกษา หรือมีการจำกัดบริเวณไม่ให้ออกนอกเขตที่พักอาศัย ด้านเงินนโยบาย ภาครัฐยังไม่สามารถจัดทำระบบฐานข้อมูลของเด็กลูกหลานแรงงานข้ามชาติได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อเรื่องการเบิกจ่ายงบประมาณค่าใช้จ่ายรายหัวของเด็กลูกหลานแรงงานข้ามชาติซึ่งบางโรงเรียนบางแห่งให้กับเด็กที่ขาดเอกสารแสดงตัว ส่วนปัจจัยภายใน ได้แก่ ด้านทัศนคติเชิงลบของผู้ปกครองคนไทย ที่เกรงว่าจะเป็นการเบียดบังงบประมาณค่าใช้จ่ายของเด็กนักเรียนคนไทย และความกังวลต่อโรคติดต่อ การแข่งขันและจำนวนแรงงานข้ามชาติที่จะหลั่งไหลเข้ามาอยู่ในชุมชนมากขึ้นไป ด้านข้อจำกัดด้วยฐานะทางเศรษฐกิจ การที่มีรายได้น้อยและความไม่มีมั่นคงในอาชีพ แม้จะไม่ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการเล่าเรียน แต่ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอุปกรณ์การเรียน เสื้อผ้า อาหาร และค่าเดินทาง ก็ยังถือว่าเป็นภาระอันสาหัสของแรงงานข้ามชาติเช่นกัน ด้านการรับรู้สิทธิทางการศึกษา แรงงานยังขาดการเข้าถึงช่องทางการสื่อสารที่จะรับรู้ถึงสิทธิทางการศึกษา นอกจากนี้เป็นการบอกต่อของเครือข่ายและการปรึกษากับองค์กรอิสระที่ทำงานกับแรงงานข้ามชาติ

ประเด็นการปรับตัวในสังคมของแรงงานข้ามชาติ ผลการวิจัยเรื่องการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวปากาเกอญอที่เข้ามาทำงานในตัวเมืองเชียงใหม่ของ บุญเพิ่ม ฤทัยกริม นั้นมีข้อมูลเกี่ยวกับการปรับตัวของชาวปากาเกอญอที่เข้ามาเป็นแรงงานในเชียงใหม่ซึ่งสถานการณ์ที่พบเจอใกล้เคียงกับกรณีของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ คือ แรงงานชาวปากาเกอญอที่เข้ามาทำงานในเมือง เนื่องจากสภาพปัญหาหนี้สินที่รุมเร้า จากความล้มเหลวในการทำเกษตรกรรม จากโครงการพัฒนาที่เข้าไปในหมู่บ้าน ทำให้ต้องละทิ้งอาชีพดั้งเดิมลงมาเป็นแรงงานในเมือง ซึ่งส่วนใหญ่ทำงานในสถานประกอบการที่รับจ้างแรงงานนอกระบบ ทำให้พบการเอารัดเอาเปรียบเรื่องค่าจ้าง และการใช้แรงงานเกินเวลา การถูกละเมิดสิทธิเพราะมีอคติต่อความเป็นชาวเขาชาวเรา รวมถึงปัญหาการรับรู้และเข้าใจในเรื่องสิทธิและสวัสดิการที่แรงงานพึงจะได้รับ สิ่งที่ได้คือให้กำลังใจกันในกลุ่มเพื่อนฝูง สร้างเครือข่ายช่วยเหลือกัน ในขณะที่บางคนมาเป็นแรงงานเพื่อการศึกษาเล่าเรียน เนื่องจากมีฐานะยากจนพ่อแม่ไม่สามารถส่งเรียนได้ และมีปัจจัยภายนอกที่บีบคั้นที่มองว่าเป็นกลุ่มที่มีความรู้ต่ำหลัง ทำให้ชาวปากาเกอญอบางส่วนต้องการเลื่อนสถานะของตนเอง โดยใช้การศึกษาเป็นสิ่งที่ช่วยยกสถานะภาพของตนเองให้เท่าเทียมกับคนในสังคมได้

งานวิทยานิพนธ์อีกเรื่องหนึ่งที่ทำให้เห็นภาพวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ได้อย่างชัดเจน คือ วิทยานิพนธ์เรื่องการต่อรองและปรับตัวของคนพลัดถิ่นกรณีศึกษาชาวไทใหญ่พลัดถิ่นในเมืองเชียงใหม่ ของ ออมสิน บุญเลิศ ผลการศึกษาพบว่าการดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชาวไทใหญ่ที่เข้ามาทำงานในจังหวัดเชียงใหม่มากขึ้น โดยในงานวิจัยพบว่า การต่อรองและปรับตัวของชาวไทใหญ่พลัดถิ่นเกิดขึ้นในภาวะที่ต้องเผชิญกับการถูกมองว่าเป็นอื่น แยกแยะ เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ มีการควบคุมและกีดกันไว้ นอกสังคมด้วยบัตรประจำตัวสีต่างๆ การปรับตัวของชาวไทใหญ่จึงมีความยืดหยุ่นและหลากหลาย มีการแสวงหาพื้นที่เพื่อแสดงตัวตนมากกว่าการปะทะกับอำนาจรัฐและทุนโดยตรง เกิดชุมชนไทใหญ่ในหลายพื้นที่ เช่น ชุมชนย่านกาดหลวง ชุมชนตลาดแม่เหียะ เป็นต้น สถานที่สำคัญอีกแห่ง คือ วัด เป็นเสมือนพื้นที่ทางสังคมของชาวไทใหญ่ที่ใช้เป็นแหล่งประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและสืบสานประเพณีของชาวไทใหญ่ ชาวไทใหญ่นำเสนอความเป็นแรงงานที่ดีและถูกกฎหมายเพื่อต่อความสัมพันธ์ในพื้นที่การทำงานเพื่อให้พ้นจากการมองว่าเป็นแรงงานไร้ฝีมือ และใช้อัตลักษณ์ความเป็นไทใหญ่ในการต่อรองพื้นที่ทางศาสนา ทั้งเพื่อต่อรองในทางทุนนิยมที่ทำให้วัฒนธรรมไทใหญ่กลายเป็นสินค้าและในพื้นที่ทางสังคมในฐานะพุทธศาสนิกชนที่ดี

ในงานวิจัยเรื่องแรงงานข้ามชาติ จังหวัดสมุทรสาคร ของสุกัญญา เบาทเกิด ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์มอญซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครมานาน ไม่ต่ำกว่าร้อยปี จึงถูกตีความโดยไม่ได้แยกความเป็นมอญออกจากความเป็นพม่า แม้คนมอญ จะไม่มีประเทศเป็นของตัวเอง แต่ความเป็นมอญก็ยังคงอยู่และแสดงออกผ่านงานรำลึกถึง บรรพบุรุษที่มีทุกปี แต่สื่อมีการประ โคมข่าว่าแรงงานพม่าอีคมหาชัย ในงานรำลึกบรรพบุรุษ ที่เป็นงานวัฒนธรรมจึงกลายเป็นประเด็นความมั่นคงขึ้นมาทันที วันชาติมอญแสดงออกคือชาติ กำนัดที่ต้องรักษา นั่นคือ ภาษา วัฒนธรรมและประเพณี การเป็นแรงงานข้ามชาติและจัดงาน แบบนี้ขึ้นก็เพื่อย้ำเตือนว่าเขาคือมอญ แต่การจะจัดงานวันชาติมอญขึ้นได้นั้นต้องสัมพันธ์ กับพื้นที่ด้วย ซึ่งคนในพื้นที่มหาชัยคือคนไทยเชื้อสายมอญมาช่วยให้เกิดวันชาติเพื่ออุทิศ ส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ สาเหตุหนึ่งก็มาจากอดีตต่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีเชื้อสายพม่า มีความสนใจ ให้กลายเป็นกลุ่มคนเล็กคนน้อยจนเบียดขับให้เป็นคนชายขอบในสังคม ที่ขาดพลัง ในการแสดงตัวตนและต่อรองกับอำนาจใด

กรอบแนวคิดการวิจัย

แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ มีความเฉพาะของลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ที่ได้รับการบ่มเพาะมาตั้งแต่บ้านเกิด เช่น เรื่องราวภูมิหลังชีวิต ความยากลำบาก ในการดำรงชีวิตท่ามกลางปัจจัยทางการเมืองและเศรษฐกิจที่บีบคั้น การอบรมสั่งสอน จากครอบครัว โรงเรียนชีวิตแห่งแรกของชาวไทยใหญ่ พ่อแม่เป็นครูคนแรกที่หล่อหลอมวิถีคิด ลักษณะนิสัย และพฤติกรรม นอกจากนี้ยังมีในส่วนของความเชื่อวัฒนธรรมประเพณี และความสัมพันธ์ทางเครือญาติและทางสังคม ที่ก่อร่างสร้างตัวตนของชาวไทยใหญ่แต่ละคน ซึ่งลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมเหล่านี้ เป็นพื้นฐานทุนเดิมของชีวิตชาวไทยใหญ่ ก่อนเข้ามาสู่การเป็นแรงงานข้ามชาติในจังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย ซึ่งต้องพบปัญหาในการดำเนินชีวิต หลายอย่างเสมือนเป็นคนชายขอบในสังคมไทย ถูกเอารัดเอาเปรียบทั้งจากคนไทย และคนไทยใหญ่ด้วยกันเอง สถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับชีวิตในแต่ละวัน เป็นความจำเป็น ที่ชาวไทยใหญ่ต้องเรียนรู้ ปรับตัวให้สามารถเอาตัวรอด และต้องการพัฒนาตนเองให้สามารถ ดำเนินชีวิตได้อย่างปกติ รู้เท่าทัน และเห็นช่องทางในการพัฒนาตนเองได้หลากหลายยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการเรียนรู้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และการเรียนรู้ในระดับกลุ่มข่าย เนื่องจากการถูก ปฏิบัติเฉกเช่นคนชายขอบ พลังของเครือข่าย กลุ่มคนที่อยู่ในสถานะเดียวกัน จึงเป็นพื้นที่ ทางสังคมที่จะทำให้ชาวไทยใหญ่มีพื้นที่ในการแสดงออกถึงตัวตนของชาวไทยใหญ่ได้ด้วย ความรู้สึกปลอดภัย อย่างไรก็ตาม ตลอดเส้นทางชีวิตตั้งแต่บ้านเกิดจนถึงประเทศไทย ชาวไทยใหญ่ ต้องพัฒนาทักษะการเรียนรู้ และต้องไม่หยุดที่จะเรียนรู้ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ต้องพบ ในแต่ละวัน ซึ่งสามารถอธิบายผ่านแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้